

KROK

2016 1
ročník 13.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA
450 LET VĚDECKÉ
KNIHOVNY V OLOMOUCI

Z OBSAHU

ANKETA KROKU: VÝZNAMNÉ
OSOBNOSTI A VÝROČÍ „VĚDÁRNÝ“

NENAPLNĚNÁ VIZE VĚHLASNÉHO
ARCHITEKTA

KNIHA V PROSTŘEDÍ JEZUITSKÉHO
ŘÁDU

HANKE VERSUS HANKE

POSLEDNÍ TÝDNY VÁLKY
A OCHRANA HISTORICKÉHO FONDU
KNIHOVNY

HUDBA V OLOMOUCI 1945–2013

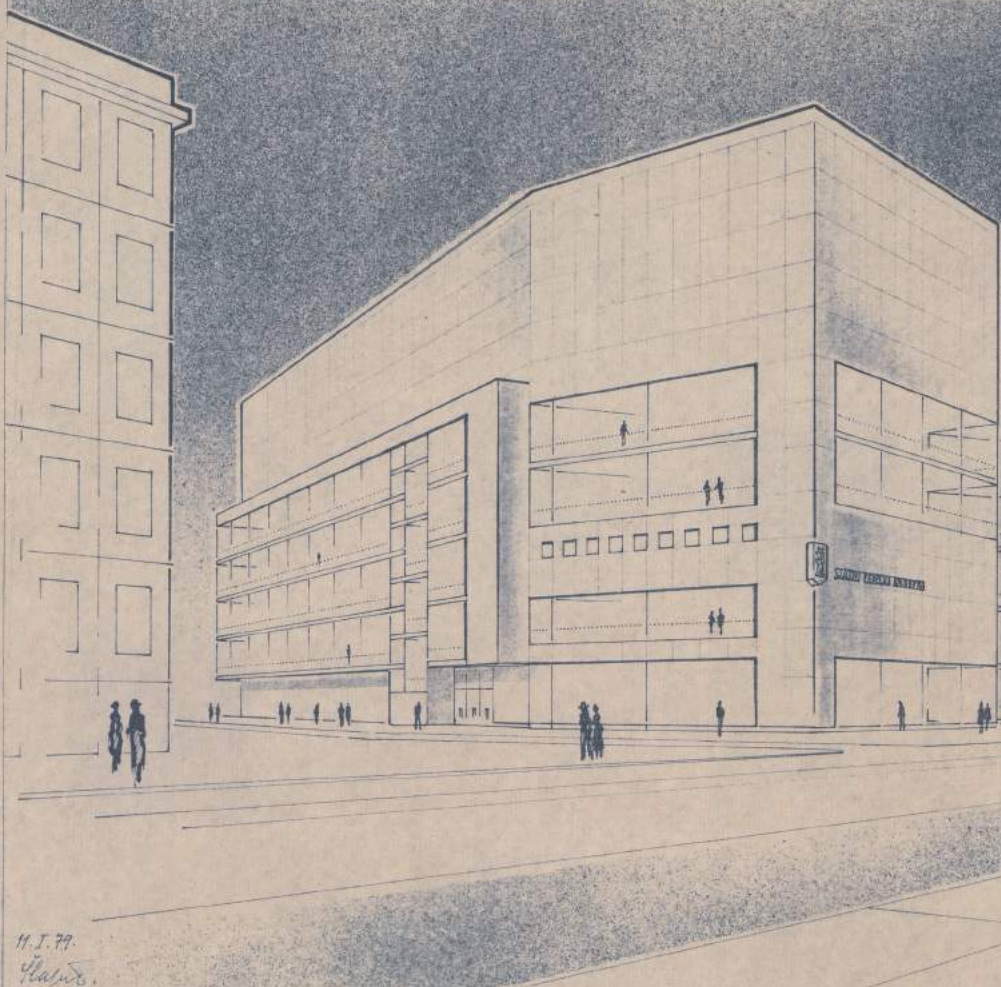
TOVAČOVSKÝ RODÁK HUBERT
MASAŘÍK

KRONIKA RODU SVOZILŮ

RECENZE FILMU NA KONCI ZÁŘÍ

„TUREK, POHAN VRAŽEDLNÝ“
A PROSTĚJOV

RODÁK Z VIDNAVY PROF. ADOLF
LORENZ

ZÁMEK ČECHY POD KOSÍŘEM

SLAVNOSTNÍ
OTEVŘENÍ
2. DUBNA 2016

Rezervace
prohlídky zámku na
kastelancplaseznam.cz

- 9.00** Otevření prostor zámeckého areálu veřejnosti
10.00 Hudební vystoupení dětí MŠ a ZŠ Čechy pod Kosířem v zámecké oranžerii
11.00 Slavnostní otevření Červené věže
12.00 Vystoupení pěveckého souboru Skřevani z Drahanovic v zámecké oranžerii
13.00 Vystoupení folklorního souboru Kosíř v zámecké oranžerii
14.00 Slavnostní příjezd hrabat Silva-Tarouca s hejtmanem Olomouckého kraje Jiřím Rozbořilem a režisérem Janem Svěrákem
15.00 Autogramiáda Jana Svěráka
15.00 Vystoupení souboru Mánes v zámecké oranžerii
16.00 Vystoupení pěveckého souboru Skřevani v zámeckém parku

Doprovodný program – Hanácký řemeslný a umělecký jarmark, občerstvení

10. ČERVNA
v 19 hodin

KONCERT SKUPINY BUTY S HOSTY ZDEŇKEM A JANEM SVĚRÁKOVÝMI

www.zamekcechy.cz

Muzeum Komenského v Přerově
Vás zve na výstavu

**Z koupelen
a ložnic**

aneb O čem se nemluví

od 23. března 2016
do 9. 10. 2016

vstupné 60/30 Kč

Olomoucký kraj
Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací státní a finančně závislá Olomouckého kraje.

VAK PŘEROV
Výstavky v Olomouci a Přerově s.r.o.

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 13., číslo 1,
vychází čtyřikrát ročně
Vedoucí redaktor:

Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Lucie Soukopová

Redakční rada:

RNDr. Jitka Holásková

Mgr. Miloš Korhoň

Mgr. Nela Kvapilová

PhDr. Jindřich Garčic

RNDr. Lenka Prucková

Mgr. Hana Jakůbková

PhDr. Marie Dokoupilová

Mgr. Lubor Maloň

Bc. Marcela Musilová

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 3, 779 11 Olomouc

tel.: 585 205 311

fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

kulturnirevue

IČO: 100625

Grafická úprava:

TRIFOX s. r. o.

Předtisková příprava:

TRIFOX s. r. o.

Tisk:

TRIFOX s. r. o.

Třebízského 1514/12, 787 01 Šumperk

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:

22. února 2016

OBSAH

Úvodník: Jitka Holásková

TÉMA ČÍSLA: 450 LET VĚDECKÉ KNIHOVNY V OLOMOUCI

Anketa revue KROK: Vědecká knihovna v Olomouci v letošním roce

slavi výročí 450 let od svého založení (Lukáš Neumann) 3

Nenaplněná vize věhlasného architekta (Miloš Korhoň) 9

Kěž i nadále bude Vědecká knihovna v Olomouci sloužit těm, pro které je vzdělání prioritou /
Rozhovor s Helenou Žáčkovou (L. Neumann) 12

Knih v prostředí jezuitského řádu (Zdeněk Orlita) 14

Hanke versus Hanke. Vyhrocené spory bibliotékáře s kustodem v olomoucké
knihovně na konci 18. století (Jiří Glonek) 16

Stěhování Studijní knihovny v roce 1907 (Petra Kubičková) 20

Inter arma silent musae aneb poslední týdny války a ochrana historického fondu
Studijní knihovny v Olomouci (Lubomír Novotný) 24

Ve Studijní knihovně / Literární kritik a historik Bedřich Václavek (František Všeticka) 28

FOTOPŘÍLOHA: Stríčky z Vědecké knihovny, dávné i současné
(připravili P. Kubičková a L. Neumann) 31

VARIA

První souhrnná publikace o olomoucké hudební historii vyšla na Univerzitě Palackého /
Jan Vičar a kol.: *Hudba v Olomouci 1945–2013* (Martina Pudelová) 33

Tovačovský rodák Hubert Masařík (L. Novotný) 37

Olomoucké sokolské divadelnictví v letech 1918–1938 (Ingrid Silná) 42

Noc básníků 2016 (Petra Kožušníková) 45

Původní tvorba: Vlaštovky (Lubomír Bartoš) 47

Kronika rodu Svozilů aneb konfrontace sestřenic-spisovatelek /
Zlata Svozilová: *Josefiv pivovar* (P. Kožušníková) 49

Film, který na konci září / Recenze filmu *Na konci září* (Petr Pláteník) 52

„Turek, pohan vražedný“ a Prostějov (Michaela Kokojanová) 55

Životní osudy jednoho ze zakladatelů moderní ortopedie –
rodák z Vidnavy prof. Adolf Lorenz (Matěj Matela) 58

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí (březen–červen 2016) 63

Téma čísla 2/2016: **Architektura 19. a 20. století**

Obálka revue: Skica k návrhu nové budovy knihovny Státní vědecké knihovny z roku 1976 (archiv VKOL, č. kartonu 82/ SVK). Architekt ing. Lubomír Šlapeta zpracoval jedno z nejradiálnějších řešení novostavby knihovny. Jeho projekt byl na svou dobu, potažmo i na dobu dnešní, více než nadstandartní a v souvislosti s dobovou atmosférou, politikou vůli a osobností architekta také nerealizovatelný. Studie především počítala se zbouráním červeného kostela, nová budova knihovny byla navržena v prostanství mezi Bezručovou a Tylovou ulicí a mezi třídami Spojenců a tehdejší Leninovou třídou (dnešní třída Svobody).

Úvodník

Milé čtenářky, milí čtenáři,

v rukou držíte první letošní číslo revue KROK a již z letmého náhledu na obálku nebo obsah si všimnete, že část příspěvků se bezprostředně týká Vědecké knihovny v Olomouci. Nejen zasvěcení vědí, že naše knihovna slaví v letošním roce 450. výročí své existence, a zcela jistě není třeba dodávat, že takto dlouhou historií se jen tak některá instituce v Olomouci nemůže pochlubit. Knihovna při této příležitosti připravuje expozici, která nejen přiblíží instituci v návaznosti na podstatné události z její staleté historie, ale také představí soubor nejzajímavějších exponátů, z nichž většinu veřejnost dosud nikdy neměla možnost zhlédnout. Výstava bude doplněna katalogem a vyjde i obsáhlejší a jistě zajímavá publikace o dějinách knihovny.

V tomto čísle časopisu KROK navštívíme „věďárnu“, jak byla a často ještě je naše knihovna u červeného kostela studenty nazývána, jako prostor, který i nadále má svou svébytnou atmosféru, kterým „prošlo“ mnoho absolventů univerzity v době svého studia a kde se odehrály zajímavé příběhy. Zajímá vás, kdo trávil celé dny v knihovně nebo kdo pomohl knihovně, když hrozilo, že přijde o právo povinného výtisku? Odpovědi na tyto otázky najdete v *Anketě k výročí Vědecké knihovny v Olomouci*, v níž na své kontakty s knihovnou zavzpomínaly známé osobnosti našeho města i kraje.

V dnešním životě jsme často svědky zbytečně vyhraněných sporů i schválností, ale bylo to dříve jiné? V článku Jiřího Glonka *Hanke versus Hanke* si můžete přečíst více o ne vždy dobrých mezilidských vztazích v olomoucké knihovně, přičemž hlavními postavami příběhu jsou dva jmenovci, významný bibliotékař Jan Nepomuk Alois Hanke a kustod Jan Expedit Hanke.

Další příspěvek je věnovaný konci druhé světové války a velkým potížím, jimž byl vystaven tehdejší ředitel knihovny Bohuslav Vybíral – kam ve složité době uschovat cenné exempláře z historického fondu knihov-

ny před přechodem fronty a jak to realizovat, aniž by si toho někdo všiml.

Knihovna po celou dobu své existence bojovala a stále bojuje s nedostatkem prostoru, který zasahuje jak provoz, tak depozitáře pro knihovní fondy. Velkorysý a nadčasový projekt architekta Lubomíra Šlapety, jenž mohl být jejich řešením, představuje Miloš Korhoň v článku *Nenaplněná vize věhlasného architekta*.

Milé čtenářky a milí čtenáři, doufám, že tato ochutnávka z příběhu naší knihovny vám přinese příjemné čtení v předjarním období. V tomto čísle najdete i články, které s Vědeckou knihovnou v Olomouci souvisejí jen okrajově či vůbec. Doporučit mohu hned několikero recenzí pozoruhodných knižních či filmových počínů nebo poutavé osudy dvojice rodáků z Olomouckého kraje: z Tovačova pocházejícího Huberta Masaříka, úředníka ministerstva zahraničí z doby Mnichova, a ve Vídnově narozeného Adolfa Lorenze, jedné z nejvýznamnějších osobností lékařské vědy 20. století.

A pokud byste se rádi o knihovně a o jedinečných fondech, které uchovává, dozvěděli více, pak si nenechte ujít výstavu *Chrám věd a múz. 450 let Vědecké knihovny v Olomouci*, jež se bude konat od 7. dubna do 12. června v Muzeu umění Olomouc, Vlastivědném muzeu v Olomouci a Galerii Biblio v naší knihovně. Přijďte, bude to stát za to!

Jitka Holásková

Anketa revue KROK:

Vědecká knihovna v Olomouci v letošním roce slaví výročí 450 let od svého založení

Na dotazy odpovídali:

Libuše Hrabová, historička se specializací na středověké dějiny, zejména dějiny Polabských Slovanů a dalších zaniklých etnik v Evropě. Na katedře historie FF UP působí v Sekci starších dějin.

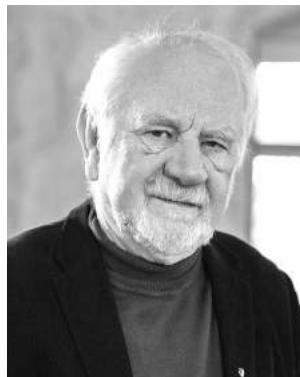
Pavel Zatloukal, historik umění, zabývá se především výtvarným uměním a architekturou 19. a 20. století. V letech 1990–2013 byl ředitelem Muzea umění Olomouc. Působí na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.

Ingeborg Fialová, literární historička, vedoucí katedry germanistiky na FF UP. Zabývá se dějinami německé a rakouské literatury, především pak expresionismem, pražskou německou literaturou či německou literaturou z moravského regionu.

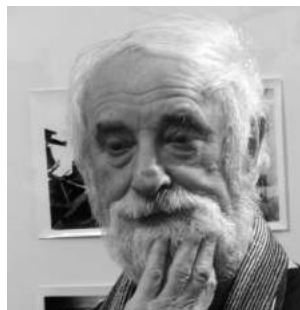
Milan Tichák, historik a spisovatel, je autorem řady publikací vztahujících se k místopisu staré Olomouce (z nejnovějších *Olomoucké vycházky* či *Vzpomínky na starou Olomouc a její předměstí*).

Josef Jařab, amerikanista, literární historik, teoretik a překladatel, mj. první politopadový rektor UP v Olomouci. Zabývá se dějinami americké literatury se zvláštním zřetelem k černošskému písemnictví a jeho místu v severoamerickém kulturním kontextu. Přednáší na katedře anglistiky a amerikanistiky na FF UP.

Vladimír Šlapeta, historik architektury a pedagog, na brněnském VUT je vedoucím ústavu teorie architektury. Jeho činnost se zaměřuje na podrobné zkoumání dějin moderní architektury, a to především modernu a funkcionalismus 20. a 30. let 20. století v Československu.

Jindřich Štreit, dokumentární fotograf a pedagog, v rámci svých projektů se mj. věnuje moravské vesnici a sociální problematice. Realizoval a zúčastnil se mnoha stovek výstav na různých kontinentech. Přednáší na Institutu tvůrčí fotografie při Slezské univerzitě v Opavě.

1. Mohl/a byste „zhodnotit“, jakou „úlohu“ sehrávala či nadále sehrává olomoucká Vědecká knihovna ve Vašem životě?

2. Jaké místo náleží takové instituci v oblasti služeb občanům, studentům, široké veřejnosti? Co jim poskytuje? Co by mohla poskytovat jiného či jinak?

3. Co byste popřál/a knihovně k výročí 450 let od jejího založení?

Jindřich Štreit

1. Myslím, že žádný univerzitní student nemohl minout tuto mimořádnou instituci, která má veliké knižní fondy, dělá mnoho akcí, přednášek, výstav. Patří k nejdůležitějším kulturním stánkům města.

Mám jen pozitivní zkušenosti. Měl jsem možnost nahlédnout i do sejfů knihovny, a tak vidět vzácné tisky a seznámit se s mimořádným bohatstvím knihovny. Oceňuji fundovanost a vstřícnost zaměstnanců knihovny.

2. Knihovna disponuje velikou škálou knihovnického fundamente. Má možnost sehnat jakoukoli knihu, kterou si čtenář přeje půjčit. V univerzitním městě je taková instituce naprosto nepostradatelná. Oceňuji, že knihovna má svůj časopis, který reflektuje současnost, ale i historická témata.

3. Knihovna by jistě přivítala větší prostory. Knih neustále přibývá. Financí také není nikdy dost. Nejdůležitější jsou však čtenáři a uživatelé. Proto přeji knihovně, aby se v jejím prostředí všichni dobře cítili a vždy měli k dispozici právě ty knihy, které čtenáři požadují a potřebují.

Pavel Zatloukal

1. Do vědecké knihovny – říkali jsme jí tehdy „univerzitka“ – jsem začal chodit v polovině 60. let, od prvního ročníku gymnázia. Na vysoké škole se to přirozeně jen zintenzivnilo, leckdy jsem ve studovně vysedával od rána až do zavírací hodiny. Panu Smejkalovi jsem tehdy dokonce předložil návrh, aby pro mně podobné případy vydávali v poledne polévku a zvláště prověřeným návštěvníkům umožňovali alespoň občas přespat v některém z regálů. Přestože k tomu nedošlo, mám na „univerzitku“ ty nejlepší vzpomínky, veškerá moje pozdější odborná práce je bez ní zcela nemyslitelná. Jen mne mrzí, že jsem jí byl v posled-

ních letech nevěrný – podepsaly se na tom pracovní vytížení a emigrace z Olomouce. Ale třeba není všem dnům konec...

2. Jistě nevyslovím nic objevného, když řeknu, že její role je v univerzitním městě nezastupitelná. Poskytuje, co může, neposkytuje-li víc, neumožňují to ne zcela vyhovující prostorové podmínky.

3. K tak významnému výročí přeji knihovně konečně novou, krásnou budovu (nejméně tak krásnou jako je liberecká, královéhradecká nebo pražská u ČVUT) na důstojném místě, která by se tak mohla mimo jiné stát pýchou a vizitkou Olomouce.

Nejstarší veduta Olomouce z roku 1593 od Johanna Willenberga z knihy Bartoloměje Paprockého *Zrcadlo slavného markrabství moravského*. Pohled z jihu na budovy kostela P. Marie Sněžné, koleje a škol Tovařystva Ježíšova, kde sídlila původní jezuitská knihovna (VKOL, sign. II 32.078).

Ingeborg Fialová

1. Jako studentka jsem v 80. letech do knihovny chodila velmi často a ráda. Nejvíc času jsem tam strávila nad bibliografiemi českých překladů někdy kolem roku 1984, když germanisté konečně směli vydat slovník německých autorů a já pomáhala svým učitelům Lucy Topolské a Ludvíku Václavkovi s vyhledáváním přeložených titulů.

2. S rozvojem internetu a elektronicky zajištěných a posléze přístupných dat všeho druhu se samozřejmě úloha knihoven zásadně mění: jejich primárním úkolem už zřejmě není být zásobárnou dat a textů (ačkoli ani tuto „pojistku“ není možno podceňovat – co když se najednou internet zhroutí, někdo ho vypne, elektronická data z něj zmizí?). O to podstatnější je kulturně-vzdělávací poslání, které by měla knihovna plnit: měla by být „zásobárnou ducha“.

3. Aby měla dost invence a nápadů a uměla oslovit vzdělané i teprve se vzdělávající publikum a sdělit mu, že „výroba“ a četba textů/literatury je to, co rozvíjí jednotlivého člověka i lidstvo jako celek.

Libuše Hrabová

1. Když jsem se zamyslela nad odpovědí na otázku, jaký byl můj vztah k olomoucké Vědecké knihovně a k jejím historickým fondům, uvědomila jsem si, že ještě dříve než s touto, tehdy Univerzitní, později Vědeckou knihovnou, jsem se seznámila s jejími starými tisky, a to prostřednictvím kroniky dánského historika ze začátku 13. století, Saxona Gramatika, v době, kdy jsem byla ještě na gymnáziu. Dočetla jsem se tehdy, že v této kronice můžu najít zprávy o Svantovítově kultu na Rujaně a líčení dobytí Arkony dánským králem Valdemarem, a začala jsem ji hledat. V ostravské městské knihovně mne odkázali do archivu. Tehdejší pracovníci městského archivu pro mne měli pochopení a nabídli mi, že kroniku objednájí z Olomouce. Kniha opravdu přišla a bylo to její první vydání tiskem z roku 1534. A archiváři mně ji dokonce půjčili domů! Takže místo, abych se učila k maturitě, jsem četla, překládala a excerpovala a vůbec jsem netušila, že je to osudové předznamenání pro celý můj další život.

Nenapadlo mi, že se jednou přestěhuji do Olomouce a budu učit historii na Filozofické fakultě, že knihovna bude

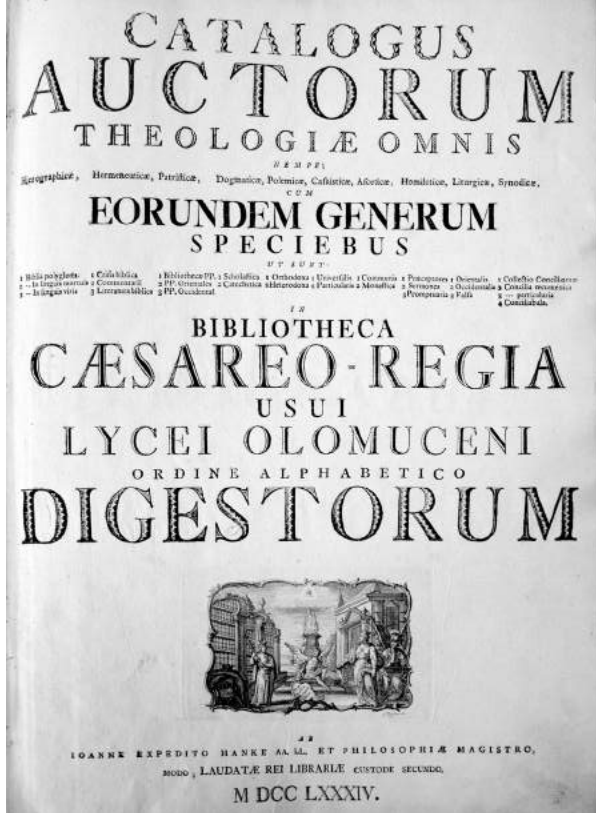

Současný stav budov – v Bezručově ulici a „červený kostel“. Foto: archiv VKOL.

mi stálým zdrojem potřebných poznatků, mým pomocníkem při výuce i publikační činnosti a jednou, po dosti dlouhou dobu, i mým zaměstnavatelem. Poznávala jsem její historické fondy rukopisů i tisků jako pozůstatky minulosti, o které vypovídají nejen díla zveřejňovaná na jejich stránkách, ale i samy knihy svým papírem či pergamenem, svou vazbou, vloženými dopisy stejně jako vytrženými stránkami.

Kdybych měla jmenovat ty spisy starého fondu, které mě nejvíce upoutaly, uvedla bych dopis Ulricha von Huttenu norimberskému měšťanu Willibaldu Pirkheimerovi vydaný tiskem v Augšburku. Teprve z něho jsem pochopila, že renesance nebyly jen obrazy, sloupy a stavby, ale že to byla veliká změna myšlení, pohledu na svět a na člověka v něm.

Druhá kniha, jež mne hluboce ovlivnila, byl svazek spojující čtyři rukopisy, který se mi dostal do rukou už v době, kdy po nuceném odchodu z fakulty v roce 1970 jsem našla místo v knihovně. Každý z těch čtyř spisů byl z jiné doby a jiné země: ze starého Egypta z doby přelomu letopočtu, z bagdádského kalifátu z 9. století, ze Španělska z doby reconquisty, z Francie na počátku 16. století. Kniha sama však vznikla ve Vratislavi, odkud pochází papír; vazba i znak rodu, jehož některý člen ji

Nejstarší velký systematický katalog založený roku 1784 – hlavní tištěný titulní list k teologickým oborům (ZAO–OL, VKOL, sign. 46).

nechal zhotovit. A aby toho nebylo málo, z Vratislavi se její cesta zatočila do Hranic, kde nyní bydlím. Její velmi pravděpodobný poslední majitel z onoho vratislavského rodu měl na náměstí v Hranicích dům vedle domu Jana z Pernštejna. Od všech podob této knihy se rozbíhá předivo historických souvislostí, velmi pestrých a v mnohém překvapujících. Přivedlo mne k mnoha novým poznatkům, jež jsem využívala ve výuce i v publikacích. Jsem za ně knize i jejím původcům dodnes vděčna.

2. Velice mne těší skutečnost, že fond starých rukopisů a tisků olomoucké Vědecké knihovny se stal samostatným oddělením. Je dnes v dobrých rukou. Pracovníci tohoto oddělení se nevěnují jen péči o svěřený poklad, ale těží z jeho knih informace o historických skutečnostech ukrytých v knihách a popularizují je svými publikacemi širší veřejnosti. Věřím, že této jejich službě veřejnosti budou nadále zajištěny co nejširší možnosti.

3. Prála bych Vědecké knihovně, aby v dalších letech, desetiletích i stoletích vstoupila do všeobecného povědomí jako instituce, která nejen pohotově opatřuje veřejnosti soudobé informace, ale která také uchovává bohatství knih z minulých staletí, někdy unikátních exemplářů, které badatelé z ciziny marně hledají, jak tomu bylo v případě dvou výše zmíněných knih.

Josef Jařab

1. Studoval jsem na Univerzitě Palackého v druhé polovině 50. let a neumím si vůbec představit, že bych diplomovou práci o prvcích modernismu v díle Johna R. Dos Passose dokončil bez mezinárodních výpůjček, kterými mi vždy milí a ochotní pracovníci knihovny pomohli práci informovaně dopsat. A vůbec jsem si tehdy do „vědního“ chodil duševně odpočinout, trochu jako do kostela. Byl jsem prostě Olomouci vděčný, že SVKOL (*Státní Vědecká knihovna v Olomouci – pozn. red.*) má a že se o ni stará, což bylo v letech nesvobody strašně důležité.

2. Po promoci jsem učil po celé republice, než jsem se roku 1972 definitivně vrátil na UP do Olomouce. V knihovně už působil spolužák a kamarád Václav Pumprla, kterému se podařilo knihovnu dostat na seznam institucí, jimž z USA posílali série na pokračování CLC (*Contemporary Literary Criticism*) a DLB (*Dictionary Of Literary Biography*). Proseďel jsem u těch krásných svazků kus života a jednou jsem málem prasknul pýchou, když jsem v indexu citovaných kritiků a literárních vědců objevil svoje jméno! Rozumíte? Z Olomouce přes Chicago zpátky do Olomouce!

Pak přišel rok 1989. Bylo logické, že jsme po vítězném Listopadu očekávali podporu věd a vzdělanosti a co nejširší a nejhlubší informovanosti. Tedy na rozdíl od „vítězného“ února. Ale lidé byli z revolučních změn i zmateni, a tak se stalo něco nečekaného: Museli jsme bojovat za praxi „povinného výtisku“ pro knihovnu. A to i tady v Olomouci. Byl jsem rád, že jsem mohl být jako rektor a senátor u toho a že jsme tuto praxi udrželi a prosadili. A ještě jsem byl šťastný, když jsme za pomoci Mellonovy nadace a mých osobních přátel Andyho Lasse a Richarda Quandta užitečně propojili „vědnímu“ s „univerzitou“, a to i cestou digitalizace.

3. Co bych popřál VKOL do budoucna? Ať jí už nikdo zodpovědný/nezodpovědný nepřerušuje proud informací

o nás a o světě. Ať nikdo proboha nevypíná ani ten proud elektrický, i když se trochu bojím, že jsme na něm až příliš závislí. A také se přiznám ke slabosti – rád se pomazlím s novou i velmi starou knížkou, když ji vezmu do rukou a když v ní mohu listovat. Nechtěl bych, aby o to byly ochuzeny budoucí generace uživatelů knihovny.

Milan Tichák

1. S olomouckou Vědeckou knihovnou a s její 450 let dlouhou cestou dějinami mám společných 67 let života. Stal jsem se jejím řádným čtenářem spolu s jinými spolužáky z kvinty tehdejšího Polívkova gymnázia v Olomouci v roce 1949 po zjištění, že v tehdejší Univerzitní knihovně s čítárnou ještě neuplatnili index *librorum prohibitorum* na knihy, které nám už naši učitelé nesměli doporučovat. Při tom jsme rychle zjistili, jak snadno se dá hledat také jiné vědění v obou obrovských katalogích vyplňujících tenkrát celou půjčovni místnost, ale také s jakou ochotou a doslova na počkání bylo vyhověno přáním i nezvedených kluků – gymnazistů. To v jiných dostupných knihovnách zpravidla nebylo.

Pravda, po nějakém čase většina z nás styk s knihovnou přerušila, když se na život připravovala jinde, ale mnozí – stejně jako já – se zase rádi vrátili, aby, už jinak poučení a zaměření, objevovali opět jiná kouzla poznávání znalostí v tentokrát již Státní vědecké knihovně v Olomouci. Nepostradatelnost této instituce samozřejmě více ocenili ti, kteří se svému zájmu mohli věnovat profesionálně jako učitelé všech stupňů, žurnalisté či vědečtí pracovníci nejrůznějších oborů apod. Každý z nich pak přednosti olomoucké knihovny ocenil ze svého pohledu. Ale návyk poutavého hledání (a spokojeného nalézání hledaného) si sem přinesli i ti, kteří se z různých – zejména tzv. „kádrových“ důvodů – museli žít jinak než vědeckým bádáním či vyučováním, zvláště v humanitních oborech. Já jsem vždy nejvíce kladných bodů knihovně připisoval za dokonalou a vzorně vedenou sbírku periodik. V kompletních svázaných ročnících novin a všech časopisů, co kdy vycházely na Moravě, jsem za léta prohlížení našel nevyčerpatelný zdroj už dávno zapomenutých informací, které se daly „rozpracovat“ i do poutavé literární formy, jak jsem se o to později pokusil (když už jsem zase směl).

2.–3. Jsem přesvědčen, že ke stejné chvále Vědecké knihovny v Olomouci se v roce jejího vzácného jubilea připojí a své *laudatum* lépe vysloví mnozí jiní. Ale i oni budou obtížně hledat doporučení k odstranění nedostatků (když jich opravdu mnoho není). Jistě se však rádi připojí k přání, aby se tato vzácná instituce jednou dočkala důstojné a účelně zařízené budovy, jež by byla chloubou města Olomouce, ulehčila službu personálu a byla ještě větším potěšením čtenářům do dalších mnoha a mnoha let i staletí.

Vladimír Šlapeta

1. Nárožní dům naproti „červenému“ evangelickému kostelu se vstupem z boční ulice. Za značně stísněným prostorem šatny následovalo zaoblené schodiště do prvního patra. Na po-

Jeden z mála záběrů interiéru kostela sv. Kláry jakožto sídla Studijní knihovny, rok 1888 (Fotoarchiv VMO, podsběrka Olomuciana, fotografie inv. č. O 632, Sigmund Wasservogel).

destě tam byly vitríny s výstavkami knihovních aktualit. Odtud se pokračovalo nalevo do půjčovny ke čtenářskému pultu, za nímž sedávaly paní dr. Šolcová a paní Eva Kutrová, a dále do prostoru s kartotékami. Napravo se vstupovalo do čítárny, která měla zvláštní atmosféru, zvláštní ticho doprovázené seles-

tem obrácených stránek novin a knih, a zvláště „papírovou“ vůni. Do tohoto světa mne někdy koncem 50. let uvedl můj otec, který si tam asi tak co tři týdny chodil prohlédnout jinde nedostupné nové zahraniční architektonické a výtvarné časopisy, zejména *L'architecture d'aujourd'hui*, *Bauen und Wohnen*, *Werk* a *L'Oeil*. Čítárnou občas proběhl velký znalec staré literatury pan dr. Petrů a někdy se objevila i marciální postava profesora Oldřicha Králíka, ba dokonce i vždy dobrotivě se usmívá-

Bývalá univerzitní kolej připadla po zrušení jezuitského řádu armádě, zde pohled z roku 1874. Zdroj: Státní okresní archiv Olomouc.

ající tvář Otto Františka Bablera. Někdy se tu mihl i Miloš Kuraš (dnes Benjamin Kuras), který právě tehdy začal vydávat na Filozofické fakultě studentský časopis. Knihovna pořádala i zajímavé přednášky – vzpomínám si ještě na to, jak poutavě nám pan dr. Peprník představil Londýn počátkem 60. let krátce po svém prvním studijním pobytu v britské metropoli... Tento svět mne pak provázel po celá středoškolská studia a neopustil mne ani během studií na vysoké škole v Praze, když do Olomouce jsem už jen dojížděl. Stále tu bylo možno nacházet nečekaná překvapení. Duší knihovny byl pro nás pan Bohuslav Smejkal, který sídlil v malém kabinetě vedle půjčovni přepážky. Z jeho činnosti uvedu jen dvě epizody. Pan Smejkal zajišťoval mezinárodní zápujčky zde nedostupných knih ze západních knihoven, např. pro Ivana Theimera nebo i pro

mne. Jednou, tuším v roce 1967, obstaral část spisů Martina Heideggera, která obsahovala jeho přednášku z tzv. *Darmstaedter Gespraechen 1951* na téma „Bauen, Wohnen, Denken“. To mne extrémně zajímalo a protože jsme na pražské technice měli zrovna předmět marxismus-leninismus, ohlásil jsem komentář k této Heideggerově stati jako seminárku z marxismu-leninismu. Nikdy jsem nečetl ani Marxe ani Lenina, ale absolvoval tento předmět za jedna „s Heideggerem“. Později (koncem 70. let) jsem měl dělat zkoušku z marxismu jako součást tzv. minima pro kandidaturu věd opět na ČVUT. Měl jsem štěstí, že tatáž paní docentka Nejepinská mne měla zkoušet a ji jsem měl odevzdat písemný elaborát. Zachovala se skvěle. Řekla mi, že mi uznává práci z toho roku 1967, „napsala“ mi marxismus bez zkoušky a poradila, abych vždy tvrdil, že moje písemná práce se ztratila. Tak jsem díky panu Smejkalovi a olomoucké knihovně absolvoval marxismus-leninismus bez jakéhokoliv doteku Marxe i Lenina...

Počátkem 70. let bylo jasné, že dosavadní prostory kapacitně nevyhovují. Z iniciativy pana Smejkala knihovna požádala mého otce, aby nakreslil ideový návrh novostavby. Nikdo netušil, jaké s tím budou potíže. Otec byl na konci 40. let vyhozen z politických důvodů z univerzity a o pár let později i ze Svazu architektů; byl označen jako „persona non grata“. A když ještě v polovině 70. let knihovna požádala Architektonickou službu Českého fondu výtvarných umění, aby jejím prostřednictvím otec vypracoval projekt, nebylo to dovoleno. Stranický dohled zřejmě usiloval o to, aby měl doživotní zákaz výkonu povolání – tedy, jak se tomu v němčině trefně říkalo, „Berufsverbot“. Pan Smejkal s ředitelem Nádvorníkem pak vymysleli šalamounské náhradní řešení: na několik měsíců formálně zaměstnali otce jako knihovníka... 2.–3. Vědecká knihovna v Olomouci má jedinečné fondy, jejichž význam přesahuje regionální rámec a měla by hrát v kulturním životě celé Moravy odpovídající úlohu. K tomu by však potřebovala to, o co usiloval již pan Smejkal s mým otcem před více než 40 lety – novou budovu se špičkovým prostorovým i technologickým vybavením. To by byl k výročí ten nejlepší dárek...

(anketu připravil Lukáš Neumann)

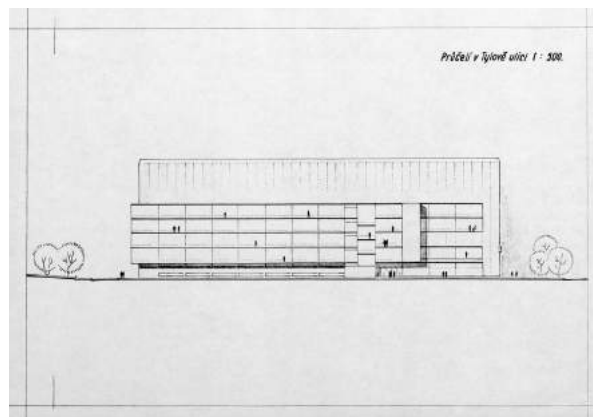
Nenaplněná vize věhlasného architekta

Miloš Korhoň

Vědecká knihovna v Olomouci, přesněji řečeno knihovny, na něž tato instituce v roce 2001 navázala, vystřídaly během čtyř a půl staletí nepřetržitého provozu řadu působišť. Vůbec první prostory získala jezuitská knihovna v dnes již neexistujícím minoritském klášteře v místech, kde později vyrostl kostel Panny Marie Sněžné. V jezuitském areálu se bibliotéka několikrát přestěhovala a po krátkodobém přesunu do Brna našla v roce 1787 útočiště v odsvěceném kostele sv. Kláry, dnes využívaném jako hlavní výstavní sál Vlastivědného muzea v Olomouci. Ne zcela ideální prostor sloužil jako knihovna do roku 1907, kdy byly fondy přemístěny do budovy jezuitského semináře v dnešní Univerzitní ulici. Značná zaplněnost a přetížení nevyhovujícího objektu vedly v roce 1936 k dalšímu stěhování. Tentokrát do někdejšího sídla filiálky Národní banky Československé v Bezručově ulici, tedy do budovy, v níž má knihovna svou ústřední budovu i v současnosti.

Ina nové adrese knihovnu velmi rychle dostihly potíže s nedostatkem prostoru. Projevily se zejména po druhé světové válce, kdy bylo knihovně znovu přisouzeno právo povinného výtisku, tentokrát z území celého Československa, a současně byl průběžně zpracováván značný objem knih pocházejících z konfiskací německého majetku a ze zrušených klášterních knihoven. Fond knihovny se začal rozrůstat, v roce 1938 spravovala tehdejší Studijní knihovna okolo 161 000 svazků, v roce 1945 jich bylo 180 000, o deset let později, už zase jako „Univerzitní“, evidovala knihovna přes 498 000 položek. Už v této době byla do výhledového plánu zařazena výstavba nové knihovní budovy. V roce 1954 byl pro tyto účely vyčleněn pozemek v někdejší Gottwaldově, dnes Vídeňské ulici. Zastavěna měla být plocha okolo 3600 m², k realizaci plánu ale, jak známo, nedošlo. Místo toho získala knihovna do užívání tzv. červený kostel, který ovšem ani zdaleka nenabízí vhodné podmínky pro skladování knih. Do ztracena vyzněly také dvě studie z šedesátých let, kdy odpovědné orgány dospěly k názoru, že výstavba nového sídla je nezbytná. Pro výstavbu byl určen

rozlehlý pozemek mezi Tylovou ulicí, dnešní třídou Svobody a třídou Spojenců. Pod dvěma obdobnými projekty byli podepsáni renomovaní architekti Zdeněk Coufal a František Novák, investice, byť odsouhlasená ostravským KNV, však byla opakovaně odsouvána, až nakonec zcela zapadla. Improvizovaným řešením se měl stát tzv. provizorní sklad, vybudovaný v letech 1969–1971 v Bezručově ulici v místě dnešní budovy ředitelství, který měl poskytnout skladovou kapacitu do doby, než bude vybudována nová moderní knihovna.

Průčelí budovy z Tylovy ulice, kam byl situován hlavní vstup do knihovny. Všechna foto: archiv VKOL, kart. 82/SVK.

V roce 1975 již knihovní fond čítal 1 105 713 položek, knihovna navíc přišla o pozemek v Tylově ulici, který MNV přidělil jinému investorovi. V reakci na toto rozhodnutí se začalo uvažovat o „snesení“ červeného kostela i o demolici obytných domů v jeho sousedství. Z těchto základů vyrostla zatím poslední vize na výstavbu důstojného stánku pro tehdejší Státní vědeckou knihovnu. Poté, co se zpracováním studie vyslovilo souhlas vedení Severomoravského kraje, získal spiritus agens Státní vědecké knihovny Bohuslav Smejkal (1924–2015) ke spolupráci Lubomíra Šlapetu (1908–1983).

Šlapetův rukopis nese řada významných funkcionalistických staveb a jen v Olomouci architekt navrhl ve 30. a 40. letech několik domů včetně známé Nakládalovy vily v ulici Na Vozovce. V roce 1976 již ale Šlapeta byl v penzi a v knihovně se dokonce na nějaký čas nechal zaměstnat, aby lépe poznal provoz a potřeby instituce. Následně přišel s řešením, jehož ambicióznost a radikálnost jej samotná možná předem odsoudily k neúspěchu. Studie datovaná k červenci roku 1976 se v jednom exempláři uchovala i v dnešní Vědecké knihovně v Olomouci a je jedním z méně známých, ovšem o to pozoruhodnějších dokladů architektonické práce.

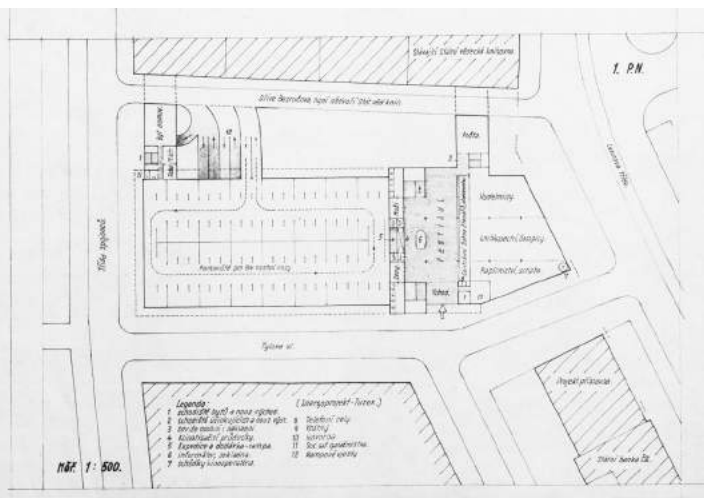
Lubomír Šlapeta si byl dobře vědom kritického nedostatku místa, který od 50. let až do současnosti postihuje prakticky všechny knihovní provozy. Odpověď našel v kompaktním bloku, který se měl stát klíčovou dominantou tehdejší Leninovy třídy. Nové knihovně měl ustoupit nejenom červený kostel, ale i celý blok za ním, včetně bývalé fary a dalších domů v jejím sousedství. Bezručovu ulici navrhl architekt na obou koncích přepažit a měla

se proměnit v nádvoří Státní vědecké knihovny. Výtečný smysl pro odhad budoucího vývoje dokládají parkoviště pro osobní automobily v dolních třech podlažích, která měla pojmut přes 250 vozidel.

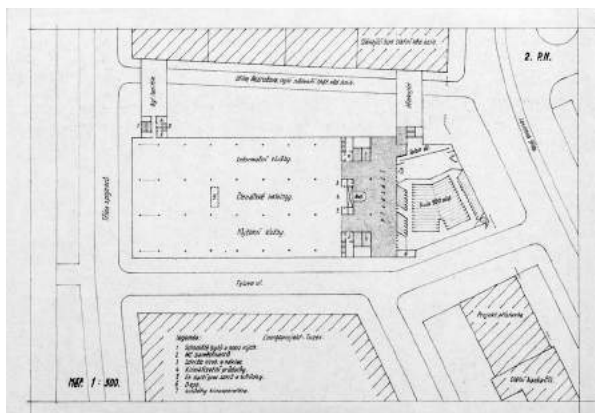
Blok budovy byl zamýšlen jako ocelový skelet, jehož tvárný výraz měl tvořit kontrast mezi skleněnými plochami míst pro čtenáře a porézním betonem skladových podlaží. Obsadit měl celou vyčleněnou parcelu a podle plánu měl mít dvě podzemní a 10 nadzemních pater. Místo pro knihy ve studii zajišťovalo šesté až desáté nadzemní podlaží, každé z nich dimenzované na 500 000 svazků. Hlavní vchod byl situován do Tylovky ulice a spolu s ním umístil Šlapeta do přízemí „komerční“ prostory – papírnictví, knihkupectví a hudebniny. Klíčové knihovnické služby soustředil o patro výš. Právě tady měly být poskytovány výpůjčky, informační služby i přístup ke katalogům. Ve východní části patra měla být vybudována aula pro 500 osob, využitelná jako dostatečně velký sál pro kulturní i jiné akce. Tomu odpovídá i její zázemí, které počítalo s kabinami pro tlumočníky, promítače, osvětlovače i zvukaře.

Třetí nadzemní podlaží bylo vyhrazeno pro speciální studovny i pro hlavní studovnu s odbornou příruční knihovnou, předzáhlí mělo být využíváno jako výstavní prostor. Volný výběr a čítárna časopisů měly sídlit ve čtvrtém podlaží, stejně jako vedení, administrativa a místo potřebné pro chod knihovny. O patro výš vyčlenil Šlapeta prostor skladům speciálních dokumentů (gramodesek, mikrofilmů a mikrofišů), větší část pak ponechal jako rezervu pro „budoucí vývoj knihovnictví“ a pro prostory výzkumu a vývoje. Spojovací krčky přehrazující Bezručovu ulici měly být „zaplněny“ čtyřmi bytovými jednotkami (pro správce objektu, ředitele a pro „přední pracovníky SVK“); na druhé straně se měly nacházet pošta, kuřárna, zázemí pro účinkující v aule a reprografické oddělení.

Z návrhu jsou patrné rozměry budovy a hrubé rozvržení jednotlivých prostorů, vnitřní členění prostoru architekt v komentáři navrhuje prostřednictvím prosklených, případně lehkých zděných příček. Výška nové budovy měla dosáhnout 32 metrů a měla odpovídat výškové hladině budov Jednoty a tiskárny na protější straně Leninovy třídy. Současně ale o víc než deset metrů převyšovala sou-

První nadzemní podlaží s velkým parkovištěm a vstupním vestibulem s centrální šatnou. V pravé části výkresu prostory knihkupectví a papírnictví, dostupné přímo z Leninovy třídy.

Prostorová orientace plánované auly je patrná z plánu druhého nadzemního podlaží. Převážná část patra je však vyčleněna pro knihovní služby. Oba prostory odděluje předsálí s bufetem.

časnou budovu knihovny a v západní frontě městského bulváru by tak sehrávala zcela dominantní úlohu.

Ze studie není patrné, jaký měl být osud a využití původní knihovní budovy, s nepochopením se vedle předimenzované auly zřejmě setkal také odtržení specializovaných studoven od příslušných skladů. To ale s ohledem na robustnost Šlapetova řešení představovalo pouze drobnou a zanedbatelnou výtku a zcela jistě nebylo důvodem toho, že se materiál nedostal do fáze realizace. Prošel ještě připomínkovým řízením, to ale bylo vše. Je otázkou, jak moc se na zastavení či spíše nezahájení prací projevila očekávaná finanční náročnost projektu, kterou Šlapeta ve své studii vypočítal na 50 000 000 korun.

K výroční zprávě Státní vědecké knihovny za rok 1995 zpracovala její ředitelka Marie Nádvořníková retrospektivní materiál o prostorovém vývoji instituce a po necelých 20 letech v něm jako hlavní důvod zastavení plánů uvádí rozsáhlý požár, který v noci z 6. na 7. prosince 1976 zničil ostravské Divadlo Jiřího Myrona. Veškeré stavební investice, které měl KNV v Ostravě vyčleněné na kulturu, byly použity na obnovu divadla (rekonstrukce trvala 10 let) a studie na tolik potřebnou novostavbu Státní vědecké knihovny v Olomouci upadla v zapomnění.

V letošním roce si tedy připomeneme výročí 40 let od zatím posledního pokusu o nalezení komplexní odpovědi na řadu problémů, které tíží i současnou Vědeckou knihovnu v Olomouci. Ta v dnešní době uchovává fond rozsahem bezmála dvojnásobný oproti roku 1976, knihy a časopisy jsou ovšem uloženy v sedmi budovách po celém městě, částečně dokonce v pronájmu. Mezi kapacitou největší sklady stále patří nevytápěný a obtížně větratelný červený kostel, knihy se neustále převážejí z místa na místo a ke „standardu“ vypůjčných služeb patří čekání na objednané dokumenty do druhého dne. Téma výstavby nové knihovní budovy, které bylo v době normalizace dokonale umrtveno, však ve veřejném diskursu chybí i v roce 2016. Připomeňme si tedy ještě, že skladové prostory Šlapetovy knihovny by byly schopné pojmout kompletní fond současné Vědecké knihovny v Olomouci a zároveň nabízet sice nevelkou, ale stále ještě slušnou rezervu na knihy a časopisy po dobu dalších přibližně 15–20 let. Nezbývá než věřit, že se v budoucnu podaří propojit zájmy knihovnické obce, čtenářů, zřizovatele a v neposlední řadě státu tak, aby se i v Olomouci, podobně jako v jiných městech podařilo vystavět moderní knihovní budovu, která zajistí patřičný komfort nejen čtenářům, ale také jedinečným fondům, které Vědecká knihovna v Olomouci spravuje. Nerealizovaná studie Lubomíra Šlapety tak umožňuje udělat si poměrně přesnou představu o tom, v jakém měřítku je nutno při hledání nového řešení uvažovat.

Miloš Korhoň (*1975) je absolventem Filozofické fakulty UP a v současné době pracuje jako vedoucí oddělení správy fondu a historických fondů a zástupce ředitelky Vědecké knihovny v Olomouci. Zde se mimo jiné zaměřuje na dlouhodobé problémy knihovny s ukládáním fondů, digitalizační projekty a koordinaci činnosti úseku historických fondů. Jako editor je podepsán pod několika publikacemi z oblasti historických knižních fondů. Své vlastní materiály publikuje jako externista pro redakci sportu České televize.

milos.korhon@vkol.cz

„Kéž i nadále bude Vědecká knihovna v Olomouci sloužit těm, pro které je vzdělání prioritou,“

přeje si v rozhovoru Helena Žáčková, služebně nejstarší zaměstnankyně Vědecké knihovny v Olomouci

Následující řádky, na nichž Vás prostřednictvím bleskového interview „seznámíme“ s paní **Helenou Žáčkovou**, sice nesou memento významného jubilea Vědecké knihovny, jeho takovým druhým plánem však je připomenutí, na kolika důležitých, na první pohled méně viditelných, „pracovních“ pozicích a obětavých lidských charakterech závisí to, zda jsme jako čtenáři se službami knihoven spokojeni...

Helena Žáčková. Foto: archiv VKOL.

Paní Žáčková, můžete čtenářům KROKu přiblížit, jak jste k olomoucké vědecké knihovně vlastně „přišla“?

Do knihovny jsem nastoupila 1. září 1975. Tenkrát vědecká knihovna inzerovala, že přijme pracovníka. Neváhala jsem, knihy jsem měla ráda, u pohovoru jsem uspěla. Nastoupila jsem do oddělení ochrany fondů. V té době byl v knihovně zahajován tzv. tříměsíční knihovnický kurz, přihlásila jsem se a po absolvování jsem již měla širší pohled na práci v knihovně a k lásce ke knihám přidala i mnohé knihovnické znalosti.

Co bylo v popisu Vaší práce?

Pracovní náplň Ochrany fondů byla velmi široká – doháněla knihy pro čtenáře k výpůjčnímu pultu, zpětné řazení vrácených knih...

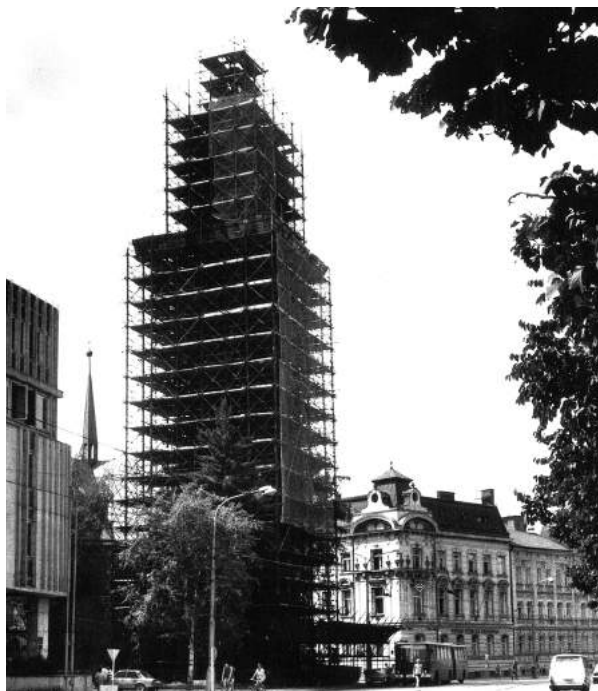
Protože si mnozí čtenáři – jako kupříkladu já – pamatují pouze a jen současné „rozmístění“ budov, chtěl bych se zeptat, jak tomu bylo v minulých letech. Kde byl uložen fond „vědárný“?

Bohatý fond zdaleka nebyl uskladněn jen v budově na Bezručově ulici, kde je sídlo knihovny, ale skladiště byla rozseta nejen po celém městě (např. na Dolním náměstí, na Švermově ulici, v budově dnešního arcibiskupského semináře apod.), ale i mimo Olomouc (na Svatém Kopečku, v Nena-konicích...). Do těchto tzv. odlehčovacích skladišť se denně dojíždělo. Práce to byla nelehká – výška některých skladišť byla i 4–5 metrů, pro knihy se muselo po žebříku nahoru, pak zase sejít dolů – přesto jsem práci měla ráda. Pak už se situace poněkud zlepšila, u knihovny bylo postaveno menší skladiště (v místě dnešní tzv. nové budovy knihovny), jako skladiště byl knihovně přidělen tzv. červený kostel, byly upraveny sklepní prostory administrativní budovy atd. V náplni práce tohoto oddělení byl i pravidelný odvoz brožovaných knih do knihá-

ren. Po vazbě se knihy signovaly a ukládaly do skladiště. A samozřejmě se zde prováděla i revize knihovního fondu.

V oddělení ochrany fondů jste pak setrvala až do důchodového věku?

Ne. Po deseti letech práce v ochraně fondu jsem přijala nabídku pracovat v oddělení bibliografie. Tehdy byl pro oddělení bibliografie zakoupen nový rozmnožovací stroj, na kterém se tiskly přírůstky odborné literatury, které se čtvrtletně rozesílaly čtenářům, kteří o ně projeví zájem. Bibliografové zpracovávali i *Bibliografické ročenky* – seznam článků z excerpovaných novin a časopisů za celý rok... Rovněž zpracovávali výběrové bibliografie na různá témata, např. *Severomoravské knihovnictví* aj. Náplní mé práce pak bylo uvedené bibliografie rozmnožit, zkompletovat, přírůstky nachystat k rozeslá-

Oprava červeného kostela v r. 1988. Archiv VKOL, nezpracovaný fond. Foto: Vladislav Galgonek.

ní a bibliografie připravit do vazby. Poznala jsem zcela jinou práci a spokojená jsem byla i zde.

Kdybyste mnoha vzpomenout na osobnosti, které Vás nejvíce ovlivnily, na které vzpomínáte nejraději...

Právě oddělení bibliografie tehdy vedla dr. E. Dohnalová, v oddělení vládla klidná spolupráce. S dr. Dohnalovou jsem si dobře rozuměla, naše přátelství trvá dodnes. Jinak ráda vzpomínám na mnohé pracovníky vědecké knihovny. Tedy spíše pracovníce, těch byla v knihovně vždy většina. V každém oddělení jsem se snažila se svými spolupracovníky dobře vycházet. Promluvíli jsme pár vět, zasmáli se, ale práce byla vždy hotová. Nezapomenutelný, nejen pro mne, ale i pro mnoho knihovníků a čtenářů, byl pan Smejkal. Bibliofil a především člověk s velkým kulturním rozhledem. Vždy poradil a vyhověl. Pěkné vzpomínky mám i na dr. J. Koplíka, který už jako důchodce pracoval v bibliografii na jednom svazku retrospektivních bibliografií okresů Severomoravského kraje. Mnozí ho více než bibliografy znají jako autora mnoha básnických sbírek.

A protože nyní si Vaše jméno může čtenář na webových stránkách knihovny dohledat v kolonce „Půjčovní služba“, víme tedy, že „bibliografií“ Vaše působení v knihovně nekončí...

Máte pravdu, v bibliografickém oddělení jsem pracovala patnáct let a z „bibliografie“ jsem odcházela do důchodu. A protože v „expedici“ potřebovali pracovníci, souhlasila jsem, že budu v knihovně pracovat dále.

Nikdo jiný není k následující výzvě povolanejší než Vy – co byste popřála Vědecké knihovně v Olomouci do budoucích let a co třeba také byste popřála do časů příštích své profesi?

Vědecká knihovna vždy měla v Olomouci, v celé republice a – díky možnosti výměny publikací – i v Evropě dobré jméno. Má bohatý fond nejen současný, ale i historický. Kež i nadále Vědecká knihovna bude patřit mezi nejlepší instituce nejen ve městě a v kraji, kež i nadále bude sloužit těm, pro které je vzdělání prioritou.

Připravil Lukáš Neumann

Kniha v prostředí jezuitského řádu

Zdeněk Orlita

Posledního dne roku 1776 zemřel ve Fulneku kněz a bývalý knihovník jezuitské univerzitní knihovny Filip Loserth. Prefekt řádové bibliotéky dosáhl během svých studií doktorátu z teologie a po složení čtyř slavných slibů vstoupil do užšího společenství členů řádu. Otcové čtyř slavných slibů (*patres quattuor votorum*) byli v interních pramenech Tovaryšstva Ježíšova označováni jako „naši“ (*nostri*) a často se s nimi počítalo při obsazování vyšších míst. V řádu setrval Filip Loserth až do jeho zrušení v roce 1773, poté se vrátil do svého rodného města na pomezí Moravy a Slezska. Jako celá řada jeho kolegů i Filip Loserth spatřoval jedinou možnou budoucnost i profesní kariéru ve službě řádu a po jeho oficiálním rozpuštění neměl v běžném životě na co navázat. Zrušení Tovaryšstva Ježíšova přežil o pouhé tři roky. V rodném Fulneku zemřel poslední prosincový den roku 1776 snad jako vážený, nicméně ne příliš movitý muž. Jednotlivé položky v pozůstalostním inventáři tak představují v podstatě jediné svědectví o posledních dnech muže, který se po zrušení řádové koleje vrátil zpět domů – černý talár s obnošeným pláštěm, starý klobouk, běžná dřevěná vycházková hůl, prostá krabička na tabák a cestovní truhla. Mezi cennosti lze snad počítat staré a rozbité sloupové hodiny, stříbrné kapesní hodinky, dva malé stříbrné šálky na čaj a malý stříbrný kříž. O to více vynikne detailní seznam knih, ve kterém byla kromě kompletního breviáře, vázaného v kvartovém a osminkovém formátu, či bible zastoupena díla z oblasti morální a pastorální teologie. S ohledem na povahu jezuitské spirituality nechyběla ani meditativní a asketická literatura.

Osudy dnes dávno zapomenutého exjezuity, fulneckého rodáka a bývalého knihovníka olomoucké univerzitní bibliotéky pouze připomínají neodmyslitelnou součást řádové tradice. Již v životopisech prvních členů Tovaryšstva Ježíšova vystupuje kniha jako důležitý rys jejich řeholní identity a toto vnímání se ještě prohlubuje s postupující profesionalizací jejich pedagogické činnosti během 17. století. V průběhu celého

období trvání jezuitského řádu byl kulturní kapitál neodmyslitelnou součástí jeho obrazu v dobové společnosti, což bylo v tehdejší katolické světě posíleno i díky monopolnímu postavení v rámci vzdělávacího systému. Součástí těchto představ byl rovněž vztah členů jezuitského řádu ke knihám. Řeholníci Tovaryšstva Ježíšova vystupovali na půdě české jezuitské provincie jako autoři, cenzori, nakladatelé i tiskaři, kteří významně ovlivňovali obsah i samotný vzhled knih. Ty byly pro jezuitu zdrojem hlubšího náboženského poučení i vědecké erudice. Toto dvojí vnímání tištěné knihy bylo v barokním období patrné především v obraze, který o sobě vytvářel samotný jezuitský řád. Knihy pro vědu a knihy pro zbožnost byly interpretovány jako zdroje klíčových rozhodnutí velkých osobností řádu, jak to ve svých životopisných medailonech zachytil například český jezuita Matěj Tanner.

K dobové barokní představě jezuitského kněze s knihou odkazuje řádový spisovatel Matěj Tanner na mnoha místech, přičemž tuto dobovou sebe prezentaci řádu nejsilněji podporuje zakladatelská legenda o obrácení sv. Ignáce z Loyoly. I z textu vyplývá, že to byly především vhodné knihy, které přivedly sv. Ignáce k jednomu z životních rozhodnutí. Knihy označené v Tannerově vyprávění jako „*Gute Bücher*“ vycházejí z jezuitské představy křesťanské meditativní literatury a z textu životopisu zakladatele Tovaryšstva Ježíšova je zřejmé, že za *Duchovními cvičeními* jakožto klíčovým dílem jezuitské spirituality stála v době Ignácova obrácení právě četba díla *Vita Christi* kartuziána Ludolfa Saského. Podobně klade Tanner důraz na knihu rovněž u dalších z raných osobností řádu a pravidelná duchovní četba je zmiňována například v životopise sv. Františka Borgii. Kvalitativní proměna vztahu ke knize s cílem šířit ji mezi laiky je zřejmá v životopise jezuitského teologa, spisovatele a misionáře působícího ve Skandinávii Antonia Possevina. Vedle nepříliš konkrétních zmínek o distribuci knih mezi věřící zaujme zejména vyprávění o Possevinově zpodobě jednoho smrtelně raněného pa-

Jezuitská kolej od F. B. Wernera z roku 1740 (VKOL 997.595).

řížského knihkupce. Rozhřešením za prodej marnotratných světských knih měla být fundace na nákup zbožných děl uvedená v jeho testamentu. Navíc dal obchodník Possevinovi 200 dukátů na okamžitý nákup knih, za což nechal jezuita pořídit 3 000 katechismů Petra Canisia, které byly rozděleny mezi věřící, ale putovaly rovněž do hostinců, vězení a na veřejná místa, kde je připevnili řetězem. Vedle privátní četby je v několika případech zdůrazněno rovněž veřejné předčítání z duchovních knih, což ze známějších jezuitských osobností 16. století praktikoval kardinál Robert Bellarmin.

Jezuitský vztah ke knihám byl po celé barokní období regulován klíčovými rádoými předpisy a také jezuité v české provincii se ve svém přístupu k literatuře museli řídit ustanoveními *Konstitucí* a *Studijního řádu* (*Ratio studiorum*). Obsahová skladba univerzitní knihovny se v Olomouci plně podřizovala nejen studijním, ale rovněž také pastoračním potřebám zdejší řeholní komunity. Skutečnost, že *Konstituce* – jako klíčový dokument jezuitského řádu – mohly ovlivňovat akvizice olomoucké knihovny, dokládá i ustanovení čtrnácté kapitoly „*O knihách, které by měly být čteny*“. *Konstituce* si všimají knih převážně ve vztahu k jezuitské pedagogice a školy jsou zde interpretovány výlučně jako prostor pro formaci a vzdělávání vlastních členů řádu. Ve třech bodech stanovily regule obecný rámec pro povolenou četbu v oblasti studia logiky, metafyziky, filosofie i teologie, čímž obsáhly rozsah teh-

dejšího univerzitního studia. Pro teologická studia doporučovaly *Konstituce* vedle knih *Starého* a *Nového zákona* pouze spisy Tomáše Akvinského. Absolventi nižších univerzitních studií měli být vychovávaní v duchu Aristotelova učení.

Propracovanější zásady pro zacházení s knihami obsahuje rovněž *Ratio studiorum* jako hlavní norma pro praktickou realizaci jezuitského pedagogického systému. Vztah studentů ke knižní kultuře posilovali jezuité rozdělováním odměn. Dary ve formě knižních premií převzali jezuité z prostředí škol organizovaných nizozemským polořeholním společenstvím Bratrů společného života a již v polovině 16. století je prosazují ve vlastních kolejích. Díky Studijnímu řádu (*Ratio studiorum*) Tovaryšstva Ježíšova se počátkem 17. století dostává tento zvyk rovněž na moravskou půdu. Velký důraz kladl text opět na vyloučení mravně závadných knih a na několika místech se odkazoval na *Konstituce*. Na úskalí plynoucí z fixace špatných informací a návyků získaných četbou upozorňuje jedna z regulí pro provinciála, která požaduje dokonce i „*očistění od nepočestných věcí a slov*“. Pokud by nebylo možné texty „*očistit*“, tedy provést vhodný výběr, měly být zcela vypuštěny, „*aby nepoškodily čistotu duše*“. Selektivní přístup, s nímž jezuité hodnotili díla antických autorů, se v raném novověku opíral o zkušenosti sv. Ignáce, jehož ambivalentní vztah k této literatuře byl zakotven v klíkových normativních textech řádu. Zakladatel Tovaryšstva si uvědomoval význam antických textů pro výuku klasické latiny, nicméně obsah byl v mnoha případech neslučitelný s mravně-náboženským a pedagogickým posláním řádu. Největší nebezpečí spatřoval ve zvlnění zlého právě prostřednictvím nevhodné četby.

Zdeněk Orlita se věnuje problematice církevních dějin raného novověku v prostoru Moravy a Slezska se zaměřením na náboženský život laiků (náboženská bratrstva a mariánské kongregace při jezuitských kolejích). V současné době působí autor příspěvku jako historik Muzea Novojičínka a kurátor výstav vztahujících se k dokumentaci oblasti tzv. Kravařska s cílem akcentovat politické, náboženské, hospodářské a v širším pojetí kulturní vlivy utvářející historickou realitu tohoto regionu.

orlitzaz@gmail.com

Hanke versus Hanke. Vyhrocené spory bibliotékáře s kustodem v olomoucké knihovně na konci 18. století

Jiří Glonek

Dlouhé a pozoruhodné dějiny někdejší univerzitní (dnes vědecké) a od konce 18. století i hlavní zemské knihovny na Moravě nejsou zdaleka jen suchým výčtem dat, osob či seznamů dávajících dohromady část komplikovaného obrazu tehdejší společnosti zejména ve vztahu k vývoji vzdělanosti. Dějiny nabízejí i konkrétní případy pro výzkum například fenoménu cenzury nebo institutu povinného výtisku. Přitom je možné nahlédnout i do všedního fungování této významné knihovny a v neposlední řadě i do běžných personálních vztahů. Ukázkovým příkladem, demonstrujícím leckdy složité mezilidské vztahy, je vleklý a často i dramatický spor dvou jmenovců, bibliotékáře Jana Aloise Hankeho z Hankenštejna a kustoda Jana Expedita Hankeho. Jejich ambiciózní a neústupné povahy dávaly tušit, že vzájemné soužití či dokonce spolupráce nebude jednoduchá. Představme si tedy v krátkosti oba protagonisty.

Jan (Johann) Expedit Hanke se narodil v Olomouci 17. července 1740 (zemřel tamtéž 25. srpna 1807). V rodném městě vystudoval filozofii a práva. Posléze pracoval jako amanuensis (písař) v advokátní praxi. Před nástupem do knihovny (místo prý získal díky své pili a chování!) asi rok působil jako učitel normální školy v Olomouci. Z jazyků ovládal němčinu, češtinu, latinu, francouzštinu a italštinu, částečně ovládal též angličtinu a řečtinu.

To o jedenáct let mladší **Jan Nepomuk Alois Hanke** se narodil 26. května 1751 v Holešově (zemřel 26. března 1806 v Prostějově). Rovněž studoval v Olomouci, ale zájem o ekonomické vědy a o myšlenky osvícenství podpořené osudovým setkáním s Josefem von Sonnenfelsem jej zavedly na vídeňskou univerzitu. Zde navázal kontakty s předními osvícenci (Sonnenfels, Martini, van Swieten) a pod vlivem svých učitelů začal tihnout k filologii a knihovědě, takže v roce 1777 získal místo kustoda v Univerzitní knihovně

v Olomouci, kde se roku 1785 stal bibliotékářem. V době josefínských reforem byl pověřen tříděním zrušených klášterních knihoven na Moravě a ve Slezsku. Práci však nedokončil, neboť byl penzionován a roku 1791 z knihovny odchází. Dne 6. června 1796 ho císař František II. povýšil do šlechtického stavu s predikátem „z Hankenštejna“ (von Hankenstein). Patřil mezi aktivní příznivce osvícenství a josefinismu na Moravě. Téměř jistě byl členem brněnské zednářské lóže *Zu wahren vereinigten Freuden* (U opravdových sjednocených přátel) a především brněnské odnože tajného svazu iluminátů, společenstva, jehož přívrženci usilovali o šíření osvícenských myšlenek v rámci moravské společnosti. Kromě jiných spisů vydal v roce 1782 dílo *Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur*, čímž se zařadil k prvním významným obráncům českého jazyka. Některá jeho díla vzbudila velký ohlas i u vídeňského dvora, mezi nimi zejména pojednání o splavnění řeky Moravy.

Vztahy mezi oběma osobnostmi se začaly komplikovat hned od počátku jejich společného působení v knihovně, tedy od konce roku 1779. Podepsaly se na tom nejen jejich svárlivé povahy, ale dozajista i v počátku nejasně vymezené pracovní kompetence. Zvláště, když tehdy knihovna procházela obdobím, které bylo plné přesunů a reforem v duchu josefinismu, což kladlo na bibliotékáře a kustoda řadu těžkých břemen. Neustálé vzájemné spory a hašteření začaly postupně nabírat na intenzitě a pravidelně zaměstňávat nadřízené orgány i samotného císaře.

Vše se naplno rozhořelo v roce 1785, kdy se Jan Expedit pokoušel obstarat – i přes zákaz Jana Aloise i gubernia – klíč k zadním dveřím knihovny, jež nově sídlila v adaptovaných prostorách zrušeného kláštera klarisek v Olomouci. Soustavné porušování subordinace nehodlal již bibliotékář tolerovat a 23. ledna 1786 proto referoval brněnskému guberniu

o celkové neposlušnosti svého podržitého, který ignoroval i výzvy k předložení své práce na knihovním katalogu, na němž měl pracovat doma (Expedit to vysvětloval péčí o svou starou a chudou domku) již pět let. Guberniu si ovšem stěžoval i Expedit. Bibliotékař s ním měl hrubě zacházet, jakož jej i urážet (měl ho nazvat chlapem v pejorativním smyslu, pletichářem, neschopným lhářem atd.), za což kustod požadoval odprošení a zastání u gubernia. Navíc prý nechával Expedita za chladných dnů pracovat mimo vytápěnou čítárnu, přičemž před ním knihovnu zamykal. Gubernátor hrabě Cavriani hodlal mnozích se vzájemné stížnosti koncem roku 1786 prošetřit. Přitom přikázal tehdejšímu rektorovi lycea Gottliebu Amadeovi Feichterovi oba hašteřivce napomenout a vyzvat je, aby se k sobě do rozhodnutí vyšetřovací komise chovali klidně a zdvořile jako muži mající před očima jen svou práci. Cavrianiho snaha o zklidnění rozháraných poměrů se ovšem minula účinkem.

Dne 2. února 1787 dospěla komise k závěru doporučit kustodovo přeložení do jiné c. k. lyceální knihovny a knihovníka přímo podržít rektorátu. Gubernium ve svém rozhodnutí z 15. února nenechalo na obou zaměstnancích knihovny nit suchou, když jim připomnělo, jak by se měli ve svěřeném úřadě chovat. Jasně však vyžadovalo Expeditovu subordinaci k Janu Aloisovi. V případě pokračujícího nepřístojného chování oběma hrozilo postihem a trestem, přičemž měl vztahy obou vyjasnit nový služební řád, jehož vypracováním byl pověřen rektorát lycea.

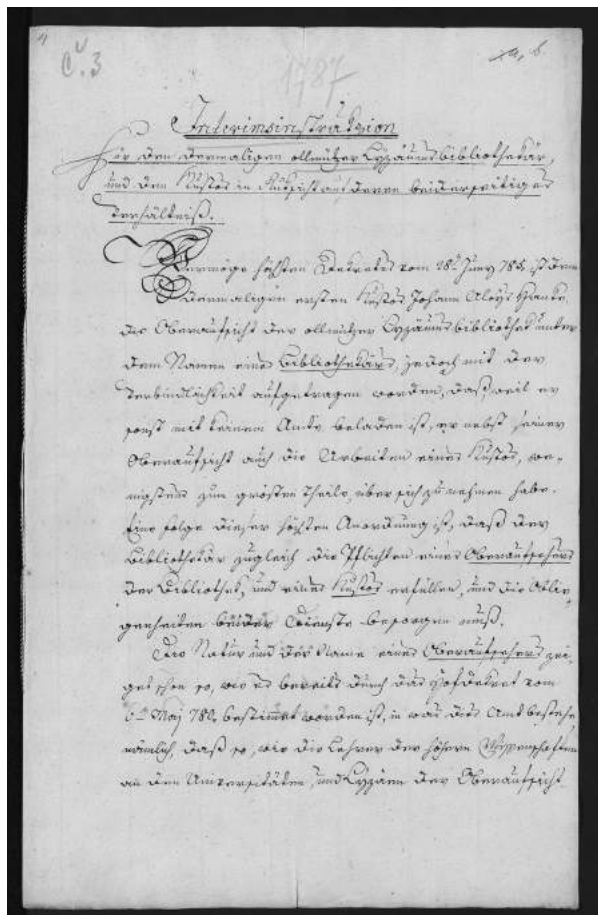
Jan Alois vida, že se i navzdory doporučení k přeložení hned tak Expedita nezbaví, sepsal žádost svému nám bohužel neznámému ochránci, jehož jméno koncept neuvádí. Zde prosil milostpána, aby jej zbavil toho „ničmeného člověka“, který ho již 10 let trápi. Navíc 1. dubna posílá na gubernium stížnost na Expeditovu neposlušnost. Gubernium, unavené neustálými stížnostmi, však Jana Aloise patřičně zchladilo. Nejenže označilo nový spor kvůli knihovním žebříkům za malicherný a neukazující „velkého ducha“, ale rovněž důrazně bibliotékaře vyzvalo, ať napříště podobných stížností zanechá a raději se věnuje důležitějším činnostem.

Uklidnění poměrů po ostré domluvě ovšem dlouho nevydrželo. Není divu, neboť vztahy obou se posunuly až do roviny vzájemné patologické nenávisti. Dne 10. září 1787 vypuklo nové kolo denunciací, které mělo odstartovat napadení kustoda nůzkami, a to kvůli sporu o knihu, kterou si chtěl zapůjčit posluchač filozofie Joseph baron von Albergatti. Tu mu totiž odmítl kustod donést s tím, že se má obrátit na knihovníka. Jan Alois měl navíc na Expedita křičet před návštěvníky čítárny a později na něj zavolat i stráž. Věc začala řešit další komise, jejímiž členy byli současný rektor Josef Wimmer a dva bývalí rektori Niering a Monse. Postupně byli podrobeni výsledku oba dotyční i několik svědků. Dne 18. října pak rektor odeslal do Brna souhrnnou zprávu, kde navrhol: za 1) přeložení většího viníka, za 2) pokud to nebude možné v případě kustoda (pro jeho nemajetnost a vydržování staré matky), nebo knihovníka (kvůli jeho „mladé rodině“), či to nepůjde z jiného důvodu, podržít oba rektorátu lycea.

Zpráva rovněž konstatovala, že kustod „za někdejšího provizoria“ pilně pracoval a poslouchal. Navrhuje však, ať výlohy komise zaplatí oba. Dne 2. listopadu pak vynesl nový gubernátor Alois Ugarte rozsudek, kde se pravilo, že z předložených protokolů vysvítá, že jen zakořeněná nenávisť, horkokrevné a svévolné chování na straně bibliotékaře, na straně kustoda potom tvrdohlavost a nedostatek subordinace, jsou příčinou vleklých sporů. Oba má tudíž ještě jednou povolát před komisí rektor a důrazně a ostře jim vytknout jejich chování nedůstojné mužů a státních úředníků. Jan Alois byl vyzván k tomu, aby odložil své horkokrevné a zaujaté chování a jednal s Expeditem mírně. Kustod měl zase náležitě dodržovat subordinaci a vystupovat vůči svému nadřízenému s větší povolností a pílí. Jako přímý trest za vyvolání opakovaného vyšetřování měli oba naplň zaplatit výlohy komise za 20 dní (dohromady 15 zlatých). Pokud by se situace nezlepšila, tak mělo následovat přeložení jinam na vlastní útraty nebo podle okolností i propuštění. Důrazné varování přineslo zdanlivě uklidnění, ale nevraživost dál doutnala pod povrchem.

Poslední kolo sporů vyvrcholilo v létě 1790. Vše rozdmýchala další stížnost Jana Expedita na bibliotékaře, kte-

rého obvinil, že utratil mnoho tisíc zlatých za nákup „německých klasiků, kteří lákají do knihovny pouze mladé lidi. V těchto dílech bylo obsaženo mnoho špinavosti“. Expedít označil za nevhodné kupř. básně Gessnerovy, Blumauerovy či Johanna Jacoba Dusche. Nevhodnost těchto akvizic podle něj pouze stvrdila smutná událost, kdy jeden „junge Studiosus Phisicae“, studující právě Gessnerovy básně, spáchal sebevraždu po požití jedu. Jan Alois se bránil tím, že Služební řád z roku 1787 vymezující kompetence mezi znesvářeným bibliotékářem a kustodem. Zdroj: archiv VKOL.

uvedené nákupy posvětily vyšší orgány a navíc stály nejvýše 32 zlatých. Podobně, s poukazem na příslušný dvorský dekret (umožňující řadit díla zakázaná a povolená pospolu), odůvodnil i Expedítovo udání, že zařadil díla Jana Husa mezi spisy církevních otců apod. Další obvinění se týkala údajného vynášení knih z knihovny, špatných záznamů v systematickém katalogu i toho, že se vlastně Alois Hanka na svou pozici nehodí, neboť měl jako malý vypadnout z okna prvního poschodí, přičemž upadl na hlavu, která mu proto stále třeští. To byla také poslední položka Expedítova velmi obsáhlého výčtu, který zahrnoval osm listů a 23 příloh. Jan Alois se na samém konci své reakce pozastavoval nad tím, kolik času a jakou námahu musel jeho kolega investovat do „sběru informací z historie knihovnickova mládí a knihovny“, záležitosti starých i dvanáct let.

Janu Aloisovi Expedítův atak na první pohled nemohl nijak výrazněji ublížit, zvláště když šlo v podstatě o snůšku poloprávd a drbů. Mnohem horší se jevila okolnost, že vyšetřující komisi předsedal krajský hejtman a guberniální rada baron Vincenc Dubský, který nebyl Janu Aloisovi nakloněn.

Poslední fáze sporů gradovala v červenci 1790, kdy se Jan Alois obrátil s prosbou o podporu a zastání k bohužel opět konkrétně nejmenovanému šlechtici a dvorskému radovi, svému ochránci (patrně jde o Gottfrieda Bernarda van Swietena). Přitom si Jan Alois stěžoval, že během své půlroční nepřítomnosti v knihovně, kdy zpracovával zrušené klášterní bibliotéky, porušoval kustod subordinaci a dokonce před očima knihovního sluhu Königa roztrhal jeho písemné příkazy. Expedítovi, jak se zdá, během Aloisovy časté nepřítomnosti očividně narostl hřebínek. Alois si zde stěžoval i na barona Dubského, kterého nazval pouhým „opravcem dané“ a „Kaschnitzovou kreaturou“ (*Antonin Valentin von Kaschnitz zu Weinberg – guberniální i dvorský rada, hlavní představitel josefinismu v hospodářství, muž žádaný i zatracovaný kvůli svému vlivu a rychlému společenskému vzestupu – pozn. aut.*).

Nově vyvolané spory z předchozích měsíců vyvrcholily v neděli 25. července, kdy byl Jan Alois po třetí hodině odpolední napaden Expeditem v čítárně. Předcházel

tomu spor s nádeníkem Josefem Jaschkem, kterého Expedit nevybíravě vyhodil z čítárny. Jaschke to oznámil Janu Aloisovi, který se po dopsání úředního dopisu odebral ze své kanceláře do čítárny. Zde Jaschke podle své výpovědi posléze zastihl Jana Aloise i Expedita, přičemž spatřil, „*jak byl kustod velmi hrubý*“ a jak na knihovníka křičel, načež Jana Aloise pichl holi od deštníku do obličeje. Alois se sice ataku bránil vytrhnutím deštníku, ale kustod pokračoval v útoku pěstmi. Přitom roztrhl knihovníkovi zakrvácenou košili a povallil ho na zem. Oba soky od sebe nakonec odtrhl Jaschke. Zatímco Expedit pokračoval v „hrozných a hrubých“ nadávkách, poslal Jan Alois Jaschkeho pro stráž. Podle bibliotékařovy výpovědi chtěl po kustodovi vysvětlení jeho přítomnosti v neobvyklou dobu v čítárně i toho, že se v ní uzamkl: „[...] *našel jsem kustoda v čítárně nečinně stát. Zeptal jsem se ho: co zde dnes děláte? A dostal jsem odpověď: co je to za otázku, zlořečený chlape,*“ načež ho měl Expedit zasypat množstvím urážek. Alois přesto požadoval vysvětlení, neboť přece jako „*představený musí vědět, co zde dělá, nebo chce dělat*“.

Bezprostředně po incidentu se Expedit vytratil z knihovny zadními dveřmi. Mezitím se dostavil přivolaný starosta s důstojníkem, načež prý mohl kustod „*v klidu odejít se soudním sluhou*“, přičemž po příchodu lékaře Hechta okolo 18.00 hodin byl Expedit definitivně poslán pryč a byla odvolána i stráž. Ještě před odchodem měl Expedit požadovat sklenici vody, kterou mu přinesl sám Jan Alois, ale místo vděku se mu v přítomnosti magistrátního soudního sluhu Franze Xavera Feederla dostalo údajně odpovědi: „[...] *marš ven ty prokletý chlape, od tebe nic nepotřebuji, pohár už přetekl*.“

Z lékařské zprávy Jacoba Hechta víme, že Jan Alois kromě šoku utrpěl zhmoždění zejména na hlavě, takže mu bylo 4. srpna doporučeno dalších 20 dní klidu, než se vše zhojí. Lékařovo doporučení o šest dní později posvětil i gubernátor hrabě Ugarte, když postiženému schválil čtyři týdny dovolené. Po incidentu žádal 12. srpna gubernium o ochranu před útoky kustoda i knihovní sluha Kōnig, který si dříve sám s Expeditem zakusil své.

K Aloisově smůle vyšetřoval v září i tento incident krajský hejtman baron Dubský, kterého nemohl knihovník vystát. Pokládal ho za zaujatého muže, který navíc odmítl písemné zprávy svědků a jal se záležitost vyšetřovat pouze ústně. Následné kolo vyšetřování odhalilo mnohé pozoruhodnosti a nevráživosti nejen mezi dvěma prota-
gonisty, ale i mezi různými zájmovými kruhy moravských osvícenců a jejich příznivců ve Vídni.

Jisté je, že s úmrtím císaře Josefa II. (zemřel 20. února 1790) jakoby odezněla i dosavadní podpora Janu Aloisovi, který si často dovolil jízlivě oponovat nejen brněnskému guberniu. Éra josefinismu byla na ústupu a s ní i éra, kdy knihovnu vedl Jan Alois Hanke, který nakonec musel hledat zastání až u císaře Leopolda II. při osobní audienci, kdy 7. prosince 1790 osobně odevzdal žádost o milost a navrácení do odebraného úřadu. Za vším viděl jen zášť, přičemž za jedinou svou chybu považoval snad jen přílišnou nesnášenlivost pramenící z ohnivého temperamentu.

Zoufalá snaha Jana Aloise o korekci trestu přinesla ovoce. Alespoň v tom, že se císař i díky četným přímluvám a Hankeho zásluhám nechal pohnout k přezkoumání celé záležitosti. Konečné rozhodnutí, učiněné počátkem roku 1791, bylo nicméně poněkud šalamounské. Jan Alois byl sice omilostněn, ale zároveň byl poslán ve svých necelých 40 letech do výslužby s platem 800 zlatých. Jisté je, že olomoucká knihovna tak přišla o jednu z nejvýraznějších postav své bohaté historie.

Použité prameny:

Archiv VKOL (uložen v trezoru), kart. 4 – Hankeana
Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, VKOL, kart. 58–60 (viz roky 1777–1791)

Jiří Glonek (*1978) vystudoval historii na FF UP v Olomouci. Nyní je zaměstnancem Vědecké knihovny v Olomouci (oddělení historických fondů). Věnuje se zejména studiu starých map a problematice výzkumu historie knižní kultury. Mezi jeho oblíbená témata patří rovněž historie turistiky v Jeseníkách.

jiri.glonek@vkol.cz

Stěhování Studijní knihovny v roce 1907

Petra Kubíčková

Přelom 19. a 20. století se ve Studijní knihovně nesl jednak ve znamení neustálého narůstání počtu zejména českých žádostí o zápůjčky, za druhé pak rozšiřování výpůjčních služeb novým institucím. Především šlo o žádosti z českých gymnázií a vyšších škol, ale i o soukromé žádosti učitelů a spisovatelů nebo duchovních osob. Studijní knihovna sídlila od roku 1785 v kostele sv. Kláry, v přilehlé části kláštera klarisek, kde se dnes nachází Vlastivědné muzeum. Ani po dlouhých adaptacích klášterní budovy nebylo ovšem místo příliš vhodné pro knihovnu. Chladná a vlhká budova bývalého kostela nesloužila dobře ani knihám, ani knihovníkům.

Stav knihovny v roce 1900 byl následující. Kustodem zůstal od roku 1892 Willibald Müller (jako skriptor působil v olomoucké knihovně již od roku 1879), v roce 1893 do Olomouce jmenovaný skriptor Johann Štátný byl kvůli zdravotním problémům přeložen do Prahy a v olomoucké knihovně byl od roku 1899 zastoupen praktikantem Wenzelem Wagnerem; jako knihovní sluha pracoval již od roku 1886 František Čoka. Knihovna vlastnila 58 276 děl v 72 860 svazcích a 10 695 kusů (díla do sta stran). Průměrně knihovnu za rok navštívilo 7 700 osob a bylo provedeno celkem 4 000 výpůjček. Zvyšoval se počet výpůjček venkovských

Dnešní stav budovy Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Univerzitní ul. č. 22. Foto: Jakub Hutýra (2015).

ústavů, oproti minulým rokům zase klesly výpůjčky ze středních škol, zvláště vlivem zakládání vlastních školních knihoven. Roční dotace činily 2400 korun, z čehož bylo placeno zhruba 1400 korun za nové knihy. Na ostatní věci mnoho nezbývalo, například pojištění proti ohni si knihovna nemohla dovolit. Podle kustoda Müllera by knihovna ráda navázala na status vědeckého ústavu, jakým bývala již dříve ve spojení s univerzitou, ale nyní se cítila být spíše druhořadým ústavem s nedostatečným zázemím i dotacemi.

Množství chybějících svazků ve fondu, zejména v tzv. Národní knihovně, bylo jenom důsledkem neutěšené situace v knihovně, která neměla k dispozici dostatek pracovních sil na dohled ani dostatečné prostory pro uskladnění knih. V čítárně časopisů byly nově postaveny knižní regály, na nichž měly být uchovávány povinné výtisky novin až do doby jejich svázání. Jinak se ale z knihovny pomalu stávalo skladiště, nové knihy nebylo kam dávat a jediným řešením bylo přestěhování celého ústavu. Jelikož prostorové problémy nabývaly zásadní důležitosti, přijala knihovna návrh obecního rady, aby postoupila historickému muzeu svůj model sv. Trojice, 5 glóbů a astroláb. Kustod Müller s tímto návrhem okamžitě souhlasil, jelikož pro něj byly tyto předměty pouhou dekorací, po jejichž odstranění získá alespoň nějaké další místo pro police na knihy. Navíc o tyto artefakty pro nové muzeum projevil zájem samotný arcivévoda Ferdinand, a tak tento dar nakonec schválilo i místodržitelství. Předávací protokol z 26. října 1903 podepsal za knihovnu Müller, za muzeum městský archivář Kux.

První zásadní jednání Studijní knihovny ohledně možného přemístění ústavu do třípatrové univerzitní budovy teologické fakulty, bývalého jezuitského semináře, začalo také v roce 1903. Okresní hejtmanství stanovilo datum schůze komise pro ohledání budovy na 27. listopad 1903, termín byl později ještě posunut na 30. listopad téhož roku. Kustod Müller se po této schůzce vyjádřil v tom smyslu, že druhé a třetí patro budovy jsou pro knihovnu takřka ideální a jsou zcela uzpůsobena k přijetí knižního fondu. Oproti tomu přízemí budovy vykazovalo značné nedostatky a samotný Müller začínal pochybovat, zda by přesídlení bylo

vhodné. Pro čtenářský sál by bylo zapotřebí celkové rekonstrukce přízemí, což by znamenalo vyšší náklady.

Místodržitelství v Brně i ministerstvo kultury a vyučování ovšem nakonec vyjádřilo souhlas s přestěhováním knihovny. Budova univerzity byla vyhodnocena jako budova v dobrém stavebním stavu, která má nosné stropní konstrukce i ohnivzdorné schody. Ústav měl být umístěn ve druhém a třetím patře budovy, zatímco v prvním patře měla být ponechána teologická fakulta a v přízemí její promoční sál. Sál pro čtenáře měl vzniknout ve třetím patře, depozitáře kvůli nízkým stropům (2,9 metru) v patře druhém. Willibald Müller si zpočátku neuměl představit, že čítárna bude ve třetím patře budovy, ale délka sálu, dohromady 28 metrů, stejně jako prostor pro knižní rezervu – celkem 4500 svazků – jej přesvědčily o správnosti celkového řešení.

Nakonec se tedy Studijní knihovna v letech 1906–1907 přestěhovala do budovy jezuitského semináře v Univerzit-

Pohled na budovu kostela sv. Kláry mezi léty 1874–1883 (fotoarchiv VMO, podsběrka Olomuciana, fotografie inv. č. O 723, Sigmund Wasservogel).

ni ulici (dříve ulice Božího těla), ve které do té doby sídlilo německé gymnázium. Třípatrová stavba, dnešní sídlo Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého, byla původně postavena v roce 1675 na místě čtyř obytných domů a sloužila jako Seminář sv. Františka Xaverského pro nemajetné neslechtické žáky. V letech 1717–1720 byla budova přestavěna olomouckým stavitelem Wolfgangem Reichem dle plánů jiného olomouckého stavitele Lukáše Kleckela. Po zrušení jezuitského řádu zde měly mít své sídlo zestátněné školy a bylo sem také přeneseno medicínsko- chirurgické učení. Po roce 1783 sloužila budova teologické fakultě a později německému gymnáziu.

Před samotným přestěhováním knihovního fondu na nové místo se tento fond musel nejprve přesignovat. V roce 1905 byl právě kvůli zamýšlenému přesignování delegován ministerstvem kultury a vyučování vládní rada Dr. Haase z Vídně, soudní znalec, který měl tuto otázku projednat s kustodem Müllerem. Dr. Haase se podělil o své bohaté zkušenosti, jež nabyt při stěhování univerzitní knihovny ve Štýrském Hradci, a skutečně brzy předložil detailní program celé akce. Kustod Müller zároveň včas upozornil mistodržitelství v Brně, že přestěhování ústavu bude vyžadovat nejen zvýšené finanční náklady, ale také rozšíření personálního stavu. Byla schválena suma na přesignování, a to celkem 4402 korun, a suma na přesídlení, ve výši 1490 korun. Zatím nebyly upřesněny náklady na výrobu nových knižních regálů ani na adaptaci nové budovy. Návrh celkového rozpočtu olomoucké knihovny, dočasně navýšeného o prostředky potřebné ke stěhování, zněl přibližně na 24750 korun.

Nejprve se počítalo s tím, že přepsání signatur začne již v červenci 1906 a přestěhování v březnu 1907. Byla vypsána výběrová řízení na místa písařů, sluhy i praktikanta, texty výzev vycházely v periodikách *Brünner Zeitung* a *Wiener Zeitung*. Obsazení míst ale zabralo více času, což oddálilo i vlastní stěhování. Na místo praktikanta se přihlásil student práv August Koberg, který však podle ministerstva neměl pro tuto práci potřebnou kvalifikaci. Nakonec mohl v knihovně pomáhat coby dobrovolník, a to s platností od 1. října 1906, kdy se začalo s novým signováním. K tomuto

datu byli přijati také noví písaři Glückselig a Zbitek a nový výpomocný sluha Jan Slabý. Dne 16. prosince 1906 bohužel zemřel na mrtvici dlouholetý knihovní sluha František Čoka, jehož zdravotní stav se patrně zhoršil následky stresujícího procesu stěhování. Nové signování fondu bylo v plném proudu, a proto kustod Müller zajistil okamžitě na výpomoc advokátního písaře Karla Rudolfa.

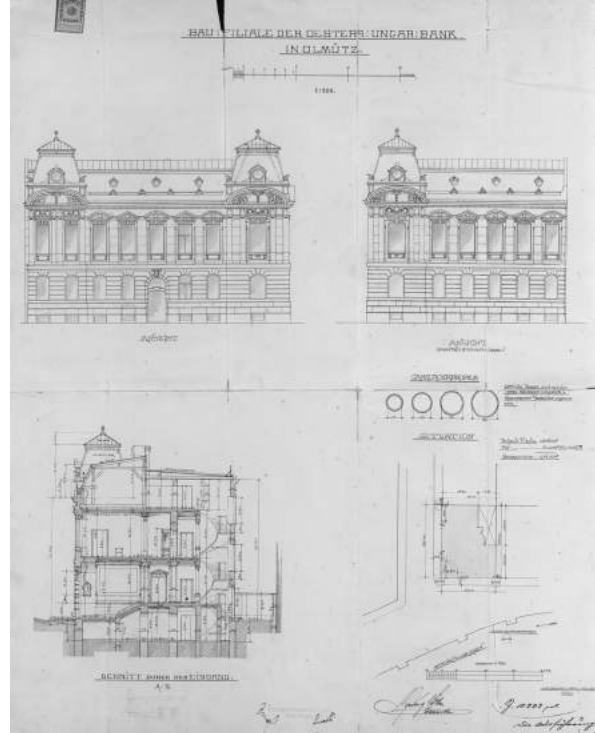
Vznikly dvě pracovní skupiny, jež pracovaly současně a nepřetržitě. První skupinu vedl student August Koberg, druhou střídavě kustod Müller nebo amanuens Wagner, každá skupina měla k dispozici písaře a sluha. Zbývající pracovník měl na starosti ostatní knihovnické záležitosti, například chod knihovny pro čtenáře, ovšem s omezením otevíracích hodin pouze na tři dny v týdnu. V rámci přesignování byla zvolena čísla pro šest formátů. Formát I pro výš-

Přednosta a pozdější ředitel Studijní knihovny v Olomouci, historik a spisovatel Willibald Müller, pracoval v knihovně v letech 1879–1915. Zdroj: Státní okresní archiv Olomouc.

ku knihy do 25 cm, formát II pro výšku do 34 cm, formát III do 50 cm, formát IV pro výšku nad 50 cm. Jednotlivé listy, obrazy či rytiny získaly formát V a neobyčejně veliké folianty formát VI. Nové signatury pak byly zapsány do starých i nových knihovnických pomůcek i na rub titulních listů všech svazků. Současně byly signatury vepsány na nové štítky, které byly nalepeny na přední desku, respektive vnější stranu knižních obalů. Uprostřed června 1907 bylo přesignování fondu dokončeno a začátkem července došlo k uzavření knihovny a k zařazení knih podle čísel a formátů. Knihy byly konečně připraveny na zabalení a fyzické přestěhování. To začalo 26. srpna ráno a díky desetihodinovým denním směnám bylo dokončeno v deseti dnech, 27.–31. srpna a 2.–6. září 1907. Konečnou tečkou bylo přestěhování rukopisů 15. září. Samotný transport obstarala místní firma *Dienstmanninstitut* Express s osmi nosiči a kontrolorem. K dispozici měli celkem 12 beden o rozměrech 80×35×50 cm. Zabalení knih probíhalo pod přímým osobním dozorem kustoda Müllera, při vybalování knih v nové budově se střídali Wagner s Kobergem. Celkem bylo expedováno 1346 beden s knihami, přičemž každá naplněná bedna vážila v průměru 58 kilogramů. Bezprostředně po úspěšném přestěhování následovala také revize celého fondu, při které chyběly pouze tři malé svazky, což bylo pokládáno za úspěch. Celkem měla knihovna 61600 děl v 73567 svazcích a 17966 kusů a 13447 přívazků. Od 1. října 1907 byla Studijní knihovna znovu otevřena pro veřejnost, půjčovna s čítárnou fungovaly v rozsahu 29 hodin týdně. S povolením ministerstva přenechala knihovna některé své artefakty Uměleckému a přírodovědnému muzeu v Olomouci. Byly to dvě skříňky s medailemi papežskými a panovnickými, tři dřevorezby a dřevěná tabule se znakem z roku 1730.

Studijní knihovna zůstala v nové budově necelých třicet let. Ve druhém patře se kvůli nízkým stropům nacházely depozitáře knihovny, na skladiště byly dokonce přeměněny i některé z chodeb nebo záchody. Ve třetím patře sídlila čítárna s příruční knihovnou, dále bylo v patře místo pro skladiště, kancelář oficiála, ředitelnu nebo šatnu. Navíc se zde nacházely dva byty o celkové rozloze

Plány ateliéru Fellner und Hellmer na filiálku Rakousko-uherské banky z roku 1898 s podpisem stavitele Böhma (archiv VKOL, nezpracovaný fond).

93 m² nebo sklad rukopisů a nejnovějšího materiálu. Přízemí a první patro budovy bylo ovšem stále vyhrazeno teologické fakultě a jejímu promočnímu sálu. Knihovní fond se od roku 1907 nadále rozrůstal, během třiceti let přibýlo 63 000 svazků a v roce 1936 se počet knihovních jednotek ustálil na čísle 155 000 svazků. V roce 1936 Studijní knihovna opět přesídlila, a to do budovy bývalé Národní banky v tehdejší Bank Gasse (nynější Bezručova ulice č. 2), tedy do budovy, kde ji najdeme i dnes.

Petra Kubíčková (*1977) absolvovala Slezskou univerzitu v Opavě, obor historie. Pracuje v oddělení historických fondů Vědecké knihovny v Olomouci, kde se mimo jiné zajímá o knižní dekor a knižní ilustraci v prvotiscích a starých tiscích, zejména o grafické techniky dřevorezu a mědirytu v 15.-18. století.

petra.kubickova@vkol.cz

Inter arma silent musae aneb Poslední týdny války a ochrana historického fondu Studijní knihovny v Olomouci

Lubomír Novotný

Staré ciceronovské rčení vyjadřující to, že válečná vřava značí umlčení múz a umění obecně, lze vztáhnout i na knihovny. Studijní knihovna v Olomouci měla na přelomu let 1944–1945 ve svém fondu natolik cenné vědecké, umělecké, kulturní poklady, že bylo nutné přemýšlet, jak je ochránit a zajistit před přibližující se frontou. Dlouholetý ředitel Studijní knihovny dr. **Bohuš Vybíral** byl ovšem již velmi zkušeným knihovníkem a vedoucím úředníkem. Situaci na válečných frontách podrobně sledoval. Ještě v době, kdy v roce 1943 Wehrmacht a Einsatzgruppen rozsávaly smrt daleko na východě, řešil deponování nejcennějších částí fondu mimo knihovnu a mimo město Olomouc.

Přípravy v letech 1943–1944

Blížící se fronta na konci roku 1944 ohlašovala nejen konec války a okupace, ale pro pracovníky Studijní knihovny také povinnosti týkající se ochrany fondů. Hlavním cílem nejen protektorátní správy, ale i dohlížejících okupačních orgánů, bylo uchovat cenné středověké a raně novověké písemné památky. Ty z pohledu nacistů dokládaly starobylost a němectví města Olomouce, Moravy i Čech. Současně bylo pod tímto „deštníkem“ možné skrýt ochrannářské zájmy knihovníků. Již od konce roku 1943 byla vybírána místa, kam by mohly být v urgentním případě převezeny nejcennější sbírky. Těmito místy byly farní úřad Slatinice, fara v Nákle, zámek hraběte Kalnokyho v Brodce u Prostějova (dobově psáno Brodek u Nezamyslic) a zámek rodiny Bochnerů von Stražisko v Přemyslovicích. Již v průběhu roku 1944 byly na tato vytipovaná místa převáženy historické cennosti. Ředitel Vybíral a jím pověřeni zaměstnanci prováděli na daných místech inspekce, ověřovali stav deponátů apod. Dr. Vybíral měl eminentní úřední i osobní zájem, aby se jemu svěřeným několik set let starým tiskům a rukopisům nic nestalo. Často tedy na daná místa zajížděl. Oblíbil si především zámek Kalnokyů a faru ve

Přednosta Studijní knihovny Bohuš Vybíral, 20. léta 20. století. Zdroj: archiv VKOL, fond Bohuš Vybíral.

Slatinicích. Do hanáckých lázní ve Slatinicích zajížděl kvůli odpočinku a léčení a taktéž za svými přáteli, především řídicím učitelem dr. Čechákem. Při své srpnové návštěvě v roce 1944 se na místní faře setkal i se spisovatelem Janem Čepem, rodákem z nedalekých Myslechovic. Obdobně rád zajížděl i do Brodce u Nezamyslic ke Kalnokyům, s nimiž navázal velmi kolegiální a oboustranně kladně přijímané vztahy.

Poslední válečné měsíce

Přestože nejcennější věci z historického fondu byly v relativním bezpečí, tak další desetitisíce svazků nadále zůstávaly v Olomouci. Důvodem k znepokojení bylo to, že se Olomouc měla stát opěrným bodem tzv. obranné linie Nibelungů

a zdržet útok Rudé armády od východu. Dr. Vybíral proto na nic nečekal a rozhodl se, že popožene k činnosti protektorátní správy. Dne 12. února 1945 se v úřadovně městského magistrátního rady dr. Zdražila konala schůzka iniciovaná právě dr. Vybíralem. Ten již v lednu 1945 upozornil, že olomoucká radnice je až příliš bezstarostná ve stanovování kroků jak, kam a kdy převézt nejcennější muzejní, archivní a knižní sbírky. Dr. Vybíral byl jistě poslechem zahraničního rozhlasu dobře informován o tom, že v půlce ledna byla zahájena masivní vojenská viselsko-oderská operace a že Sověti stáli záhy na Odře u Kostřína. Jelikož se v únoru bojovalo již v Horním Slezsku, dalo se očekávat, že se fronta přenesla velmi rychle na území Moravy. Schůzky se mimo jiné zúčastnil i přednosta Památkového úřadu v Brně prof. Dr. Karl Friedrich Kühn. Na tomto jednání bylo ve vztahu ke Studijní knihovně dohodnuto, že knihy sice prozatím zůstanou v budově na ulici Ulricha von Huttena (dnešní Bezručova ulice), ale „[...] budou sneseny do sklepů a tam podle možnosti ještě zvláště zajištěny. Ve studijní knihovně uloží se další cenný materiál v obou tresorech [...]“. Dne 16. března, již v době, kdy probíhala ostravsko-opavská operace, se konala další dílčí schůzka v pracovně olomouckého „Oberbürgermeistersa“ a poté přímo ve Studijní knihovně. Účastnil se jí opět přednosta brněnského Památkového úřadu dr. Kühn, dále ředitel Univerzitní knihovny v Brně dr. Hubert Schiel, Josef Dosoudil z brněnského archivu, dr. Bohuš Vybíral, kanovník František Tomašík za kapitulní archiv, knihovnice Spundová z německé městské knihovny, dr. Robert Smetana za olomoucké městské muzeum a dr. Julius Klitzner (farář a zapálený nacist), jenž zastupoval archiv města Moravská Ostrava. Jednalo se tedy o reprezentativní shromáždění zástupců moravských pamětových institucí. Účastníky byli nejen lidé ctihodní, čeští vlastenci, ale i tvrdí nacisté. Na schůzkách proto nebylo možné mluvit otevřeně, maximem možného bylo řešit technické a snažit se případně brzdit nevhodné německé návrhy. K nim bezesporu patřil návrh na transport olomouckých sbírek do Jindřichova Hradce či do Brna. Nakonec bylo dohodnuto, že dosavadní ochrana knižních sbírek před leteckými nálety je již nedostačující (Němci jakoby si odmítali přiznat, že pozemní fronta už je „za

Velevážený pane
Řediteli!

Bohužel jsem Vás při mé návštěvě v Olomouci dne 3. března 1947 nezastihl v kanceláři. Doufám, že Vaše zaměstnanci Vám předali můj dopis, ve kterém jsem naznačil, že mám prosbu na Vás a že Vám tuto moji prosbu dovoluji písemně sdělit na Vaši soukromou adresu. Odpustíte-li jse Vás tak dlouho nechal v nejistotě ohledně toho mého přání, měl jsem ale hromadu práce s mými záležitostmi. Tedy: Jedná se o následující:

Jak ráčíte vědět, jsem od osvobození strašně pro následován, ačkoli víte, že jsem po celou dobu okupace byl přímo radikálním Gehe m a předl vš našemu národu osvobození. Vše se dostane teď do rozhodujícího stadia a můj právní zástupce mň radil, abych si opatřil podle možnosti co nejvíce prohlášení v mých prospěch. Já myslím, že můžete s s nejlepší

Dopis hraběte Kalnokého z března 1947 řediteli Vybíralovi s žádostí o zaslání prohlášení týkající se národní spolehlivosti.

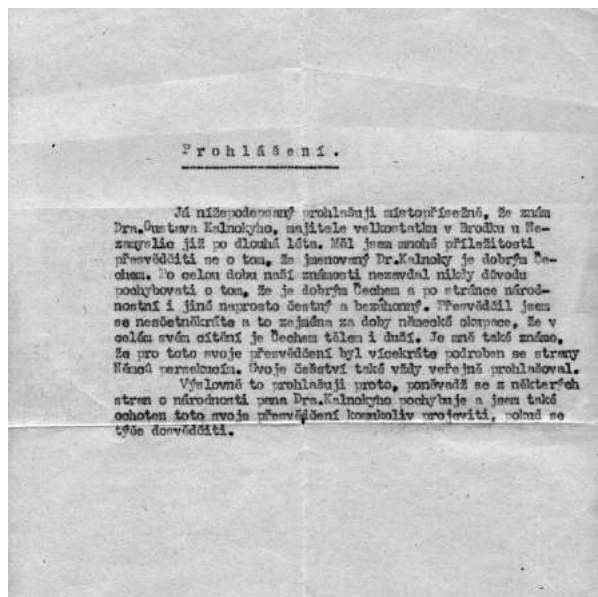
humny“). Bylo proto rozhodnuto, že knihovní fond, který zůstal v Olomouci, bude snesen do sklepů a zadržán.

Ředitel Vybíral po této schůzce zahájil společně s kolegy neprodleně poslední úkony vedoucí k definitivnímu deponování nejcennějších starých tisků a rukopisů na předem vytipovaných místech. Takto Vybíral v dopise slatinickému faráři Josefu Řezáčovi z 23. března 1945 schválil vybrané místo ve slatinickém kostele. Zároveň žádal, aby se vchod do inkriminované místnosti nechal zazdít. Zednický mistr a vůbec všichni, kteří se na celé akci budou podílet, měli být lidé spolehliví a mlčenliví: „*Jest třeba, aby se neroztrušovaly nějaké zprávy, z nichž by lidé usuzovali, že se na faře zazdívá snad nějaký soukromý majetek, poklad, potraviny apod. Takže by právě nyní zvýšená bezpečnostní opatření mohla při nějakém přechodném změtku naše věci ohrozit. Prosím Vás, abyste proto udělal pro záchranu tohoto národního majetku všechno seč jste. Výlohy budou přirozeně hrazeny Ministerstvem školství, a račte mi zaslati účty do Studijní knihovny [...]. Zazdění jest zapotřebí provést v době co nejkratší.“ Před*

kanovníkem Josefem Řezáčem tedy stál úkol zajisté složitý utajit takovouto logistickou akci. I proto si vzal k ruce Josefa Čecháka, řídicího učitele ve Slatinicích. Obdobně dr. Vybíral dohlížel na deponování knih na faře v Nákle, kde se o zazdění postaral místní kněz Cyril Petržela. I zde Vybíral, pln obav o to, že se na vsi rozkřikne, že se na faře zazdírají poklady, úpěnlivě prosil Petrželu, aby se celé akce účastnily pouze osoby mlčenlivé. U Kalnoků v Brodku a Bochnerů v Přemyslovicích byly cennosti z historického fondu knihovny uskladněny již rok (na brodeckém zámku i s deponáty z jiných institucí). Dr. Vybíral ještě počátkem dubna 1945 instruoval hraběte Kalnokého, aby se deponáty „uložily ve sklepních místnostech, a to tak, aby nebyly přímo na zemi, tedy na podložených cihlách, trámech, nebo podobně. Pokud by pak bylo jenom poněkud možno, bylo by třeba příslušný sklep, nebo příslušnou část sklepa zazdíti“. Je pravděpodobné, že právě na zámku v Brodku byly umístěny historicky nejcennější rukopisy a prvotisky. Zbytek tisků a novodobých

knih byl už zabezpečen ve sklepech bibliotéky, takže knihovna vstupovala do závěrečných týdnů války na začátku dubna 1945 připravena. Při stěhování knihovního materiálu byli nakonec nápomocni i studenti olomouckého reálného gymnázia, pro něž to muselo být zpestření předmaturitního období. Přestože taková výpomoc byla pro záchraných prací bezpodmínečně nutnou, tak se celá akce neobešla bez studentských výstřelků. Přednosta Vybíral si stěžoval ředitelství reálného gymnázia na to, že studenti s knihami „prostě hází a že se klidně nechají na zemi ležet. V umývárně dělali studenti takový nepořádek, že na konec nezbylo, než aby se posílali umývat do kotelny. Včera pak nechali u vodovodu v druhém poschodí, kde je upevněna hadice, otevřený kohoutek, takže voda, která tekla po celou noc, protékla místností do prvního poschodí a dokonce až do přízemí“.

V dubnových dnech pokračovala náročná ostravsko-opavská operace; Rudá armáda se blížila k Brnu, v Košicích prezident Beneš jmenoval novou vládu. Zaměstnanci a především vedení Studijní knihovny se pak věnovalo posledním zajišťovacím pracím. Přednostu Vybírala přepadaly noční můry především z osudu deponátů mimo Olomouc. Věřil totiž tomu, že městské knižní sbírky si dokáže ohlídat. Dne 11. dubna měl osobní setkání s řídicím slatinickým učitelem Josefem Čechákem, s nímž dohodl, že „pro větší bezpečnost budou bedny s našimi knihami obloženy aspoň ohnivzdornými deskami a na novém místě, které teď bude ne u schodiště, nýbrž u stěny naproti schodiště, vhodně maskovány“. Je tedy zřetelné, že jak v Brodku, tak i ve Slatinicích byly knihy zazdívány i ukládány samostatně v bezpečnějších místnostech, než tomu bylo dříve. Premísťování deponátů ale vyžadovalo pracovní síly, jež by knihy přenášely a nově ukládaly. To ovšem ředitel Vybírala muselo zneklidňovat. Jistě si nedělal iluze o diskretnosti Hanáků a tušil, že slovo „poklad“ může na konci války znejistělé a zdivočelé obyvatelstvo doslova elektrizovat. Na to, jak by mohlo slovo „knihy“, „sokrovišče“, „Schatz“ nebo „comoarä“ působit na otrlé vojáky všech armád, bylo lépe nemyslet. V samotné Olomouci „[...] Přímo proti knihovně v Barvířské ulici rovněž vyrostla obranná hráz z dřevěných polen a kamenní. Počítalo se, že na tomto úseku

Nepodepsané prohlášení dr. Vybírala o národní spolehlivosti hraběte Kalnokého.

dojde k tuhým bojům, poněvadž tu byla přirozená zábrana, tehdy ještě otevřené rameno řeky Moravy“. Přesto ale přechod fronty a konec německé okupace proběhl v Olomouci i na místech, kde byly knihy deponovány, klidně. Sbírky tak nejistou dobu přečkaly bez úhony. Štěstím bylo odvolání pevnostního statusu města i to, že letecké útoky byly soustředovány na komunikační body a nikoliv na střed města.

Knihovní fondy tak přečkaly okupaci v podstatě bez úhony. Studijní knihovna v Olomouci mohla vkročit do poválečného období s nadějí, že se jí dostane postavení, jež bude konečně odpovídat významu jejího především historického fondu.

Jaké byly osudy hlavních aktérů v poválečném období?

Dr. Vybíral zůstal ředitelem knihovny až do podzimu 1948, kdy nový režim využil toho, že měl již svůj věk, a penzionoval jej. Podílel se na proměně knihovny ze studijní na univerzitní. Blíže spolupracoval s prvním rektorem obnovené Palackého univerzity Josefem Ludvíkem Fischerem. Na vysokém učení taktéž přednášel jihoslovenská studia. Zemřel v roce 1951.

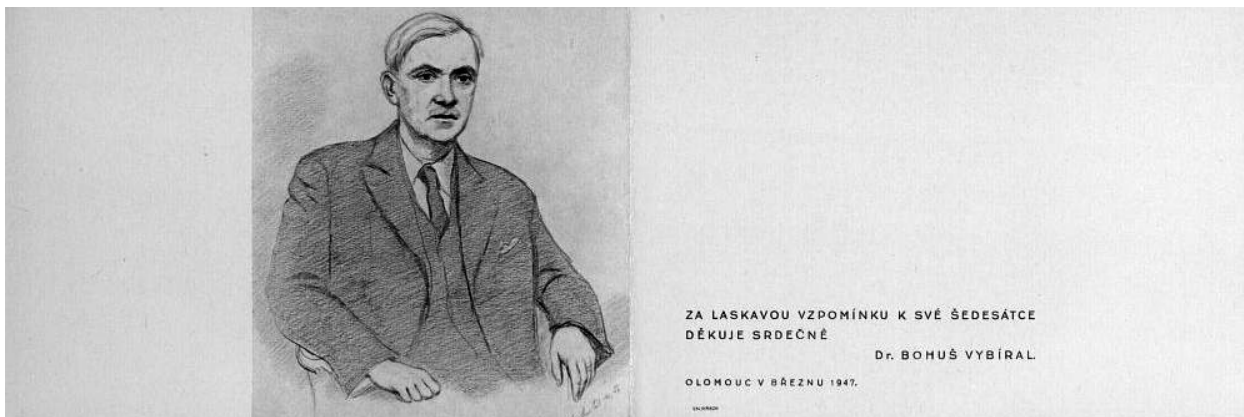
Hlavní moravský památkář Karl Friedrich Kühn byl typem pravověrného nacisty. Ideologie, jíž se oddal, jej nakonec dovedla až ke smutnému konci. Tento původní profesí architekt, profesor dějin umění a architektury na brněnské

německé technice a zemský konzervátor byl ke konci války v úzkém styku s ředitelem Studijní knihovny v Olomouci dr. Vybíralem. Kühnův osud je nejasný. Pravděpodobně byl 8. května 1945 zastřelen během pražského povstání.

Krušný a nespravedlivý osud postihl Kalnokyovi. Přestože Gustav podepsal prohlášení české šlechty ze září roku 1939, jež bylo ve své podstatě prohlášením národním, a krom jiného se Studijní knihovnou velmi loajálně spolupracoval, byl mu po válce majetek zkonfiskován. Následná soudní a správní řízení o navrácení majetku nebyla do února 1948 skončena. Během třetí republiky se hrabě Kalnoký snažil v řízeních proti němu vedených prokázat svou věrnost národu. Za tímto účelem se snažil zlepšit svou důkazní situaci i pomocí čestných prohlášení, jež byla stvrzením jeho národní bezúhonnosti. Jedno z nich poskytl i dr. Vybíral. Nakonec dr. Kalnoký se ženou museli v roce 1949 zámek opustit, žili ve Světlé u Jevíčka, než se vystěhovali v roce 1967 do Rakouska. Roku 1992 získal zámek v Brodku u Prostějova – jako dědictví po matce Tereze Kalnokyové – v restituci hrabě Richard Belcredi. Obdobně „dopadla“ i rodina Bochnerů von Stražisko. Zámek v Přemyslovicích jim byl zabaven v roce 1951.

Lubomír Novotný, historik a právník, se specializuje na dějiny 19. a 20. století a na právní dějiny.

lubomir.novotny@vkol.cz

Připomínka Vybíralových šedesátin.

Ve Studijní knihovně

František Všeticka

Jednou ze zvláštností olomoucké Studijní knihovny (pak přejmenované na Univerzitní a posléze na Vědeckou) bylo, že sem byli v nejrůznějších společenských systémech odkládáni lidé vládnoucí moci nějakým způsobem nevyhovující. V roce 1923 tak z Prahy odsunuli nepohodlného J. L. Fischera, na začátku komunistické normalizace „nepřízřusobivou“ Libuši Hrabovou. A mezitím, v roce 1933, musel z Brna do Olomouce odejít literární kritik a historik **Bedřich Václavek**.

Přesun fondů do nové budovy na Bezručově 2 v roce 1936 pod dohledem Bedřicha Václavka (třetí zprava). Zdroj: Státní okresní archiv Olomouc.

Pokud jde o posledně jmenovaného, pak ministerstvo školství a národní osvěty, pod něž knihovny spadaly, předpokládalo, že marxisticky orientovaný Václavek najde ve městě podstatně menší možnosti veřejného působení než v Brně. Tento předpoklad se ukázal jako správný – Václavkova společenská aktivita se omezila, což výrazně prospělo jeho činnosti odborné, která se nejen prohloubila, ale především rozšířila, a to zejména v oblasti problematiky lidové

a zlidovělé písně, na níž spolupracoval s Robertem Smetanou. Výstupem této spolupráce bylo vydání publikace *České písně kramářské* v roce 1937 (počátek spolupráce je datován Smetanovým příchodem do Olomouce v roce 1936).

Václavkova odborná literárněvědná činnost se sice prohloubila, ale od počátku narážela na problémy technického rázu, jímž byl především nedostatečný fond českých knih, což bylo přetrvávající dědictví bývalého německého vedení knihovny, a nedostačující finanční příspěvky ze strany stávajícího ministerstva školství a národní osvěty. Pro svou odbornou práci se musel neustále obracet na pražské a brněnské knihovny.

Olomoucká Studijní knihovna se v době Václavkova příchodu nacházela v nejvyšším patře Teologické fakulty na dnešním Univerzitním náměstí. Teologové byli také nejčastějšími návštěvníky knihovny. Musily to být krásné situace, když Václavek, sedící za výpůjční přepážkou, přesvědčoval posluchače Teologické fakulty o přednostech sovětské literatury. Na druhé straně ovšem musel v této budově potkávat a kontaktovat se např. s Josefem Vašicou, který tehdy na teologii vyučoval. Je otázka, zda on, popřípadě jiní, nepůsobili zpětně zase na marxistu.

V polovině třicátých let knihovna poprvé obdržela vlastní budovu v Bezručově ulici, která doposud patřila olomoucké pobočce Národní banky. Bedřich Václavek byl pověřen stěhováním knižního fondu. Pamětníci dosvědčují, že tak činil přímo vzorně.

Za svého olomouckého působení se Václavek stýkal s řadou místních pracovníků – s Oldřichem Stiborem, Františkem Nechvátalem, Otto Františkem Bablerem, ale také např. s Jaroslavem Durychem. Stejně tak navázal vztah s nejmladší generací, jíž byl v nejednom směru vzorem. Hlásili se k němu Bohuslav Ilek, Stanislav Krúpka či Růžena Lukášová. V Ilkovi podněcoval náklonnost k ruské a sovětské literatuře, která se rusistovi Ilkovi stala po druhé světové válce celoživotním zájmem. Krúpka se tehdy pokouší o první ver-

še a svůj obdivný postoj k Václavkovi vyjádří krátce po válce v časopise *Knihovna* (ročník 1, 1945–1946). Nepochybně nejintenzivnější vztah k němu měla olomoucká rodačka Růžena Lukášová, jež o něm několikrát psala; v jedné vzpomínce mj. poznamenává: „*Zнала jsem Bedřicha Václavka nejdříve z olomoucké Univerzitní knihovny. Vážný a klidný sedával za přepážkou v černém pracovním plášti. Bylo mi vždy nějak stydno, že pracuje v půjčovním oddělení; zároveň jsem se cítila poctěna, že právě Bedřich Václavek mi předal knihy nebo zodpověděl dotaz. Vždy ochotně, věcně a přesně*“ (*Poslední roky Bedřicha Václavka*; Olomouc, 1965). S odstu-
Bedřich Václavek. Zdroj: AMB foto, XVIIIa, inv. č. 399. Za svolení k přetištění patří poděkování archeologickému oddělení Muzea Vysočiny Jihlava.

pem času pak svůj hold Václavkovi vzdala v románové próze *Jděte mou cestou* z roku 1979. (K poznámce Lukášové o tom, že Václavek sloužil za výpůjční přepážkou, třeba dodat, že to nebyla forma trestu, ale nezbytnost vyplývající z nedostatečného počtu zaměstnanců knihovny.)

Bedřich Václavek přišel do Olomouce v roce Hitlerova nástupu k moci a Hitlerův nacismus to také byl, kdo jej z Olomouce a ze života vystrnadil. K jeho odchodu z knihovny se váže jedna kuriozita. Začátkem srpna 1939 poslalo protektorátní ministerstvo do knihovny výnos, jimž od 1. září posílá Václavka na „úplnou dovolenou“, což znamenalo, že

s ním rozvažuje pracovní poměr. Pozoruhodné a zároveň kuriózní je, že tento výnos za ministra podepsal jistý Hrdina, což bylo příjmení, jež Václavek používal v době své ilegality. Pod tímto jménem byl také zatčen. Němci téměř až do poslední chvíle Václavkova života nevěděli, kdo se pod jménem František Hrdina skrývá. Václavek byl od počátku ilegality gestapem hledán, ale zatčen byl zcela náhodně. Umírá 5. března 1943 v Osvětimi. Bylo mu pouhých 46 let.

Vedle činnosti v několika institucích a spolcích Václavek v Olomouci redigoval, psal literární kritiky a věnoval se literární historii a lidové slovesnosti. Spolu s jinými pokračoval v redigování *Indexu* a *Střediska*; nově spoluzaložil čtvrtletník *U*, který sdružoval socialisticky orientované spisovatele. Časopis *U* byl mimo jiné zajímavý příspěvky Viktora Šklovského a Györga Lukáče.

Kromě těchto periodik Václavek velmi čile spolupracoval s *Moravským večerníkem*, který v Olomouci vydával velkoobchodník Josef Ander. Je obdivuhodné, jakou pozornost tento list věnoval literatuře a kultuře vůbec. Od roku 1937 zaplňoval kulturní rubriku právě Václavek. Jeho příspěvky jsou zasvěcené a objektivní – za všechny příklady alespoň tento o Vašicově publikaci *K dějinám staršího českého písemnictví: „S velkou pečlivostí a obzíravostí vypracované studie razí nové cesty v poznání tohoto málo známého úseku českých literárních dějin“* (*Moravský večerník*, 30. 5. 1937). Jde o posudek separátu Josefa Vašici, kterého – jak již bylo zmíněno – potkával Václavek v budově Bohoslovecké fakulty a jenž právě v této době přecházel na teologické učení do Prahy.

V témže roce – 1937 – vydává Václavek v olomouckém nakladatelství *Index* soubor prací nazvaný *Tvorbou k realitě*. Pro autorovu metodologii jde o dílo zásadní. V úvodní trojici kapitol, kde Václavek proklamuje metodu dialektického materialismu, je jeho pohled jednostranný a zjednodušující. Poněkud jinak je tomu v kapitolách věnovaných literárním osobnostem. Tam pod tlakem uměleckého textu se stává objektivnější, marxizující dogma jej tak nesvazuje. Z dnešního pohledu, kdy víme, jak to se socialistickým experimentem ve společnosti a v umění dopadlo, vyznívají Václavkovy teze a požadavky hluše. Reálnou a smysluplnou zůstává však po-

většinou jeho interpretace tam, kde podává bezprostřední výklad konkrétního díla či spisovatelova vývoje. I v tomto případě zůstává však Václavek sociologem literatury, sociologické meze výkladu v podstatě nepřekračuje. Václavek je v jistém smyslu sociologický (marxizující) maximalista – chce, aby umění sloužilo k přeměně světa.

Václavkova 1, kde žil B. Václavek. Foto: autor příspěvku.

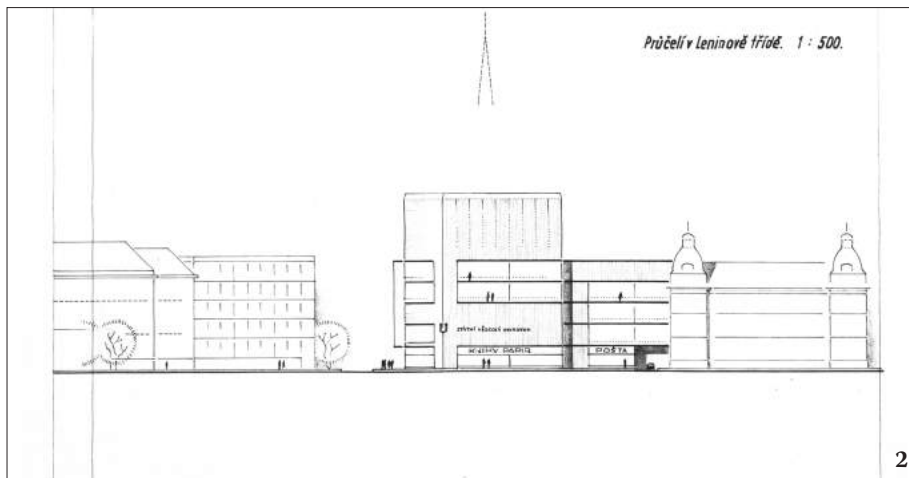
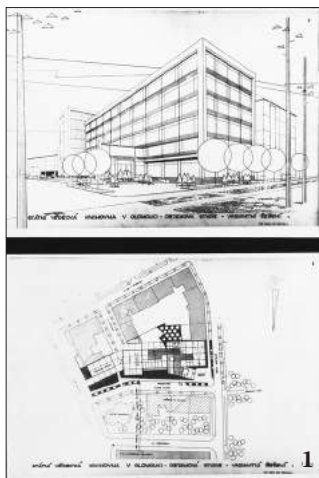
Václav Černý se ve svých *Pamětech* vyslovil o Václavkovi velmi kriticky, ocenil sice jeho charakter, ale zpochybnil jeho dílo – mimo jiné uvedl, že „jeho marxismus ho činil kantorem a pedantem v tvůrčím světě, jenž si pedanterii a kantorínu zásadně zakazuje“. Václavkův případ je ovšem komplikovanější, což dokazuje už výše citovaný názor na dílo Josefa Vašici.

Bedřich Václavek bydlel v Olomouci na čtyřech místech. Nejprve u svého přítele ve svobodárně v Palackého ulici 20, kde napsal *Českou literaturu XX. století*. Posléze s rodinou v ulici Pod Tratí 3 (dnes ulice Václavkova), pak na Letné v Klicperově ulici 18 a nakonec a nejdéle znovu v ulici Pod Tratí, ale v čísle 1. Posledně jmenované bydliště je vilka, na níž byla Václavkovi osazena pamětní tabule. Tu ale majitelé budovy po roce 1989 odstranili...

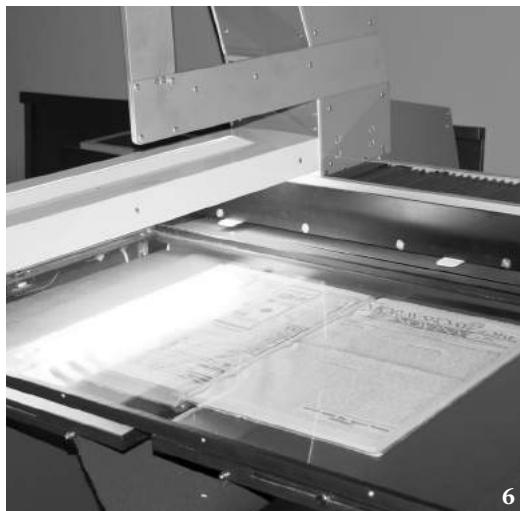
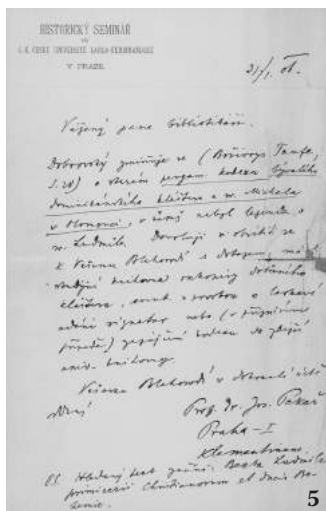
František Všeticka (*1932) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se českou, slovenskou, polskou a ruskou literaturou, ponejvíce jejich poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou (biografické romány, knihy fejetonů, básnické sbírky a překlady poezie z polštiny).

fvseticka@seznam.cz

Fotopříloha: Strípky z Vědecké knihovny, dávné i současné

1) Objemová studie Zdeňka Coufala na novou budovu Státní vědecké knihovny v 60. letech 20. století – variantní řešení (archiv VKOL, č. kartonu 82/ SVK). Hlavní vchod do nové budovy knihovny a navazujících skladů byl na rohu třídy Spojenců a Tylovy ulice. Návrh počítal s podzemním podlažím a celkem šesti nadzemními podlažními. **2)** Projekt architekta Lubomíra Šlapety: Západní průčelí z Leninovy třídy (dnešní třída Svobody) ukazuje zamýšlený spojovací krček mezi novou a stávající budovou knihovny s průjezdem do nádvoří – Bezručovy ulice. Zdroj: archiv VKOL, kart. 82/SVK. **3)** Pohled na hlavní budovu knihovny na Bezručově ulici č. 2. Foto: David Prošvic. **4)** Schodiště s kovaným zábradlím v budově knihovny Bezručova 2, bývalé sídlo filiálky Rakousko-uherské banky, později Národní banky. Foto: David Prošvic.

- 5) Dopis Josefa Pekaře, českého historika, profesora a rektora Univerzity Karlovy (1870–1937). Zdroj: Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc. 6) Jeden ze scannerů užívaný na digitalizačním pracovišti VKOL v budově na Ostružnické ulici. Foto: archiv VKOL. 7) Listkový jmenový katalog. Foto: David Prošvic. 8) „Volný výběr“ novinek a německá studovna v 1. patře; Bezručova ul. 2. Foto: David Prošvic. 9) Půdní sklady na Bezručově ul. 2. Foto: David Prošvic.

VARIA

První souhrnná publikace o olomoucké hudební historii vyšla na Univerzitě Palackého

Jan Vičar a kolektiv: *Hudba v Olomouci 1945–2013*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2014

Publikace *Hudba v Olomouci 1945–2013* je věnována „olomouckým hudebníkům, těm minulým i těm budoucím“ a na více než 600 stranách představuje hudební historii města Olomouce od konce druhé světové války do současnosti. Autorem a iniciátorem jejího vydání je olomoucký muzikolog, skladatel a organizátor Jan Vičar; publikaci připravil společně s dalšími dvaatřiceti spoluautory. Kniha vznikla jako součást projektu *Morava a svět: Umění v otevřeném multikulturním prostoru* MŠMT a vedle katedry muzikologie se do její realizace zapojila i další uměnovědná pracoviště Univerzity Palackého. Během sedmi let vzniklo mnoho studií, článků a přes šedesát publikací, jež mapují vztah Olomouce a Moravy k Evropě. Mezi ně se řadí i *Hudba v Olomouci 1945–2013*, kterou vydalo Vydavatelství Univerzity Palackého.

Kniha se opírá nejen o primární výzkum, ale mimo jiné i o prameny a informace získané studenty při tvorbě jejich bakalářských, diplomových a disertačních prací. Kromě hlavních řešitelů projektu, studentů a pedagogů, patří mezi autory kapitol či podkapitol také externí přispěvatelé. Vzhledem k tomu, že se po několik let badatelský život mnoha studentů katedry muzikologie „točil“ buď přímo či nepřímo kolem vzniku této knihy, nazývají ji někdy interně jako „olomoucká bible“ či „bichle“, neboť kniha se formátem nevejde jen tak do kdekjaké knihovny. Svým rozsahem i obsahem je neobyklá a unikátní. Obsa-

huje přes čtyři a půl tisíce jmen (podle tvrzení Jana Vičara v ní každý Olomoučan, jenž ve městě žil alespoň poslední desetiletí, najde své známé či kamarády), téměř šest set obrazových materiálů a váží přes tři kilogramy. Jedná se o první souhrnnou publikaci takového rozsahu a Jan Vičar za ni v roce 2014 obdržel Cenu města Olomouce v kategorii Počin roku.

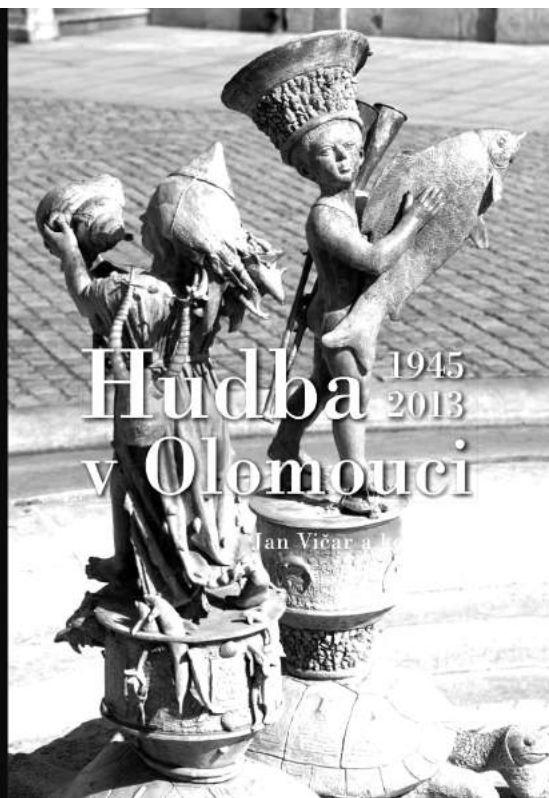
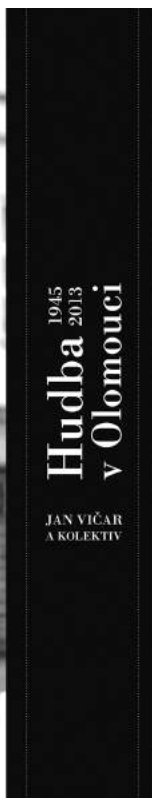
Publikace je rozdělena do třinácti stěžejních kapitol, které se věnují dějinám jednotlivých oblastí hudebního života ve městě – hudebních institucí a žánrů. Přestože výzkum olomoucké kultury probíhal i v obdobích starších, byl jako mezník zvolen rok 1945, a to nejen kvůli obecně historickému významu, ale také proto, že důsledky války měly samozřejmě velký vliv i na kulturní a umělecký život. Po roce 1945 v Olomouci vzniklo, bylo obnoveno či došlo k proměně mnoha institucí a těles, jež fungují a působí v hudebním životě města dodnes. Kapitoly tedy postupně pojednávají o divadle, filharmonii, rozhlase, vojenské hudbě, folkloru, jazzové a populární hudbě, chrámové hudbě, hudbě na univerzitě, pěveckých sborech, hudebních festivalech, ale také například o jednotlivých skladatelských osobnostech, jejichž tvorba má nějaký vztah k Olomouci.

Olomouc vždy patřila svým bohatým hudebním životem k největším a nejdůležitějším kulturním centrům Moravy. Množstvím hudebních institucí, souborů a produkcí je v evropském kontextu srovnatelná s městy rozlohou mnohem většími. Úvodní

kapitoly se zabývají činností největších hudebních institucí, a to divadla – konkrétně operou, operetou a baletem (autorka Alice Ondřejková) – a Moravské filharmonie (Filip Hajdu). Ačkoliv to nejsou instituce v Olomouci nejstarší, svým rozsahem, produkcí a významem v českém kontextu náleží k těm nejzásadnějším. Tvorba těchto dvou kapitol byla v některých ohledech jednodušší v tom, že existuje mnoho publikací – ročenek, almanachů apod. – vydaných např. k příležitostem nejrůznějších výročí. Primární výzkum pramenů tak mohl být podpořen i dalšími materiály, zatímco např. kapitoly o populární či folklorní hudbě se z velké části opírají o výpovědi nebo soukro-

mé archivní materiály přímých aktérů či pamětníků. Množství dostupných informací a pramenů je podle mého názoru na jednu stranu výhodou, neboť může dojít k jejich komparaci, na druhou stranu je ale velmi těžké oprostít se od zavádějících a leckdy subjektivních výpovědí.

Blok o Moravské filharmonii uzavírá zajímavá kapitola Radima Bačuvčíka s názvem „Sonda do hudebních zájmů a preferencí současného Olomoučana“. Jde o sociologickou analýzu publika v Olomouci, Ostravě, Zlíně a Brně, zejména však návštěvníků Moravské filharmonie. Jako jediný text v knize není kapitola založena na historiografické práci, ale vy-

chází z poznatků získaných na základě kvantitativního výzkumu (dotazníků). Ty byly zpracovány do přehledných tabulek a následně interpretovány. Autor v závěru předkládá zamyšlení o olomouckém publiku ve vztahu právě k Moravské filharmonii. Dle jeho slov nabízí orchestr přesně to, co od něj posluchači očekávají. „Tradiční“ dramaturgie srovnatelná s většinou podobných těles v České republice uvádí stále se opakující skladatele a díla tzv. kamenného repertoáru orchestrů. I přestože je Olomouc kulturně a hudebně vyspělé město, je nezbytné ho dále „kultivovat“.

Poté následují kapitoly o dalších institucích, tedy o činnosti olomouckého studia Československého rozhlasu a např. Divadla hudby, na jehož půdě se setkávala produkce různých žánrů z oblasti hudby vážné i populární. Rozsáhlá je kapitola o hudebních festivalech, kterých v současnosti existuje přes desítku. Samozřejmě nechybí hudební školství, jež zahrnuje popis fungování dvou olomouckých základních uměleckých škol i dlouholeté snahy o vybudování konzervatoře, které konečně vyvrcholily v roce 2008, kdy se z Kroměříže do Olomouce přesunula Konzervatoř Evangelické akademie. Zajímavá je rovněž kapitola o hudbě na Univerzitě Palackého, jež popisuje provozování hudby při slavnostních příležitostech na univerzitě, zaměřuje se na interprety a skladatele z řad studentů i pedagogů. Z praktické oblasti je odbočkou do teorie a reflexe hudby pojednání o hudební vědě a práci badatelů na katedře hudební vědy a výchovy, později na katedře muzikologie, které jsou spojeny s osobou Roberta Smetany, zakladatele jednoho ze tří dodnes fungujících univerzitních muzikologických pracovišť v České republice.

Ostatní části knihy popisují jednotlivé hudební žánry a jsou většinou vytvořeny na základě spolupráce několika autorů. Právě zde je nejvíce vidět jedna z předností této publikace, kde se vedle sebe

objevují texty o hudbě artifiční a nonartifiční (tj. „vážné“ a „populární“), amatérské i profesionální. A to ne s cílem ji kvalitativně hodnotit, což prakticky ani nelze, ale jen posoudit dramaturgicky, koncepčně apod. Mezi další kapitoly patří „Koncerty komorní hudby“, která se zabývá činností Spolku pro komorní hudbu a produkcemi organizovanými Tvůrčím centrem Olomouc, a „Vojenská hudba“ popisující historii olomoucké posádkové hudby. Oddíl „Hudba v olomouckých chrámech“ zkoumá historii a činnost pěveckých sborů při jednotlivých chrámech. Kapitola o olomouckých pěveckých sborech, působících převážně na spolkové bázi a na amatérské, ale velmi dobré interpretační úrovni, vytvořilo nejvíce autorů, neboť do ní přispělo nejvíce externistů; často členů nebo uměleckých vedoucích sborů.

Nedocenitelnou součástí knihy představuje rozsáhlá část o tzv. nonartifiční hudbě, jež je většinou hudebními historiky přehlížena. Touto oblastí se zabývá odborný asistent katedry muzikologie a hudební publicista Jan Blüml. Zasazení populární hudby do publikace tohoto typu se děje velmi zřídka, přestože tato sféra kultury probíhá paralelně s tou vážnou a má svůj srovnatelný historický i sociologický význam. Jednotlivé kapitoly se věnují jazzové a populární hudbě, folku a country, rockové a alternativní scéně a nechybí ani zmínka o festivalech a hudebních klubech. Zde se kromě množství méně známých interpretů, kapel a orchestrů objevují i jména jako Emil Viklický, Karel Plíhal či Jaroslav Hutka.

Publikaci *Hudba v Olomouci 1945–2013* uzavírá, dalo by se říci syntetizující kapitola „Třináct hudebních analýz“. Obsahuje skladby autorů pocházejících z Olomouce nebo s městem nějak spjatých. Kromě stručných zmínek o skladatelích zde najdeme také charakteristiku jejich kompozičního stylu či popis skladatelského díla a poté analýzu vybraných skladeb. Jednotlivé analýzy se liší jak svým pojetím

(někteří autoři text pojali jako funkční analýzu, jiní jako obsahovou), tak kvalitativně. Stejně jako se celá kniha zaměřuje na nejrůznější oblasti ze sféry hudby, tak i mezi vybranými analyzovanými díly je zastoupena hudba komorní, orchestrální, sborová, jazzová, populární i fúze např. baroka a minimalismu.

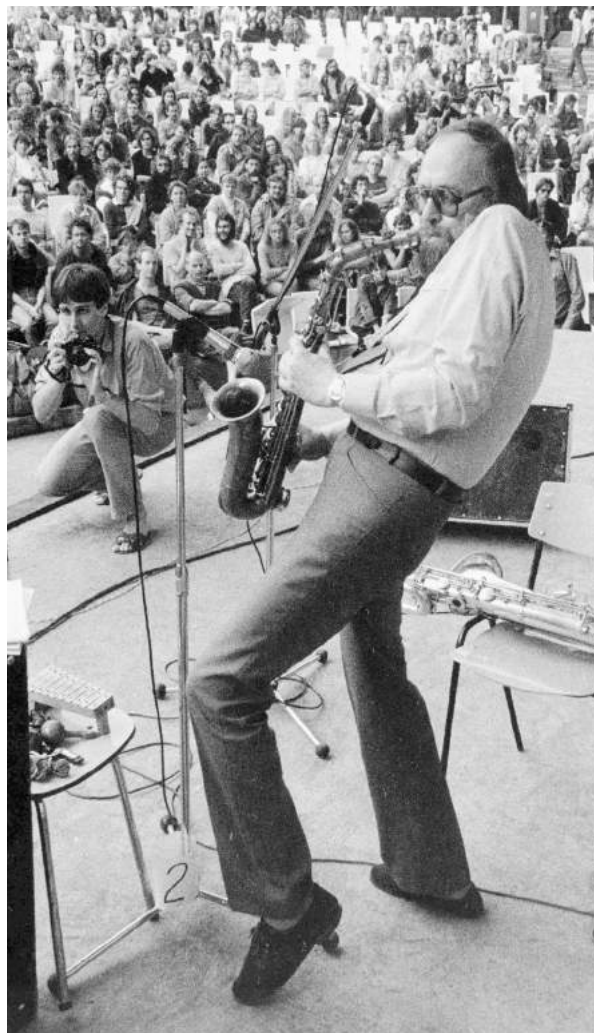
Jak už bylo několikrát řečeno, kniha *Hudba v Olomouci 1945–2013* je neobvyklým počinem v oblasti hudební regionalistiky i v kontextu mnohem širším. Jedná se o první souhrnnou publikaci takového rozsahu, neboť žádné jiné město v České republice nemá takto zpracované hudební dějiny jako nyní Olomouc. Doposud existuje množství kratších publikací – sborníků, ročenek, almanachů či brožur pojednávajících o určitém období v historii některých institucí. Nikdy však nevznikla kniha, která by všechny výše zmíněné oblasti mapovala vedle sebe. Text je opřen jednak o původní výzkum, jednak o práce studentů a pracovníků katedry muzikologie. Střídají se kapitoly velmi čtivé s těmi méně čtivými, popularizační s ryze vědeckými. Vypovídá to o rozmanitosti pohledů na věc, o pojetí jednotlivých autorů a samozřejmě i o jejich erudici a schopnosti interpretovat získané informace. Zde platí Aristotelovo pojetí krásy jako jednoty v rozmanitosti. I když se někteří autoři sami vyjadřují tak, že toto první vydání *Hudby v Olomouci* vzniklo proto, aby měly další generace badatelů co napravit a doplňovat, není na místě poukazovat na nějaké nedostatky. Můžeme doufat v další vydání této knihy i v publikování knih zabývajících se dalšími hudebními tématy, či dosud neprobádanými oblastmi olomoucké hudební kultury.

Martina Pudelová

Martina Pudelová (*1988) absolvovala katedru muzikologie FF UP, kde se zabývala olomouckou hudební kulturou. V současnosti se v rámci doktorandského

studia věnuje Suzukiho metodě (výuka hry na housle) a od roku 2014 působí jako manažerka festivalu soudobé hudby MusicOlomouc.

martasek.p@seznam.cz

Jazzman Milan Opravil na festivalu Vlnobyťi, 1988. Foto: archiv Petra Večeří.

Tovačovský rodák Hubert Masařík

Lubomír Novotný

Haná patřila již od první poloviny 19. století k moravským regionům, které byly nejen ekonomicky bohaté, ale rozvíjel se v nich i pestrý slovanský, moravský, český a čechoslovanský národní život. Haná se svou národopisnou tradicí náležela na Moravě k těm oblastem, jež se jako jedny z prvních slévaly s českým národním obrozením. K oblastem, které určily směr pro to, že se nevytvořil samostatný moravský národ, ale jeden jednotný – český. Města jako Prostějov či Přerov patřila k prvním moravským městům, v nichž přešla místní samospráva do českých rukou. Vedle těchto větších měst pak rostla městečka v čistě slovanském venkovském prostředí; náležel k nim např. Tovačov nebo Kojetín. V takovémto prostředí, kontextu, v takové atmosféře a na takovýchto tradicích pak vyrůstaly výrazné osobnosti, které se aktivně podílely na osudech svého národa.

Na sklonku 19. století, když již byl proces ustavení moderního českého národa na Moravě dokončen, se právě v Tovačově narodila osobnost, jež byla výrazným způsobem spjata s meziválečnou republikou a jejím pomnichovským osudem. Touto osobností byl **Hubert Masařík** (2. 8. 1896 – 13. 10. 1982). Malebné městečko Tovačov rozkládající se mezi rybníky a jezery uprostřed rovinnaté Hané mezi významnějšími městy Olomouc, Přerov, Prostějov a Kroměříž bylo v období fin de siècle klidným místem, stranou ostrých národních zápasů mezi Čechy a Němci. Zámek, renesanční náměstí s radnicí a především 96 metrů vysoká „Spanilá“ věž tvořily každodenní kolorit dětství malého Huberta. Hubertův otec byl venkovským učitelem, matka dcerou zemědělce; sociálně tedy pocházel z poměrů naprosto typických pro české obyvatelstvo tehdejší doby. Masaříkovi měli celkem čtyři děti; co to znamenalo v rodině venkovského učitele, je nasnadě. Jediné, co mohlo Huberta posunout kupředu, byly jeho píle a vrozený talent. V roce 1902 se rodina přestěhovala do nedalekých Vrchoslavic (dnes okres Prostě-

šov), malé, čisté české, hanácké katolické vesnice. Sám ve svých pamětech uvedl, že jak Tovačov, tak i Vrchoslavice mu zůstaly natrvalo uloženy v citové paměti.

Primárně byla Masaříkova rodina etnický i kulturně česká, ale v širším příbuzenstvu se nacházeli také Němci. Hubert tak odmala pocítoval silný antagonismus a zároveň provázanost obou těchto prvků. Na Haně se setkával nejen s národnostními problémy, ale udržovaly se zde stále silné stavovské přehrady, vrchnostenské a patriarchální rozdělení společnosti. Bída marginálních, ale početně velmi silných skupin obyvatelstva byla často do očí bijící. Domácí krejčí pracující pro konfekční Prostějov či deputátníci na panských dvorech byli toho charakteristickou ukázkou. A ještě jednu důležitou věc si Masařík odnesl do dalšího života a měl ji vždy na paměti. Dokázal strážlivě, pragmaticky a realisticky ocenit sílu římskokatolické církve a nikdy nepropadal pokrokařským vášním, tak charakteristickým především pro Čechy z Království.

Gymnázium vychodil Masařík v Přerově a vždy považoval tento ústav za prvotřídní. V Přerově se kromě latiny a řečtiny naučil i anglicky a francouzsky (němcky už mluvil plyně). Díky poměrně silné dělnické vrstvě přišel v Přerově do styku se sociálnědemokratickými kruhy. Do budoucna jej to vybavilo pochopením pro socializační tendence. Až potud byl Masaříkův životaběh podobný tisícům jiných mladých českých hochů, před nimiž se otevíral svět pozdní monarchie, která sice nebyla spravedlivá, ale zároveň umožňovala talentovaným jedincům bez rozdílu vyniknout a získat své místo na slunci (s výjimkou postů např. v zahraniční službě).

Sarajevský atentát ale vše převrátil. Masařík byl jako oktáván odveden do armády, avšak naštěstí pro něj záhy propuštěn, a tak mohl složit maturitu. Na radu rodinného známého, prostějovského advokáta a moravského politika Jana Žáčka, odešel do Prahy studovat práva. Zde

přečkal válku. Rozpad staleté monarchie a vznik (pro Masaříka obnova státu, jehož jádro bylo rozšířeno o východní území) Československa nabídly lidem Masaříkova typu možnosti, o kterých by se jim v habsburském soustátí mohlo jen zdát. Jednou z nich byla zahraniční služba. Po přijetí na ministerstvo zahraničí následovaly

Gymnazista Hubert Masařík. Reprofoto z publikace Masařík, Hubert: *V proměnách Evropy: paměti československého diplomata*. Paseka, Praha 2002.

zanedlouho první diplomatické pobyty a zejména první pracovní kontakty s nejvyšším nadřízeným ministrem Benešem. Roku 1921 odešel Masařík (ve svých 25 letech) do Bruselu na pozici legačního tajemníka. Belgie pro něj byla nepochybně vhodnou studijní laboratoří, ať již pro její složitý národnostní rámec, sousedství Německa a Francie apod. Co ale Masaříka enormně zajímalo, byla belgická sociální politika a role římskokatolické církve na tomto poli. A taktéž si zde uvědomil to, co ve dvacátých letech viděl ještě málokdo. Pochopil, že Francie Velkou válku nevyhrála, pouze vítězství „utrpěla“ a přitom vykvrácela. V roce 1928 se vrátil přechodně do Prahy, hlavního města relativně úspěšného, ale stále křehkého státu. Domácí politické poměry jej vydělily především ledabylostí, lehkomyšlností a neznalostí skutečné zahraniční pozice státu. Po Locarnu bylo zřetelné, že Německo, a to i nenacistické Německo, soustředí svůj tlak na východ. Zahraniční politika proto začínala u domácích Němců. Socialistické strany se v tomto ohledu plně spoléhaly na politiku dr. Beneše a agráři, z nichž byl Masařík nejvíce zoufalý, ztráceli svůj zájem o „naše“ Němce, jakmile z očí sešel komín posledního cukrovaru: „[...] *naše hory s německým problémem a dělnictvem pro ně neexistovaly. A to ještě nevypukla hospodářská krize* [...]“. Ozývat se navíc začali Slováci, jelikož unitarismus a centralismus už byly překonaným uspořádáním státu i ve východní části republiky. Za těchto poměrů odcházel Masařík v roce 1929 na svoji další zahraniční štaci – opět na nižší diplomatickou pozici legačního rady, a to do Sofie. Setrval zde až do roku 1936. Za nejzajímavější kontakt, který zde získal, lze jistě považovat přátelství s papežským nunciem Angelem Roncallim, pozdějším Janem XXIII.

Do Prahy se Masařík vrátil na sklonku roku 1936, tedy v době, kdy se Hitler po obsazení Porýní a konsolidaci moci rozhodl dlouhodobě soustředit na středovýchodní Evropu. Zblízka sledoval urputný zápas zejména prezidenta Beneše jak s Hitlerem, tak s francouzskými a hlavně britskými politiky a diplomaty. Prezident Beneš se sice

snazil v těchto měsících a letech stále šířit svůj pověstný optimismus, ale ten mohl platit jen na neinformované či do domácích pütek zahledené lidi. Těch bylo ale pohříchu mnoho. Masařik si naopak zřetelně uvědomoval, že Československo se dostává do izolace, když v podstatě neexistuje řešení, jak z ní v krátké době uniknout. Masařik nikdy neměl rád agrárníky, a proto byl velmi kritický vůči premiéru Hodžovi. Naopak přes výhrady k Benešovi si uvědomoval jedno, a sice že *„Beneš Masaryka nenahradil a nikdo jiný, převyšující Beneše, zde už nebyl“*. Za této konstelace vstupovalo Československo do poanšlusové doby, času, kdy se sudetoněmecké obyvatelstvo dostávalo do psychózy a kdy bylo zcela nemožné vést racionální politickou diskusi. Krize léta 1938 pak už nebyla zastavitelná vnitřními silami. Československo již bylo pouze, jak napsal britský novinář Gedye, *„balonkem, se kterým si sem tam pohazovali mezi Londýnem, Paříží a Berlínem“*.

Masařik sice nebyl pod světlý reflektorů, ale přesto stál blízko místům, kde se snad nikoliv rozhodovalo, ale spíše jen reagovalo. Pražský hrad a Černínský palác byly těmi místy, kde se sbíhaly informace. Zde Masařik zaznamenával postupné propadání Masarykova Československa do bažin. Jeho postřehy a analýzy, které pod pseudonymy uveřejňoval v tisku či napsal ve svých pamětech, jsou cenné nejenom tím, že shrnují uvažování fakticky celé hradní, Benešovy liberální levice, ale i tím, že díky svému rozhledu viděl i slabiny uvažování těchto sil. Přes svůj lidsky blízký vztah s Janem Masarykem nezamlčuje to, že byl v Londýně vyslancem příliš dlouho a že v kritických týdnech nebyl schopen získat informace z konzervativních kruhů. Obdobně i dlouhodobý pobyt vyslance Štefana Osuského v Paříži byl ve druhé polovině třicátých let již na škodu. Masařik znamenal, jak v Černínu lomili rukama nad Masarykovými telefonickými relacemi z Londýna, jež byly v Berlíně odposlouchávány. Označování britského premiéra Chamberlaina, třebaže obsahově poměrně přesně, za „starého čuráka“, byla jen voda na mlýn německé tajné službě, která si to nenechala pro sebe. Pyšný, sebestřed-

ný Chamberlain jistě na podobné výroky v Berchtesgaden, Godesbergu nebo Mnichově nezapomněl.

Ještě zajímavější jsou Masařikovy vzpomínky na manipulaci s klíčovým politickým nástrojem, jehož se Beneš ze všeho nejvíce obával – s plebiscitem. Právě obava z hlasování, které by se týkalo i Slováků, Poláků, Maďarů a Rusínů, vedla prezidenta k tomu, že začal sám v půlce září navrhopvat před francouzskými diplomaty územní korekce, jež vyústily až v Nečasovu misi a tzv. V. plán. Byla to protiústavní a zcela zoufalá politika, kdy Beneš z obav z totálního rozpadu státu byl ochoten k jakémusi „čtvrtmnichovu“. Pro pochopení zářijové krize jsou také nesmírně cenné Masařikovy vzpomínky na hektické mezidobí mezi Berchtesgadenem a Mnichovem, kdy se společně s radou francouzské ambasády Lamarlem a vyslancem de Lacroixem snažil horečně rýsovat nové hranice. Berchtesgadenské propozice byly totiž dosti nejasné a nebylo zřetelné, kolik území by vlastně mělo Československo Říši odstoupit. Masařik se těchto jednání účastnil od 24. září. Hlavním českým cílem bylo uchovat co nejširší tzv. moravský krček, koridor na Duchcovsku s přístupem k uhlí a udržet železniční spojení mezi Prahou a Olomoucí a mezi Plzní a Domažlicemi; v neposlední řadě také zachovat pro republiku širší pruh území na Ostravsku.

Tato jednání ale neměla nakonec již na nic vliv. Mnichovská konference přinesla konečný rozsudek (ale ne vyřešení otázky definitivních hranic). Masařik se společně s berlínským vyslancem Mastným účastnili nikoliv jednání, ale sdělení ortelu. Zachycením atmosféry, způsobu zacházení s československými představiteli, chování Chamberlaina, Daladiera, tím vším se Masařik dostal do světové historiografie. Jeho jedinečná zpráva byla mnohokrát citována. On sám se později s úšklebkem představoval zahraničním novinářům a historikům jako ten „mnichovský Masařik“. Po Mnichovu se pak účastnil jednání o nových hranicích při delimitační komisi v Berlíně, a to už byl opravdový diktát. Každý den se šokovaná česká veřejnost dozvídala, kam postoupí říšská státní moc. Pro Hanáky bylo zničující, že až k Velké Bystrici a Štěpá-

S manželkou a synem v roce 1953.

novu na jedné straně či Konici, Jevíčku a Litovli na straně druhé. Z Olomouce a Prostějova se náhle stala pohraniční města. Pomnichovské (lépe řečeno poberlínské) Československo bylo bezmocným satelitem vydaným zcela na milost Hitlerovi. Z této doby zaznamenal Masařík i tragikomickou historiku, když jel v polovině října 1938

na jednání do Berlína. Řidič jeho vozu se jmenoval Beneš, a když zaslechla německá stráž na provizorní celnici u Litoměřic jména osazenstva automobilu „Masaryk und Benesch“, považovali to za další českou provokaci, jak po celý rok do zemění opakoval Goebbels. V Berlíně se osobně setkal i s Hitlerem. Ten vypadal zcela všedně, až na fascinující, hypnotické, svádějící oči – jak napsal Masařík – oči fakíra.

Březnová okupace tzv. „Resttschechei“ zastihla Masaříka nadále jako zaměstnance ministerstva zahraničí a blízkého spolupracovníka ministra zahraničí Františka Chvalkovského. V nastalé situaci se Masařík, realistický pragmatik, rozhodl setrvat ve státní službě. Nový předseda protektorátní vlády generál Eliáš mu nabídl spolupráci a pozici na předsednictvu vlády. Ten tak mohl zaznamenat i první dva roky přímé okupace a vztahy na ose Hácha – Havelka – Eliáš – Beneš. V roce 1940 se Masařík navíc dostal do vedení Českého rozhlasu, což muselo vnějškově stále více znamenat loajální symbolické ústupky. Přesto byl i on po příchodu Heydricha zatčen a ocitl se v ohrožení života. Zachránily jej staré diplomatické kony s italským konzulem Carusem a německým diplomatem, junkerem von Mackensenem.

Spolupráce s Benešovým zahraničním odbojem v první fázi okupace byla tedy přerušena uvězněním a poté na sklonku roku 1941 podmíněným propuštěním. Do konce války setrval Masařík střídavě u rodičů v Tovačově a Praze a od roku 1943 pracoval ve firmě Beag-Baťa. Problémem pro Masaříka ale bylo to, že věděl příliš o zákulisí roku 1938, o vztazích Benešova odboje s Eliášem a Háchou, což mu velmi ztížilo poválečný start. Prezident Beneš měl totiž, kromě řady významných předností, několik závažných charakterových vad. K nim patřily v první řadě mstivost, nulová velkorysost a politická bezohlednost. Tu ale snad lze v případě vysokého politika považovat za přípustnou, neřku-li potřebnou. Tyto vlastnosti stály, dle Masaříka, za tím, že byl po válce zatčen, byla na něj uvalena vazba a dle prezidentských dekretů byl stíhán za kolaboraci. Masařík ve svých pamětech výslovně napsal,

Návrat na místo činu. V Mnichově v roce 1964.

že mu na Ruzyni velitel věznice Durant sdělil, že to bylo na „zvláštní přání prezidenta republiky“ (totéž i na Hagi-boru, Pankráci apod.). To ovšem vypadá poněkud zvláště, jelikož Beneš se sice velice zajímal o politicky citlivé procesy (s protektorátní vládou apod.) a nechával si posílat informace z trestních spisů (např. v řízení s Rudolfem Beranem), evidentně v obavách, aby nevyšlo najevo, jaké dělal a musel dělat kompromisy ve třicátých letech a v prvním londýnském období (často šlo o protiústavní kroky). Je zřejmé, že měl strach, aby se komunistům nedostaly do rukou informace, které by proti němu zneužili v politickém boji. Přesto je zvláštní, že by přímo prezident otevřeně sděloval přes prostředníky velitelům věznic, že Masařík je vlastně jeho „osobním vězněm“. Tak důležitou postavou, aby se pro ni prezident exponoval, zase Masařík nebyl. Na druhé straně o komplikovanosti třetí republiky, její nejednoznačnosti, svědčí to, že jakmile byla podána obžaloba a řízení se dostalo do fáze hlavního líčení před Národním soudem, byl Masařík zproštěn obvinění a shledán zcela nevinným. Namixované totalitní a demokratické prvky v systému třetí republiky působily v různé síle na různých stupních veřejného života.

Až do Února se Masařík do politiky už nezapojil a v komunistickém Československu pracoval jako řadový úředník v různých státních podnicích. Díky svým výborným jazykovým předpokladům si přivydělával i jako tlumočník a turistický průvodce v Čedoku. V době uvolnění v šedesátých letech začal připravovat k vydání své paměti a spolupracovat s českými historiky i poskytovat interview západním novinářům. Ostatně byl už jediným československým přímým účastníkem mnichovského rozsudku. Zemřel v říjnu 1982, v době, kdy Československo bylo okupováno jinou velmocí a opět bylo pouhým objektem mezinárodní politiky.

Otázka na závěr zní: narodila se v Tovačově za posledních 150 let významnější osobnost? A pokud ne, jak je tato osobnost městem připomínána? Čtenář nechť si odpoví sám.

Medailonek autora příspěvku je na na s. 27 tohoto čísla KROKu.

Olomoucké sokolské divadelnictví v letech 1918–1938

Ingrid Silná

Sokol je především tělocvičným spolkem, jehož úkol spočívá v rozvoji tělesné zdatnosti v rámci pravidelných cvičení nebo soutěžního, závodního sportu. Tuto hlavní orientaci provázela od počátku činnost kulturní, společenská a vzdělávací. Za „zlatý věk“ Sokola můžeme považovat období mezi světovými válkami (1918–1938), kdy patřil k nejaktivnějším spolkům jak ve městech, tak na vesnicích. V oblasti kulturní se jeho členové věnovali např. hraní divadla nebo zakládali pěvecké sbory či instrumentální ansámblы, k čemuž v rámci sokolských jednot zřizovali odbory a kroužky, např. dramatické, pěvecké nebo hudební.

Založení olomouckého Sokola roku 1869 znamenalo značnou posilu pro český společenský a kulturní život tohoto města a jeho okolí. Podle jeho vzoru začaly na začátku 20. století vznikat další samostatné sokolské jednoty v blízkých obcích, které se staly roku 1919 součástí Olomouce, tj. v Hodolanech (1901), Chválkovicích (1908), Řepčině-Hejčíně (1908–1909), Černovíru (1909), Nových Sadech (1909), Bělidlech (1910), Pavlovičkách (1913), Neředíně (1919) a Novém Světě (1920). Všechny se věnovaly hraní divadla, některé pravidelně, jiné spíše příležitostně, na základě svých možností.

K nečinnějším v této oblasti patřil Sokol v Olomouci-Chválkovicích. Jeho divadelní odbor zahájil činnost v roce 1912 a zintenzivnil ji ve dvacátých letech, např. v roce 1928 sehrál dokonce dvacet představení – pět činoher a patnáct zpěvoher. Operety doprovázel vlastní hudební kroužek (hudební odbor), jenž se početně pohyboval v rozmezí třinácti až šestnácti členů. Z celé řady uvedených zpěvoher zmíníme zde jen několik nejdůležitějších představení. V roce 1923 chválkovičtí sokolové nastudovali operetu *Ženská vojna* Eduarda Marhuly na text Maxe Horského (Antonína Zamazala) a hudební frašku *Z českých mlýnů* Karla Fořta s hudbou Emiliana Starého. Olomoucký deník *Pozor* zhodnotil 18. července toto představení slovy: „*Místní těl. jed. Sokol překvapila širší veřejnost po nedávném provedení operety Ženská vojna, v neděli*

15. července [1923] zdařilou fraškou Z českých mlýnů. Úlohy obsazeny vesměs vybranými ochotnickými silami místní sokolské jednoty. Souhra, sbory, tance i sólové zpěvy provedeny za doprovodu vlastního hudebního kroužku velmi pěkně, dlužno oceniti obětavou snahu, práci a dobrou vůli všech účinkujících.“

K nejpозорuhodnějším inscenacím náležela určité opereta *Románek krásné Toničky* Richarda Branalda. Autor ji věnoval chválkovickému Sokolu a na premiéře 14. srpna 1927 byl osobně přítomen. Úspěch slavila ve dnech 8. a 9. dubna 1928 rovněž opereta *Krajánek Holandr na klepandě* Richarda Branalda s hudbou Václava Mühlbacha, který za vzorné a skutečně s láskou prováděné nastudování své hudby věnoval a zaslal chválkovickému sokolskému hudebnímu odboru pochod *Pozdrav Chválkovicím*. Tuto kompozici zahrál sokolský orchestr před operetní ouverturou. Vlastní tvorbu reprezentovala opereta *Miluncína* první láska režiséra chválkovického Sokola Antonína Rajhela, k níž zkomponoval hudbu místní učitel J. Gregor. Zazněla o Vánocích 25. prosince 1928. Dne 15. dubna 1933 zde premiéroval svou operetu *Polibek štěstí* dómský varhaník Stanislav Vrbík (1907–1987), jemuž napsal libreto rovněž A. Rajhel, orchestr dirigoval František Zedník, otec skladatele Mojmirá Zedníka. V deníku *Pozor* se o tom 19. dubna dočteme: „*Polibek štěstí vykazuje smysl a pohotovost pro lehkou, elegantní a libivou melodii i přitažlivost moderního šlágru – je zdařilý v instrumentaci [...]. Nedělní představení pod taktovkou mistra Zedníka značně přesahovalo rámec obvyklých ochotnických výkonů a je pěkným výsledkem jak pro mladého skladatele, kterému se dostalo zaslouženého potlesku.*“

Ochotnickému divadlu se věnovaly poměrně intenzivně i další sokolské jednoty na olomouckých předměstích – Černovíru, Nových Sadech a Bělidlech. Černovírský Sokol sehrál např. v roce 1922 patnáct divadelních her, při operetách spolupracoval vlastní hudební kroužek. K úspěšným se řadila hra se zpěvy Václava Hynka *Tulák* uvedená 27. listopadu 1927, při níž účinkoval hudební kroužek za řízení

Františka Tomana. Tuto hru pak členové opakovali 25. prosince téhož roku ještě v Hejčíně, 26. prosince opět v Černo-
víru a 29. dubna 1928 ve chválkovickém Sokole.

Sokol v Nových Sadech vytvořil dramatický odbor ve dvacátých letech, neboť v květnu roku 1928 konstatoval, že „ukončil první etapu své činnosti, v níž sehrál ještě 7 divadelních kusů a ve prospěch Národní jednoty v Nových Sadech dvě jednoaktovky“. Také v dalších letech uvedl každoročně kolem sedmi divadelních představení, jejichž režii měl na starosti Vojtěch Jahoda. Teprve v roce 1934 začal spolupracovat po hudební stránce s Františkem Zedníkem, který zde vytvořil malý orchestr pro doprovod zpěvoher.

V bělidelském Sokole se hrálo divadlo po celou meziválečnou dobu několikrát do roka, např. v roce 1925 a 1933 bylo nastudováno devět titulů. Jednalo se o činohry i zpěvohry s účinkováním vlastního hudebního kroužku, jako byly dne 1. května 1923 *Dědovy housle* s hudbou E. Starého, 16. května 1925 *Pražské švadlenky* Otto Fastera (s hudbou řídicího učitele Dostálíka), 1. a 2. května 1926 Tylův *Strakonický dudák*. 13. dubna 1930 byla představena *Naše služka milionářka* Richarda Branaldy a o Velikonocích 1935 zhlédli diváci inscenaci *Z českých mlynů* Karla Fořta. V čele sokolského dramatického odboru stál František Ovesný.

Ostatní olomoucké sokolské jednoty projevovaly v této oblasti poněkud menší aktivitu a počet představení ročně byl nižší. Sokolská jednota Řepčín-Hejčín sehrála např. dne 16. září 1928 na oslavu dvaceti let svého trvání drama Ladislava Stroupežnického *Naši furianti* v režii Františka Štěrby (1894–1969). Jejich výkon hodnotila kritika v olomouckém periodiku *Pozor* 25. září takto: „*Herecké výkony, souhra, vše se vymykalo běžnému ochotnickému provedení. Námaha herců odměněna byla za každým jednáním potleskem do posledního místečka vyprodaného hlediště.*“

Ambiciózním se jevil dramatický kroužek Sokola v Novém Světě. Po provedení Piskořovy hry *Radostná událost* 20. prosince 1925 jej *Pozor* v čísle 298 z 23. prosince zařadil k výraznějším souborům: „*Dramatický kroužek sokola možno zařadit za vedení obětavého br. Blažika k nejlepším ochotnickým kroužkům v našem okolí.*“

Sokol v Pavlovičkách si k hudebnímu doprovodu zpěvoher zval sokolské hudební kroužky z okolí. Např. 23. prosince 1934 doprovázeli svou hrou hudebníci z Bělidel divadelní hru *Cesta do nebe* Josefa B. Kuchynky s hudbou Václava Hynka nebo orchestr z Hodolan hrál 28. dubna 1935 při divadelní hře *Maddlenka z kovárny* Karla Baláka s hudbou Oldřicha Sedlmayera.

Olomoucký Sokol se věnoval divadlu spíše jen příležitostně, např. 8. prosince 1920 uvedl veselohru *Ideál lásky* (autor neuveden) nebo 19. června 1924 hru Oskara Blumenthala a Gustava Kadelburga *U bílého koníčka*, v níž nechyběla hudební složka.

Hodolanský Sokol pěstoval divadelní činnost často ve spolupráci s dalšími hodolanskými spolky (jako spojené dramatické odbory, např. s odbory Národní jednoty nebo spolkem Čechoslovák). Např. roku 1923 sehrál veselohru Ferdinanda Olivy *Pro zlatý poklad republiky* nebo k třicátému výročí svého trvání *Maryšův bratří Mrštíků*. Více se členové hodolanského Sokola (zejména ve dvacátých letech) věnovali sborovému zpěvu.

Sokol v Neředíně patřil k početně menším. Tomu odpovídal i rozsah a četnost jeho kulturních aktivit, včetně divadelní.

Za první republiky poskytovala sokolská divadelní představení hlavně zábavu, a to jak amatérským hercům, tak i divákům. Kladně lze hodnotit nadšení všech aktérů a obětavost, s jakou se snažili vnést do všedního života lidí určité rozptýlení zejména v době spojené s nezaměstnaností, krizí a ve druhé polovině třicátých let s hrozbou blížící se války. Do jisté míry sloužila představení k posilování, prohlubování a utvrzování národního sebevědomí. V řadě případů pomáhala také k získávání finančních prostředků, např. pro stavbu sokolovny či modernizaci její budovy, jak je patrné v černovířském Sokole, když v roce 1923 dostal zábavní odbor na valné hromadě úkol, „[...] aby přispěl k sanování tohoto těžkého [finančního] břemene a místo 15 her divadelních v uplynulém roce pořádaných, musí hledět činnost zdvojnásobit. Obecenstvo naše jest již dnes dosti divadelně vychováno, aby dávalo divadlům přednost před různými pochybnými zábavami“. Větší část repertoáru olomouckých sokolských divadel tvořily činohry, operety hrávaly pěvecky hudebně zdatné soubory. Jednalo se převážně o díla soudobých autorů spíše druhořadých. Hry vesměs neřešily žádná ožehavá dobová témata, jejich děj býval nenáročný a často lehce sentimentální. Hrávalo se nejčastěji v so-

kolovních nebo sálech hostinců. Sokolská divadelní představení navštěvovali především členové spolku a jejich příznivci. Tato aktivita se tehdy těšila větší popularitě, než v dnešní době. Podle současného seznamu České obce sokolské existuje v Čechách a na Moravě jen na šedesát sokolských divadelních souborů. V Olomouci se již amatérské sokolské divadlo nehraje, pouze loutkové divadlo ve chválkovickém Sokole. I když se představení ochotnických scén nemohla obejít bez nedostatků, publikum je velkoryse přehlíželo. K maximální snaze souborů i jejich sólistů se stavěli většinou příznivě i kritici v deníku *Pozor*. Právě z tohoto olomouckého periodika se dovidáme nejvíce zpráv o olomouckých sokolských jednotách. Přesto, že jejich divadlo bylo jen součástí širokého spektra spolkových aktivit, přispívalo svým dílem ke zpestření kulturního života tehdejšího „velkého“ Olomouce.

Fotografie sokolovny pochází z publikace *Památník k šedesátiletému trvání „Sokola“ v Olomouci 1869–1929*; vydal Sokol Olomouc roku 1930. Foto: archiv autorky příspěvku.

Ingrid Silná pochází z Prostějova, vystudovala Konzervatoř v Brně, obor varhany a kompozici, ve které pokračovala dále na Janáčkově akademii múzických umění tamtéž. V letech 2000–2005 byla posluchačkou doktorandského programu studia hudební vědy a hudební teorie na katedře muzikologie FF UP v Olomouci. Své diplomové práce věnovala tématům „*Francesco Carlo Müller (1729–1803) – Latinské pastorální mše*“ a „*Jan Leopold Kunert (1784–1865)*“. Zaměřuje se hlavně na výzkum hudebního života 18. a 19. století na Moravě. Kromě svého působení na katedře muzikologie FF UP v Olomouci vyučuje hudební teorii a dějiny hudby na Konzervatoři Pavla Josefa Vejvanovského v Kroměříži a na Konzervatoři Evangelické akademie v Olomouci.

IngridSilna@seznam.cz

Noc básníků 2016

Tradiční podzimní **Noc básníků** v olomoucké Ponorce se uskutečnila 12. listopadu za neklesající účasti ani obměňujícího se osazenstva. Letošní ročník moderoval Miroslav Miky Marusjak s výmluvně nezaujatou dikcí. Krátce

Básně na tři slova vznikají improvizovaně přímo v prostoru Ponorky. Milan Urbášek (na fotografii) získal za svou báseň druhé místo. Foto: autorka příspěvku.

představil pravidla básnické soutěže, tedy, že porota nehodnotí přednes, ale texty. Připomněl, že „[...] *tuto soutěž před lety přitáhl z Polska Vašek Burián*“.

Soutěž probíhala ve dvou tradičních kategoriích – *Vlastní přinesená báseň* a *Báseň na tři slova*. Pro druhou kategorii vybral Miky Marusjak téma s ohledem na termín konání akce: Dušičky; publikum poté doplnilo slova „kunda“ a „papuče“, které měli básníci do svých textů zakomponovat. Vedle možnosti vlastního přednesu na pódiu mohli autoři básně vyvěsit kdekoliv v prostoru Ponorky (nejvhodněji na téma Dušičky, hřbitovy apod.), nebo s předstihem zaslat e-mailem. V prolukách, kdy se nikdo neodhodlal předstoupit před mikrofon, se slova ujal Miky Marusjak a texty v průběhu večera přednášel sám.

Poměrně celistvou šňůru přednesů proložilo pozdravné vystoupení dlouholeté účastnice paní Hanákové, bývalé maratónské běžkyně, která v příštím roce oslaví 95. narozeniny. Pozdravila publikum a zpět na cestu do domova důchodců dostala od majitele Ponorky Zdeňka Brázdy alias Cipise dort. Na její rozlučkovou poznámku, že příští rok se již asi, vzhledem k jejímu vysokému věku, nevidíme, se od všech stolů ozvalo halasné „*Uvidíme! Uvidíme!*“ A také potlesk, který básnířku při odchodu vyprovázel.

V průběhu večera zaznělo kolem třiceti básní. Někteří účastníci vystoupili s různými texty v obou kategoriích, jiní se představili jen připravenou básní nebo improvizovaným textem na tři slova. Častěji se tentokrát vyskytovaly delší rýmované básně, které směřovaly k sociálně-kritickému apelu. Nedovedu zcela posoudit, nakolik zadání kategorie *Báseň na tři slova* ovlivnilo celkově zvýšený výskyt erotických motivů v básních napříč kategoriemi.

V době, kdy porota rozhodovala o výsledcích, roznesl majitel hostům večera tradiční chleby s tvarůžkem a úsměvem. V kategorii *Vlastní přednesená báseň* zaujal text Filipa Šimečka, druhé místo získal Luděk Jarkuliš s minimalistickou básní nazvanou *Nastane*. Na třetím místě skončila milostná báseň Petry Miller *Můžeš*. Tři slova podle poroty v básni nejpůsobivěji propojili společným textem *Vápn*

s Klárou Mičunkovou, na druhém místě bodovaly hned dvě básně, humorná parodie na Erbenovu *Kytici* Milana Urbáška a báseň Vladky Livingstone, třetí místo získal Radek Cimprich s beatnický laděným textem.

Tentokrát na pódiu vystoupilo mnoho nových autorů, ale opět „dorazili“ i tradiční účastníci, jejichž vystoupení svědčí o vytrvalosti a někdy i básnickém zrání, což přispívá k provázanosti každoročních setkání. Celkově soudě, jednalo se o účastníky různého poetického i životního přesvědčení, věku, odlišného pohlaví. Je tedy patrné, že představa otevřeného svobodného pódia v Ponorce jednoho podzemního večera zůstává stále živá a dostatečně poutavá navzdory letité tradici. Ani po tomto ročníku nemůžu říct, že se jedná o stagnující či výhradně jen komunitní záležitost, tedy pokud bychom komunitu nezaštítli „vůli k poezii“...

Připravila Petra Kožušniková

Petra Miller

Můžeš

Můžeš se snažit vymazat mě ze života

Můžeš dělat, jako že se nic nestalo

Můžeš se tvářit, že necitíš to, před čím utíkáš

Můžeš sám sebe přesvědčovat, že zapomeněš

a že je to tak lepší

Nenech mě odejít – všichni teď litujou

Nenech mě odejít – všichni teď litujou

Můžeš mi na chvíli neříkat všechny ty hezký věci

Můžeš ze mě na chvíli nebýt v rozpacích

Můžeš na chvíli prostě dělat, jako že se nic neděje

Můžeš na chvíli nebýt dokonalým jemným mužem

Smiš se dívat, když nikdo se nedívá

Smiš na mě počkat, když chci jít sama dál

Smiš se mnou počítat, i když sebou si nejsi jistý

Smiš u mě zůstat a říct to, co chceš mi říct

Musíš mi plně důvěřovat a věřit, že je to vážný

Musíš se dívat na mě a pravdě do očí a vědět, že

Musíš se jenom nebát, hlavně se nebát, hlavně se nebát

Musíš už konečně pochopit, že nemusíš vůbec nic,

nemusíš vůbec nic

A tohle všechno je důležité; a pak jsou ještě jiný věci,
který jsou důležité; rozumíš, a to je to podstatný

Jestli mi rozumíš

Jestli mi rozumíš

Hele, to zvládnem, né, ty draku

Musíme tomu štěstíčku trochu naproti – já ti dám notičky

Můžeš se snažit vymazat mě ze života

Můžeš dělat, jako že se nic nestalo

Můžeš se tvářit, že necitíš to, před čím utíkáš

Můžeš sám sebe přesvědčovat, že zapomeněš

a že je to tak lepší

Nenech mě odejít – všichni teď litujou

Nenech mě odejít – všichni teď litujou

Dneska sem nepustím den, nechám tu noc a zůstanu v ní

Petra Kožušniková (*1983) působí jako doktorandka na Katedře bohemistiky FF UP v Olomouci. Zaměřuje se na současnou českou literaturu, zejména prozaickou tvorbu autorek. Podílela se na slovníkovém projektu *Spisovatelé Univerzity Palackého* (2013). V Knihovně města Olomouce vede besedy o méně známých autorech z olomouckého regionu. Pravidelně přispívá do časopisu *Krok*, píše reportáže o místním literárním dění do časopisu *Tvar* a také literární recenze do časopisu *Host*.

Petra.Kozusnikova@seznam.cz

Při *Noci básníků* je pódium otevřeno každému, kdo chce svou tvorbu prezentovat veřejně. Foto: autorka příspěvku.

Vlaštovky

Vzpomínky na naše dětství jsou velmi silně zakořeněné v naší myslí, barevné, ve venkovském prostoru ohraničené, měkce obalené jemným stínem času. Náš dětský svět byl soustředěn především na nízký pohled, na dění spjaté s okolním světem, hlavně v okruhu našeho domku. Tento náš zdánlivě nízký horizont byl v našich pocitech několikanásobně silnější a mnohem větší než realita. Náš zrak se zvedal do výšek v době dešťů, sněžení a v době vynořujících se prání. Maminka nám před sv. Mikulášem vyprávěla, že sv. Mikuláš se spouští z nebe po provaze u Třeštiny. Pozdější zjištění, že to tak není, bylo pro nás velkým zklamáním.

Výškový let ptactva nás sice ubezpečoval o velikosti prostoru, nízký horizont nám však učaroval svým životem a děním jako silně v myslí zakódované vzlety vlaštovek. Jaro k nám přicházelo s příletem skřivanů, čápů a zejména pak vlaštovek. Vlaštovky a jejich nízké průlety fixovaly náš zrak svou elegantní černobílou barevností. Dotek jejich zobáčků s měkkou a mokrou hlinou při stavění vlaštovčích hnízd pod převisem střeš byl v jakési absolutní sounáležitosti s lidským bytím. Stavění vlaštovčích hnízd bylo oním propojením přírody a lidského bytí k jejímu tvořivému účelu. Vrata otevírající se do průjezdu nám skýtala pohled na hospodářský dvůr. Naproti u Urbášků byla vrata barevná – zelenomodrá s centrálním motivem čtyřlístků. Tato vrata dodnes v Klopíně slouží svému účelu. Všechno dění bylo v našem hmatatelném prostoru, zvláště naše dětské hry.

V paměti se mi vrací ony vrzavé zvuky zemědělských povozů na kamenité silnici, bouchání kovárských kladiv a plaménky ohně v temných oknech kovárny. Souznění vlaštovek s lidským obydlím a přináležejícími chlévy s hospodářskými zvířaty nám umožnila sledovat je při opravě a stavění si nových hnízd. Pozorování této činnosti našima dětskýma očima pro nás představovalo jeden z prvních estetických zážitků. Krása tvaru stavěného hnízda spočívala v jeho jednoduchosti. Pravdivost a trpělivost, jež byly spjaty s očekáváním příchodu nového života. Hnízda byla stavěna pod střechami náspů, zápraží i v chlévech hospodářských

zvířat, jež se ve venkovských staveních chovala pro užitek. Rovněž tak si vlaštovky stavěly svá hnízda v dlouhých průjezdech do dvorů. Otevírání vrat tak pro nás znamenalo signál k pozorování výjezdu koňského či kravského spřežení za polními pracemi. Vlaštovky pak přirozeně tyto vjezdy a výjezdy doprovázely svým švitořením a průlety.

Dříve mezi sebou lidé více komunikovali, chodilo se na „hratvu“. K tatínkovi v podvečer do stolárny přicházeli sousedé a povíдали si o každodenní práci, ale také se ve vzpomínkách vraceli k bojům, jež zažili v první světové válce. K mamince do světnice chodily zase sousedky, nejvíce pak tetina zvaná „Kopka“. Posadila se svoji plnou postavou selky na židli mezi dvě lůžka a při povídání neustále protáhla svoje palce v sepnutých rukách.

Před naší chalupou za silnicí byl malý rybníček, kterému dominovala velká lípa, jež byla nahnutá nad jeho vodní hladinu. Děti, které se zde scházely ke hram, se často pokoušely vyběhnout až do koruny stromu, to se však nepodařilo, pokud si dobře pamatuji, nikomu. Mnohokrát skončil tento pokus pádem do vody rybníčku. Pod splavem rybníčku jsme chytali malé rybky a taky raky. Utvářel se tam nános jemné jílovité hlíny, z níž jsme modelovali. Vzpomínám si na jeden větší model zámku, který jsme po dokončení jen těžce přenášeli na násep u naší chalupy.

Kolem našeho stavení se pořád něco dělo. Tatínek měl domek pronajatý, v jedné místnosti byla stolárna, takže jsme – celá naše početná rodina – obývali jednu místnost, kde se vařilo, jedlo i spalo. Ve stodole si tatínek postavil hoblovku, také tu stál speciální dřevěný vůz, říkali jsme mu „plafák“, s nímž jsme vyjížděli s narovnanými hoblovanými prkny ven na silnici otočit ho, aby se mohlo v hoblování pokračovat z druhé strany prken.

Součástí našeho domku byla nevybavená místnost bez dveří i okna, zvaná všemi „filiálka“, kde si původní majitel plánoval zřízení malého obchodu. Tady se v podvečer scházivala starší mládež a zde si domlouvala různé rošťárny a vylomeniny, které prováděla po vesnici. Vlaštovčí

hnízda byla součástí zabydlených chlévů i prostoru před nimi. Vlaštky zde měly dostatek hmyzí potravy v podobě much, jež se v teple chlévů též zdržovaly. Dveře do chlévů byly upraveny tak, že horní otvor byl otevřen, takže vlaštovky měly do hnízda stálý přístup. Doma jsme s moučkami zápasili plácačkami a mucholapkami.

Britké zvuky kopyt koní vycházející z maštale mi dodnes zní v uších, taktéž prudké výlety vlaštovek; má mysl si napařád zaznamenala jejich černobílou barevnost. Fascinovalo nás stavění vlašťovčích hnízd, tvarování hnízda z hlíněných kuliček, které vlaštovky sbíraly u louží na dvoře a stavěly lepením k sobě, čímž vytvářely korálkovitý, okrový řetěz, jenž dokončily ve tvaru misky až pod střešními deskami, kde ponechaly malý otvor jen pro svůj vlet a následné krmení mladých.

Při psaní této vzpomínky jsem si uvědomil, že vzpomínku na vlaštovky jsem též realizoval v mozaice, umístěné na zdravotním středisku v Rohli, a to v podobě chlapce vzhlížejícího k ptačímu hnízdu. Ve své malířské tvorbě jsem vlašťovčí hnízdo ztvárnil i na obrazech pro manžele Bezděkovy, kde se hnízda objevují v kompozici s průhledem na rozzářený dvůr jejich statku v Rovensku. Statek Bezděkových zůstal v původním stavu, jen ten život a teplo sálající z chlévů a zvířat tu již není.

Pan Bezděk i ve svých devadesáti letech jezdil s traktorem pracovat na pole. Zemřel doma na statku.

Vlašťovky, přileťte na jaře zas!

Lubomír Bartoš

Lubomír Bartoš je v kontextu české krajinomalby vnímán jako malíř jesenické krajiny. Sepětí s rodným krajem, které se vytvářelo již od dětství v rodné Klopíně (okr. Šumperk) a později ve Zvoli, kam se rodina po válce přestěhovala, je výrazným aspektem jeho tvorby. Život venkovských obyvatel v sepětí s přírodou se odráží nejen v atmosféře jeho obrazů, ale též ve vzpomínkové próze.

„*Vlašťovky* je druhá vzpomínková část na léta mého raného dětství prožitého v Klopíně (První část, „*Vzpomínka na Klopínu – Kamenné zídky*“, byla uveřejněna v KROKu č.

2/2014). Venkovský život byl velmi specifický, denně vrchovatě naplněný prací jak na poli, tak v dílnách místních řemeslníků. Vzpomínky na prožité mládí ovlivnily i moje rozhodnutí k návratu do rodného kraje po absolvování výtvarných škol. V období od 60. do 90. let jsem do architektury realizoval řadu výtvarných děl. V současné době se ve svém výtvarném projevu soustřeďuji na krajinomalbu, portréty a grafickou tvorbu.“ (LB)

„Mozaika *Vzpomínka* o průměru 140 cm vznikla v 80. letech minulého století. Je umístěna v Rohli nad vstupem do tehdy nově postaveného zdravotního střediska. Mozaiku jsem tvořil v domku svých rodičů v Rohli.“ (Lubomír Bartoš)

Kronika rodu Svozilů aneb Konfrontace sestřenic-spisovatelek

Zlata Svozilová: *Josefův pivovar*. Host, Brno 2015.

Koncem loňského roku zatížil pulty s knižními novinkami robustní román neznámé autorky Zlaty Svozilové (1921–1994). Kniha s názvem *Josefův pivovar* má působivý zevnějšek – vyvedena je v hnědém patinovaném tónu s historickou fotografií rozvětvené rodiny na deskách, v níž jsou ražena drobná zlatá kolečka. Ta mohou zobrazovat bubliny stoupající z natočeného půllitru piva, nebo sugerovat stopy po střelbě na terč, stejně jako snubní prstýnky či slepou mapu míst. Všechny takovéto interpretace by mohly obsah knihy vhodně vystihovat.

Pro olomoucké – a zejména litovelské – čtenáře je spojení *Svozilová – Josef – pivovar* již jasnou nápovědou toho, že se jedná o text připomínající osudy zakladatele litovelského pivovaru. Na záložce knihy se pak dozvíme, že autorkou je vnučka slavného rodáka z Hané, která své vzpomínky sepsala již před padesáti lety. Jedná se o dceru Františka Svozila, pozdějšího ředitele pivovaru, a jeho druhé ženy Lídy. Její občanské jméno po svatbě bylo Zlata Opichalová, takto je také uvedena na rodinné hrobce v Cholině. Až po smrti autorky Opichalové text zredigovala její snacha Vladimíra Opichalová Freyová a koncem loňského roku jej vydalo brněnské vydavatelství Host. Použití rodného příjmení autorky tedy chápu jako propagační tah vydavatelství.

„Industriální“ titul románu toho o charakteru textu mnoho nevyovídá. Vztahem *Josef Svozil – pivovar* směřuje čtenářská očekávání spíše jen historicky a místně. Ostatně, román je zřetelněji koncipován jako kronika rodu Svozilů, než že by úhelným tématem bylo pivo a jeho var. Přímo na 58. straně románu je konkrétní zmínka o rodinné kronice založené Adamem Svozilem v roce 1648 a nahrazující shořelou dědičnou bibli, na jejíž přideštní se podle zvyku zapisovaly důležité události rodu jako např. narození, úmrtí apod. V románu ji listuje mladý Josef Svozil odvolaný ze studií ve Vídni a připoutaný ke svému gruntu v rodné Seničce. Odkaz na motiv knihy snad nejlépe vypovídá o rázu první části románu, která je obdobnou, zato ale rozpracovanější a plastičtější formou takovéto kroniky.

Vyprávění počíná koncem 18. století kusým líčením osudů Charlotty de la Route, která svým příjezdem na Moravu a sňatkem s dědečkem Josefa Svozila navždy přimíchala kapičku francouzské krve do usedlých hanáckých povah. Motiv kapičky nepokojné krve „napulijónky“ lemuje osudy dalších pěti generací, jejichž jména tvoří košatý strom o 25 větvích; charaktery i životní osudy se proplétají na pozadí téměř 150 let, což při rozsahu 250 stran textu nutně vede ke zkratkovitě pojatému vyprávění. Také hojně členění na kapitoly a podkapitoly podtrhuje poněkud jednotvárnou soustředěnost autorky na zaznamenání faktů narození, svateb a úmrtí. Naopak velice svěže vyznívá užívání hanáckého nářečí k dokreslení vesnického prostředí a svérázu postav.

Ústřední postava románu, Josef Svozil, je zde více sledována v době svého mládí a nastupující zralosti, kdy zakládá rolnický akciový pivovar v Litovli a je zvolen za poslance Moravského zemského sněmu, posléze Říšské rady. Patrně nejpůsobivější je líčení jeho sporů se senickým hospodářem a jeho agitace za nové způsoby hospodaření, jež ústí právě ve zřízení a výstavbu pivovaru. Jinak zůstává role této postavy v románu spíše pasivní, byť kniha nese její jméno a její život tvoří rámec celé první části.

Oč širší rozmach v počtu postav a tím jednotvárnější škálu líčených situací zaznamenává první část, o to soustředěnější a ucelenější je ta druhá, která na obdobném stránkovém rozsahu líčí dospívání dvou vnuček Josefa Svozila, Káti a Renaty. Pojmenována je příznačně *Sestřenice* a časově je dovyprávěna až do roku 1945. Zúžení časového horizontu i menší počet postav jsou textu ku prospěchu. Děj se postupně přesouvá do Brna, kde obě dívky studují, prožívají své lásky a vyrovnávají se s proměnou společenské atmosféry v období před druhou světovou válkou a posléze v průběhu válečných let. Poněkud nevěrohodně na mě působí několikrát explicitní hodnocení charakterů. O Renátě vyprávěč několikrát předznamenává, že je pro svou zhýčkanost neschopná čelit proměnám doby. Při-

tom je to naopak ona, kdo ve válečných podmínkách dokáže jednat pohotověji než její submisivní souputnice Káťa, která svým dlouholetým vztahem k německému chlapci Christianovi (posléze členovi Hitlerjugend bojujícímu na frontě) naplňuje všechna kritéria tragické postavy.

Z celkového pohledu zaujme významová i formální rozdílnost mezi oběma částmi. Zatímco první část působí spíše jako román-dokument, jenž si získá pozornost zásluhou slavné osobnosti nejen regionální, ale i české historie. Druhá část je již „čistým“ románem, který „nezná“ slavných jmen a osudů. To ještě zdůrazňuje představu dvou různých knih jakoby náhodně spojených v jednom svazku, které na sebe navazují spíše jen prostřednictvím tématu rodových vazeb. A přitom tato rodová spjatost zakládá šíři dobových i sociálních souvislostí, které jsou základem velkých románů. Pouze to není zaznamenáno v jedné souvislé výpovědi, ale rozbíhá se do dvou různých částí, ve dvojí text. Nabízí se interpretace takového jevu jako nedostatek, je však třeba si uvědomit, že se jedná o knihu napsanou před půl stoletím, což je patrné také na konzervativním způsobu vyprávění či zdrženlivosti v popisu chování postav. Osobně na mě ona nesourodost dvou částí působí jako ozvláštňující, byť to asi není autorský záměr. Připomíná totiž způsoby svazování různých textů do jedné knihy z ekonomických důvodů, způsoby, které se uplatňovaly ještě v první polovině minulého století.

Není však záhodno spoléhat se na román jako na zdroj věrohodných faktů o rodu Svozilů. Přestože anotace na obálce knihy napovídají o bezprostředních zážitcích a vzpomínkách autorky a přestože si po otevření knihy jako první přečtete, že „hlavní osoby tohoto románu jsou skutečné“, a ačkoli je zde obrazová příloha fotografií z rodinného alba s popisy a jmény, a k tomu na vnitřní straně obálky nalezneme rodový strom, jedná se o velice silně upravenou fikci.

Málo známá je totiž skutečnost, že román má svůj pandán v podobě knihy Hermy Svozilové Johnové (1914–2009) *Hanácká sága* (2000). Tato kniha taktéž pojednává o pohnutých osudech rodu Svozilů, ale činí tak formou memoárovou, což naznačuje již podtitul *Vzpomínky a deníky*. Z letného srovnání vyplývají některé shodné motivy v obou knihách, např. výsměch intrikánů před založením akciového pivovaru, že se zde

bude vařit guláš a ne pivo. Zarážející je však naprostá nesrovnalost ve jménech „Svozilovského“ rodu, která naznačuje, že v díle Zlaty Svozilové jsou kromě jmen Josefa Svozila, jeho ženy Kateřiny a několika epizodních postav všechna ostatní jména oproti *Hanácké sáze* změněna. Neodpovídá ani pořadí narození dětí a značné posuny jsou také v osudech jednotlivých postav. Postava Renáty nejzřetelněji odkazuje na osobu Hermy Svozilové Johnové (skutečnou dceru Cyrila Svozila), což ovšem při srovnání s životopisem autorky ukazuje, že i celá brněnská část je smyšlenkou. Ovšem memoáry spisovatelky Hermy Svozilové Johnové naopak vypovídají o tom, že se Zlata s matkou odstěhovala po smrti otce do Brna. Také fotografie Renáty ve fotografických přílohách je podobenkou autorky románu z mládí.

Obvykle není vhodné románům vyčítat faktografická zkreslení. Ovšem jak k tomu přistupovat u knihy, která se tak výrazně odvolává k biografické, respektive faktografické motivaci? Možná nejpochoptitelnější je vynechání politické sféry působení postav, kromě Josefa Svozila. Renatin (Hermin) otec Cyril Svozil (1886–1935) nebyl jen advokátem, milovníkem umění a nežným otcem postávajícím nad postýlkou dcery, ale také významným politikem, který ovšem krátce působil také jako člen *Národní obce fašistické* Radola Gajdy. Zároveň autorka v postavě Renatina bratrance-manžela Tomáše splétá osudy Oldřicha Johna (1907–1961), mimo jiné pozdějšího vysokého funkcionáře KSČ a manžela Hermy Svozilové Johnové, s osudy genetika Mojmiry Opichala, manžela Zlaty Svozilové. (Jedná se o fakta veřejně přístupná, píše o nich Herma Svozilová a jsou dohledatelná i na internetu.)

V rozhovoru s Tatánou Březinovou pro server Dáma online dne 12. 1. 2016 Vladimíra Opichalová Freyová uvedla: „*jména v knize byla „maskovaná“. Josef Svozil byl Jan Směkal, Litovel byla Rybín atd. Přepisování, skrty, po padesáti letech i nová čeština. Pracovala jsem na tom deset let, samozřejmě s přestávkami.*“ Autorka také přiznává, že si byla vědoma, že jde o text románový, tedy fiktivní a nikoli biografický. Jména však ve skutečnosti neopravila, ale opět jiným způsobem „maskovala“ a to nejen v textu, ale i ve fotografických přílohách. (Jméno František Svozil pocházející z fotografické přílohy XVI se v románu vůbec nevyskytuje. V textu je označován jako Lukáš Svozil).

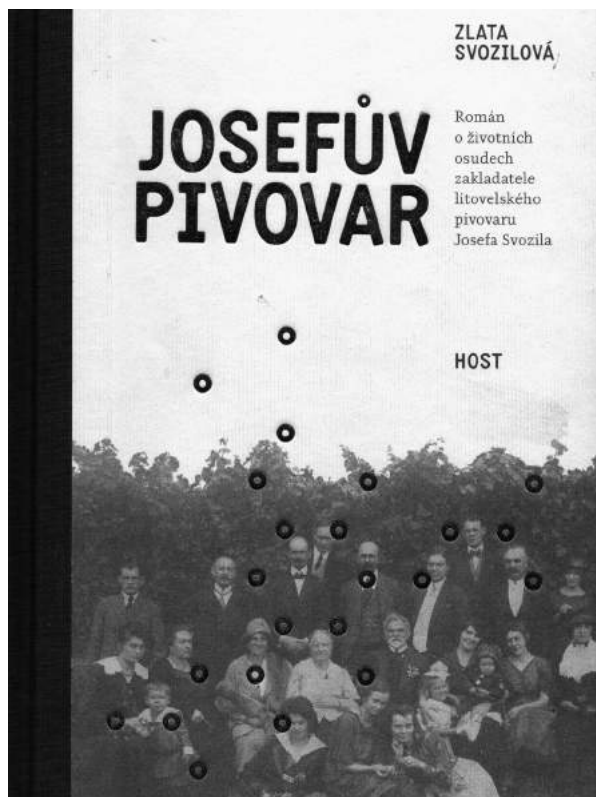
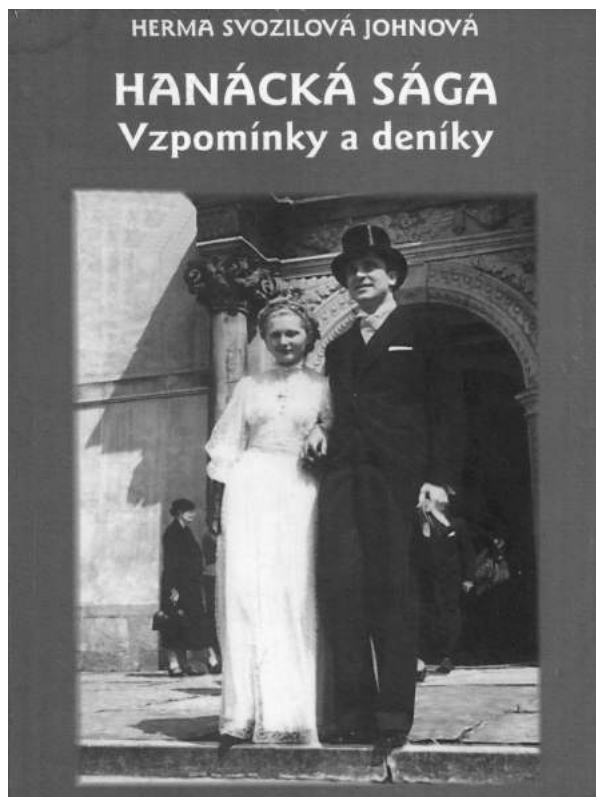
Úprava jmen v románu, který je volně inspirován osudy skutečných osob, je namístě. V tomto případě ovšem grafická úprava knihy, anotace, rodový strom ani fotografické přílohy toto románové pojetí autorky nerespektují a naopak podporují její biografické čtení, což je z pohledu čtenáře matoucí. A protože nic nesignalizuje mystifikační hravost, pak se kniha rázem ocitá na hraně z hlediska etického. Je to ukázkový příklad nakládání s „cizím“ dílem, kdy autor již nemá na konečnou podobu vliv a dochází tak k jeho výrazné dezinterpretaci.

V podobných případech, obzvláště u starších textů, je běžnou praxí doprovodit text vysvětlující předmluvou, obzvláště pokud byl původní text citelně upravován. (Pokud byly zásahy natolik značné, pak je namístě uvažovat o spoluautorství Vladimíry Opichalové-Freyové – nic takového se u této knihy neděje!)

Také ve fotografické části by tyto záměny mohly být bez okolků naznačeny. Užití těchto běžných vydavatelských postupů by situaci vyjasnilo. Byl by srozumitelný záměr autorky napsat román, a to velice dobré kvality s pozoruhodnou historií vzniku, přičemž by nemuselo dojít k – z mého pohledu nepřijatelnému – matení čtenáře. V současné podobě však kniha ztělesňuje to, čemu se v žurnalistice říká „novinářská kachna“. Nečekanou paralelu nakonec nabízejí osudy dvou sestřenic z druhé části knihy. Ve skutečnosti napsaly dvě sestřenice dvojici knih, z nichž jedna je dnes zapomenutá a druhá svévolně a laicky upravená (neví se dosud nakolik) a vydavatelem dezinterpretovaná.

Petra Kožušniková

Medailonek autorky recenze naleznete na s. 46 tohoto čísla KROKu.

Film, který na konci září

Recenze filmu Na konci září

Nahlédnout uzlové body moderních československých dějin jinak. To je ambice tvůrců snímku *Na konci září*, jenž si v srpnu loňského roku odbyl premiéru v příhraničním městečku Lednice. Právě pobyt na hranici, v místě, které lidi rozděluje, ale v krizových momentech i spojuje, lze zvolit jako interpretační klíč při výkladu tohoto zajímavého a opravdu v mnohém netypického díla.

Milan Cyroň a Tomáš Uher, režiséři snímku, jsou oba studenty Univerzity Palackého v Olomouci. Společný zájem o historii a film je přivedl k natočení několika amatérských historických filmů odehrávajících se především v kostýmní minulosti. Jako výraznou kulisu využívali právě prostředí lednického zámku a přiléhajícího parku, vrcholné ukázky novogotické architektury u nás, jež patří k turisticky hojně navštěvovaným památkám. Ve filmu *Na konci září* se však lednický zámek neobjevuje, i když část natáčení se odbyvala v bývalém breclavském okrese, ke kterému oba režiséři poji osobní vazby.

Snímek byl natáčen v pohraničním pásmu na Pohansku u Břeclavi. Všechna foto v článku: Simon Gill.

Konkrétní určení místa v pohraničí, kam se po mobilizaci roku 1938 sjede z různých koutů republiky osazenstvo jednoho z bunkrů (tzv. řopíku), se ve filmu nedozvíme. A není to ani důležité. Vlast je v obležení nepřítelem, roky klidu a nejistoty se skončily, teď je třeba hlavně dokázat, že svou svobodu a demokracii jsme schopni ubránit. S tímto přesvědčením mladí muži plní odhodlání napochodují na pozice a... A čekají. Částečně odříznutí od světa i důležitých informací. Obavy z nepřítele za hranicemi i z ohrožení v týlu sílí.

Takto načrtnutá situace nabízí dobré podmínky k rozehrání psychologického dramatu se zbraněmi, nicméně tvůrci filmu se buď záměrně, nebo mimoděk rozhodli úvodní část filmu, v níž ještě převažují tóny naděje a relativního štěstí, přiblížit barvotisku prvorepublikové filmové produkce. Herecký projev je prkenný, repliky zdlouhavé a zbytečně šroubované. Je třeba toho hodně říct, z pocitu úzkosti a nejistoty se vymluvit.

Tezovitost námětu zde až s genealogickou určeností vystupuje do popředí. Musíme tu mít mezi postavami zastoupeného Slováka, Němce, komunistu, bytostného republikána. Pohyb děje je tak předvídatelný, zbytečně podřízený edukativnímu záměru akcentovat co nejpestřejší vzorek z tehdejšího zastoupení obyvatelstva v mladé republice. Konflikty mezi postavami jsou očekávané, některé repliky až úsměvné. Nejpevnější, nepřirozenější je film ve vypjatých momentech, kdy vojáci sdílejí pocit nejistoty z ohrožení, kdy si uvědomují, jak malicherný jejich předešlý život právě teď je. A naprosto bravurně jsou zvládnuty bojové scény, ať už jde o planý poplach v bunkru nebo o přestřelku v lese.

Po technické stránce se snímek vyvedl opravdu dobře, což dokládají právě momenty, kdy obraz, zvuk a střih pomyslně přebírají vládu nad filmem. Zvláště dvě rozsáhlejší sekvence s přestřelkami v lese nám dávají pocit, že jde docílit i v podstatě v amatérských podmínkách strhující akční podívané. A to nemluvím jen o dynamice pohybu, ale právě také o sugestivním prožitku tísně a adrenalinu, který bojové střety provází.

Stříhač Andy Fehu navíc, dle mého soudu, i výrazněji zasáhl do druhé poloviny filmu, kde se objevuje více fragmentarizovaných scén, jejichž význam si divák skládá z různých úlomků, zkracují se výpovědi, ubývá doslovnosti. Na druhou stranu se dá z hypotetické rekonstrukce dramaturgického záměru, realizovaného na úrovni námětu, odvozovat, že takovému čtení vychází vstříc i režisérská koncepce.

V osudovém osmatřicátém roce vše končí, tam leží počátek všech ztrát. Těch dějinných i osobních. Ale čas a s ním i masy vojsk se neúprosně šinou dál. Těžké trauma, jež si z pohraničí po demobilizaci hlavní hrdina odnáší, se promítá nejen do jeho vztahu k druhým lidem, ale i do poetiky celého díla. Schéma se vytrácí, nastupuje existenciální neutečenost obsažená v imperativu „musíme žít dál“. I z toho důvodu (a mnoha jiných, stačí jen projít dějiny filmu) se tvůrci filmu rozhodli vypustit z přímého zobrazení válečné období a zaměřili se na události prvních let po konci války.

Časovým rámcem (i když s dost zásadní výpustkou) se *Na konci září* sbíhá s jiným českým válečným filmem, *Tímavomodrým světem* otce a syna Svěrákových. Zde ale veškerá podobnost končí. Film *Na konci září* naštěstí nejen postrádá patetické poselství velkofilmu, ale především pevnější centrum ztělesněné malou skupinou postav, se kterými je možno se snadno identifikovat (s jejich názory, postoji, emocemi).

Nenajdeme tu plnohodnotnou ústřední postavu, spíše jen průvodce. Hlavní (anti)hrdina s trpností, pasivitou (občas za hranou uvěřitelnosti vnitřních motivací) prochází vyhrocenými momenty československých dějin a bez jakýchkoli zřetelnějších hodnocení (politických, společenských) se jich jen účastní. Spíše než nějaké vědomí centra je pro něj důležitý pobyt na hranici, na jasně zřetelném předělu, oddělujícím dobré od zlých, vlastní od cizích.

Právě nekompromisnost, dalo by se říct až bezohlednost k divákovi (hlavně v druhé polovině filmu) vyvádí

Ve výhradně „mužském“ filmu se objevuje i několik ženských postav. Jednu z nich ztvárnila Klára Bednaříková.

Autor tohoto textu ztvárnil ve filmu *Na konci září* malou roli tzv. sosáka (člena Stráže obrany státu).

Na konci září z tenat amatérskosti. Není třeba vše vysvětlovat, vše názorně ukazovat a zřetelně vyslovovat. Hlavní postava i dějiny se na předělech skokově pohybují od jedné významné epizody československé historie ke druhé a i v jejich rámci se potulují po kulturně divákům dobře známých terénech. Důležitá není už interpretace, rehabilitace, revize minulosti, ale pouhý nekonečný momentální prožitek, ovšem bez příměsi „osudu malého člověka v soukollí velkých dějin“, nic takového totiž neexistuje.

Vzorce známé z jiných filmů a fiktivních děl jsou tu tak oholeny na dřev: modely zklamaného mobilizanta, válečného veterána, pohraničnicka. Stříh nás často znatelně posouvá dál, bez řeči nechává odeznít to, co muselo přijít. Čím víc se ústřední postava s postupujícím dějem ztrácí v nemotivovanosti, vyprazdňuje se, tím víc přebírá vládu nad filmem mechanika děje a dějin. Zůstává přízračná podívaná bez viditelných příznaků.

Je-li každé historické fiktivní dílo do jisté míry násilím páchaným na historii, tak o snímku *Na konci září* lze říct, že se tomuto cejchu sympaticky vzpírá. Spíše než racionální (subjektivní) výklad nedávných dějin nám prostředkuje iracionální (subjektivní) vhléd do času, který se můžeme snažit pochopit, ale nikdy jej nebudeme chápat. Nepřímo tak nastoluje paradox rozepínající se mezi rychlými soudy pronášenými nad historií z odstupu a historií žitou, utvářenou za pohybu.

I z toho důvodu je škoda, že se takto předestřenému scénáři a nastolené režijní koncepci nedostalo lepšího produkčního ošetření, a to samozřejmě z důvodu limitovaných finančních prostředků. Na mysl mám v této souvislosti zejména dramaturgii a herecké obsazení. Scénář by jistě snesl řadu úprav, především úvodní část filmu, jež působí v sousedství následujících segmentů filmu poněkud nepatříčně. Samozřejmě je třeba zohledňovat autorský záměr vyjevující se snahou odlišit události před rokem 1938 a ty následující až na úrovni poetiky filmu. Není nutné ovšem tolik přidávat na důrazu, naopak by bylo vhodnější více pracovat se situací pobytu malé vojenské jednotky v opevněném zařízení na hranici.

Herecké výkony odpovídají obsazení z řad amatérů či lidí s omezenou hereckou zkušeností (převážně divadelní). Nedostatečnost v hereckém projevu vyniká zvláště v kontrastu s vyspělostí vyprávěcí struktury a filmařského řemesla. Můžeme k tomu jen s trochou litosti poznamenat, že je škoda, že tvůrci nedisponovali větší produkční částkou. Ale na druhou stranu známe z historie filmu nemálo případů, kdy se zdařilý amatérský film následně dočkal zpracování v ambicióznějším, profesionálním aranžmá.

Více informací o filmu, jeho tvůrcích a aktuálních termínech projekcí naleznete na webu <http://nakoncizari.cz/>.

Petr Pláteník

Petr Pláteník je absolventem Pedagogické fakulty a Filozofické fakulty UP v Olomouci. Své aktivity v poslední době dělí mezi občanské sdružení Storytelling a projekt Mediální výchova.

pitr.pan@email.cz

V sekvencích filmu odehrávajících se v poválečných letech se výrazně odrážela proměna společenské atmosféry.

„Turek, pohan vražedlný“ a Prostějov

Michaela Kokojanová

Osmanští Turci poprvé nasměrovali údernou sílu svých vojsk na Balkán již v polovině 14. století. Tehdy se díky spojenému úsilí všech ohrožených podařilo od Sedmihradsko po Jaderské moře zbudovat mohutnou dvojitou pevnostní linii, jež další invazi na půldruhého století na jižní hranici Uher pozastavila. Na přelomu 15. a 16. století však vnitřní vývoj soupeřících stran začal nápadně produkovat trumfy v neprospěch křesťanů. Zatímco turecká říše pod silnou centrální vládou plynule a s hrozivou cílevědomostí dál utužovala a modernizovala svůj výbojný potenciál, dosud blahodárná jednota Evropy začala kolísat: Mocenské hrátky po smrti Matyáše Korvína vedoucí ke zmatkům, sobecké ambice, nedůvěra a neuvážená úsporná opatření povážlivě ohrožovaly obranyschopnost. Jagellonci nepatřili k silným panovníkům a nezkušený Ludvík navíc podcenil vážnost situace. Necelé tři hodiny bitvy u Moháče 29. srpna 1526, v níž král zahynul, pak otevřely Turkům cestu do střední Evropy.

Následující dvě století pověstně krutých tureckých válek znamenala pro většinu zemí severní, západní a zčásti i střední Evropy de facto „jen“ permanentní memento a hlavně citelnou finanční zátěž. A pro dobrodružnější, altruistické či jinak zainteresované jedince vítanou možností se prezentovat. Jih a jihovýchod Moravy však žil pod stálou hrozbou tureckých výbojů, které krátkodobé, leč opakované a fatálně zasahovaly směrem k severu, a to dokonce až k Přerovu a na Vsetínsko. Stálá armáda ještě neexistovala, na císaře ani na ostatní, přímo neohrožované, země (dokonce včetně zemí z celku Koruny české) nebylo spolehnouti – o obranu se muselo markrabství postarat především samo.

Moravské stavy přistoupily k vyhlášení povinných odvodů do zeměbrany. Početní klíč, podle kterého se odvody konaly, určoval aktuálně zemský sjezd. Aby se dalo snadněji vykonávat sbírání, najímání a přehlížení vojska, rozdělili stavové Moravu v roce 1529 do čtyř krajů. Plumlovské panství zařadili do třetího, který sahál od Olomouce a Bystřice pod Hostýnem na druhé straně řeky Moravy až ke Svatce a Hané a odtud na sever a západ k českým a slezským hranicím.

Ani Prostějovsko za této situace pochopitelně nevystačilo pouze s odváděním berní. Nevyhnulo se ani „dani“ v nejistotě a životech. Vojenské povinnosti se nezastavovaly před urozeností, společenským postavením ani před majetkem. Nezřídkka vzdalovaly na dlouhý čas z jeho dominií do nepohodlí vojenského ležení i samotné panstvo. Hodně času strávili na uherských frontách Jan Bohatý, jako zemský hejtman velící zemské hotovosti, a jeho syn Vratislav Nádherný, nejvyšší kancléř Království českého. Za zmínku snad stojí, že Vratislavova sestra, jediná dcera Jana Bohatého a Hedviky ze Šeleberka, Kateřina, se provdala za Ecka ze Salmu, prešpurského hejtmana pověřeného obranou turecké hranice. Z bojiště se nevrátil poslední pán plumlovského panství rodu erbu zubří hlavy: Nadějný císařský vojevůdce Jan z Pernštejna padl roku 1597 při obraně pevnosti Ráb.

Statistikou přímé účasti členů prostějovské obce v dějích turecké expanze se sotva kdy podaří sestavit, tak sdílné prameny nejsou. Při studiu dobových dokumentů však stále nacházíme, nutno připustit, že pohříchu většinou zcela náhodně, zmínky

Konvice prostějovského sdruženého cechu stolařů, zámečníků a puškařů z roku 1752. Foto: Jan Pospíšil st.

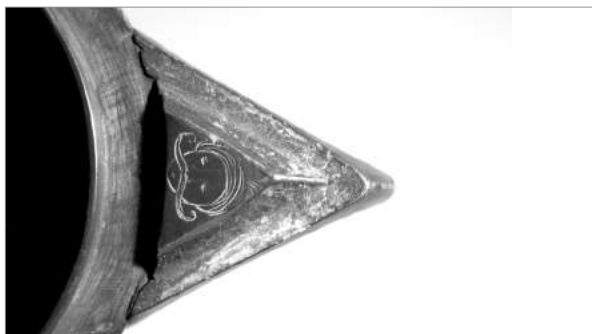
dokládající osobní kontakty Prostějovanů s tureckým světem. K vojsku odcházející činili poručení, někteří své rodiny svěřovali do péče městské radě. Ubožákům vracejícím se z tureckého zajetí obec přiznávala nárok na almužnu z městské pokladnice. Mezi bojovníky ale nebyli jen hrdinové bez bázně a hany. Prostějovským lze zřejmě „přisít“ i účast na vlastizradě – naznačuje to zpráva o uvěznění výtečníků, kteří zavinili pobráni a zastavení děl zemské hotovosti u Prešpurku v roce 1532.

X X X

„Pro potřeby mnohé, kteréž se časem přiházejí, pro paměť další aby to zůstávalo a zapisovalo se pro příhodu [...]“ si pořídili v závěru třetího decennia 16. století bytelnou knihu v dřevěných deskách, se hřbetem z pevného plátna, vyba-venou jednoduše, ale vkusně zdobenými koženými a kovo- vými zabezpečovacími prvky, prostějovští krejčí (uložena ve fondech Státního okresního archivu v Prostějově). Až do roku 1840 plnily její stránky především záznamy o přijímání nových cechovních mistrů – níméně původní plán, věno- vat pozornost též tovaryšům, pacholíkům do učení, mimo- řádným a reprezentativním vydáním a „událostem“ vůbec zůstal v platnosti po celou dobu. Záleželo hlavně na úradu- jícím písaři, jak pečlivě, zodpovědně a komplexně přistoupil k jeho naplňování.

V dobách, kdy humanismus velel písemnost vhod- ně ukotvit v časoprostoru prostřednictvím komentáře k události toho hodné, nepřekvapí, že první folio na- bídlo prostor filozofující úvaze na turecké téma. Pisatel měl „štěstí“ na děje vskutku převratné. Po osudové bitvě u Moháče zaplavili Turci Uhry. Vládu nad zeměmi Koru- ny české převzal na základě dědických smluv Ferdinand I. Habsburský. Jeho rod na tři století zaujal významnou po- zici mezi mocenskými špičkami a automaticky zdědil též břímě tureckých válek.

Turci, zaměstnaní po osudovém vítězství dočasně jin- de, rozvinuli své výboje ve střední Evropě až v roce 1528. Následujícího roku poprvé oblehli Vídeň. Zde už můžeme předat slovo autorovi zmíněného prologu. Brzo zjistíme, že oplýval přehledem o dění doma i v cizině a na situaci si vytvořil osobitý názor, který si nehodlal ponechat pro sebe.

Hlavička Turka rytá na spodní straně zobáčku víka. Foto: Jan Pospíšil st.

Zda něco konkrétního sděloval již umístěním črt čtyř hlaviček, patrně mužských, do rozvilin úvodní (a jediné v knize použité) iniciály „L“, musíme v tomto okamžiku po- nechat k posouzení zkušenějším. Že by o symbol jít moh- lo, napovídají chuchvalce dýmu (válečného?) vycházející z úst dvou hlav ostrých rysů, zobrazených z profilu v levé části iniciály.

Slovní výpověď se nese ve dvou liniích: popis dějů včetně důsledků a označení viníků. „*Turek, pohan vražedlný*“ se prý v Rakousích objevil počátkem října 1529. Vojsko táhlo krajem, ničilo pole, přestárlé a mladistvé obojího pohlaví bez milosti vraždilo; lidi v plné síle byli zajímáni a posíláni po Dunaji do otroctví. K Vídni Turci dospěli 30. října a zaujali nad městem pás široký dvacet mil, v němž si vedli zvláště kruté.

Okolní státy se hotovily k obraně. Morava, již se nebezpe- čí dotýkalo neaktuálněji, sbírala zemskou hotovost. Povolán měl být každý pátý muž v plné zbroji „[...] s náklady mnohými a velikými i nástroji všemi, kteréž k bojom vražedlným náležití jsou [...]“, což prý do té doby v markrabství slyšáno nebylo – a to se začalo uvažovat i o možnosti povolát každého čtvrtého nebo dokonce třetího.

Historici praví, že Turky nakonec pro ten okamžik zastavila nepřítel počasí; náš pisar' je přesvědčen, že se zalekli konaných protiopatření. V každém případě si na ústupu, jak bylo jejich nechvalným zvykem, počínali pokud možno ještě krutěji než při postupu vpřed.

A viník? Opět v rozporu s míněním současných historiků – jednoznačně král Ferdinand I. Vždyť „*jest činil zlé věci před Pánem Bohem po krajinách panování svého, dáváje hubiti a mordovati lidí, ty, kteréž se pána boha báti chtěli*“, „*obtíženi veliká a příliš mnohá a nesmírná na lidi jest uvodil skrze pychu svou a Pán Buoň to zlé jest dopustiti ráčil pro hříchy lidíu, takže sou berně a daně příliš nesmírně dávatí jest musili prve i potom [...]*“. Překvapivá „jasnozřivost“ stran postojů Ferdinanda I. vzbuzuje domněnku, že esej ozdobil knihu dodatečně, snad až kolem poloviny 16. století, kdy už se panovník dostatečně „vybarvil“. Na konci dvacátých let totiž představoval Habsburk pro české země především rádně zvoleného krále. Zavázal se veřejnou přísahou, že bude dodržovat zákony země a ctít práva svých poddaných. Dokonce i při řešení náboženských otázek se pokoušel hledat cesty ke srozumění (proti radikálním církvím na území dnešního Německa, Švýcarska a Rakouska však začal rázně vystupovat již od poloviny dvacátých let). Patřil k panovníkům schopným, usilujícím o pochopení a uchopení dějů. Jeho nekompromisní a co nejdůsledněji naplňovaná osobní devíza „*Stañ se spravedlnost, i kdyby svět měl zaniknout*“, budovala úctu. První názny Ferdinandova nesouladu se stavovskou obcí v otázce daní se měly objevit až ve třicátých letech, čas otevřených střetů nastal teprve v polovině let čtyřicátých.

Jen podmíněčně vyřešená zůstává také otázka, kdo je vlastně autorem citovaných sdělení a úvah. Při vši úctě k pověstné vzdělanostní úrovni pernštejnského Prostějova se nedomníváme, že jde o filozofování obecného venkovského krejčíka. Vztahuje se k tomuto textu sdělení v závěru knihy signované „*Witus vesp. Cant. Pstannae?*“ K bližší neurčenému „sepsání“ se Víko konvice zdobí výjev střezící si zatím (?) své tajemství. Foto: Jan Pospíšil st.

jím hlásí krejčovský synek vzešlý z roudnických Nešporů, sám rodem z Lán, t. č. prostějovský kantor: Je známo, že do Prostějova vysílala učitele utrakvistická pražská univerzita. Že jde o dílko nekatolíka, není pochyb; jeho slušný rozhled a přehled jsou zřejmé. Nakazil se před ničím se nezastavující jedovatostí na adresu nepřátel, třeba i domnělých, až ve svárlivém Prostějově?

X X X

Připomínku tureckých válek objevenou mezi památkami cechů ve sbírkách prostějovského muzea se vyplatí představit obrazem (viz příloha). Cínová konvice sdruženého cechu stolarů, zámečníků a puškařů z roku 1752 zaujme už svou velikostí a ladným, praktickým, promyšleným tvarem, dotvářeným prolamováním.

Zvláštní pozornost si zaslouží rytiny zaplňující podstatnou část pláště a většinu víka. Vedle ornamentů, iniciál připomínajících jména představitelů cechů, za nichž byl předmět pořízen, cechovních symbolů, nástrojů a výrobků – tedy prvků při výzdobě předmětů tohoto typu běžně používaných, vyniká též figurální výzdoba umístěná v oblasti víka.

Na příslušnost artefaktu k našemu tématu upozorní pečlivého pozorovatele spodní strana ozdobného zobáčku vybihajícího z víka, jehož úkolem je překrýt nálevku. Nemůže být pochyb: Vidíme zde zřetelně hlavičku v turbanu s tváří zdobenou mohutným, nahoru zakrouceným knírem.

Sadu hádanek naopak nabízí výjev zpodoběný na víku konvice: Odkud a komu nese letící drak náklad ručnic? Představuje snad žena ve spodní části obrazu alegorii Bdělosti, tolik požadované vlastnosti panovníků a jiných představitelů veřejného života? Symbolizuje mříž ve spodní části vězení? Bojoval voják stojící v centru výjevu „za barvy“ prostějovského cechu v nedávno skončených tureckých válkách? Prozrazují monogram a zkřížené ručnice ve středovém oválu jeho jméno a povolání? Jde o autorskou licenci, zobrazení skutečného výjevu, či o zpodobení pověsti?

Michaela Kokojanová (*1953) absolvovala obory historie – výchova a vzdělávání dospělých – teorie kultury na FF UP Olomouc. Působila v Muzeu a galerii v Prostějově jako historik starších dějin.

M.Kokojanova@seznam.cz

Životní osudy jednoho ze zakladatelů moderní ortopedie – rodák z Vidnavy prof. Adolf Lorenz

Matěj Matela

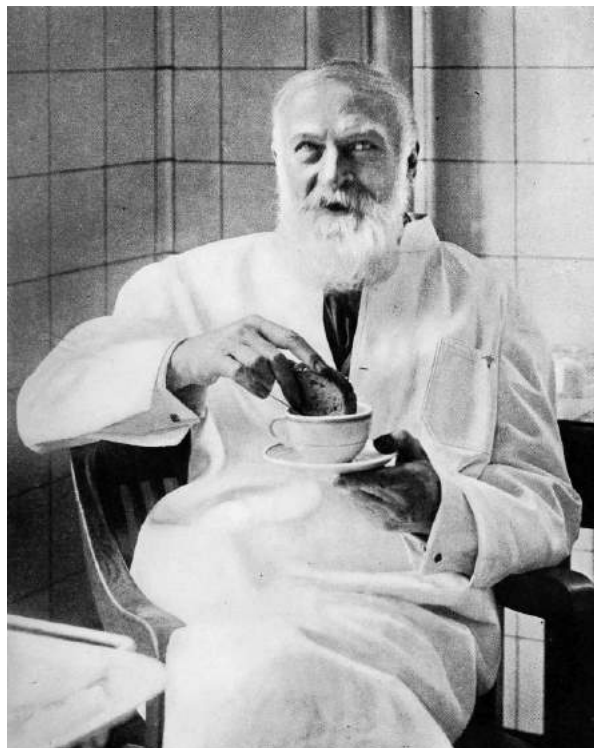
V únoru letošního roku uplynulo přesně sedmdesát let od smrti jedné z nejvýznamnějších osobností lékařské vědy 20. století a čelného průkopníka chirurgické ortopedie, jehož novátorské vědecké metody umožnily (a stále umožňují) tisícům tělesně handicapovaných žít plnohodnotný život. Dne 12. února 1946 zemřel v dolnorakouském Altenbergu světově uznávaný profesor **Adolf Lorenz**, rodák z Jesenicka.

Adolf Lorenz se narodil 21. dubna 1854 ve Vidnavě (něm. *Weidenau*), toho času významném příhraničním městě, jež leží na úpatí Rychlebských hor. Dle záznamu v tamní matrice se Lorenzův otec jmenoval Johann a pracoval jako hostinský a sedlák; jeho matka, Agnes, rozená Erlichová, pak pocházela ze statkářského rodu. Na svět přišel v domě č. p. 98, který byl ovšem o čtrnáct let později zbourán, načež se Lorenzovi přestěhovali do budovy, která ve Vidnavě stojí dodnes. Poté, co v roce 1865 Lorenz absolvoval základní školu, odjel díky bratrovi své matky, benediktinskému mnichu, do Štýrského Hradce (něm. *Graz*), kde se začal učit v oboru obchodu se smíšeným zbožím. Protože však již od raného dětství vykazoval nadměrné intelektuální schopnosti, toto učení záhy opustil a nastoupil na gymnázium při benediktinském klášteře svatého Pavla ve městě Lavanttal, malebném místě ležícím uprostřed panenské korutanské přírody. Následně se zapsal na vyšší střední školu v Klagenfurtu, kterou, přestože se musel permanentně potýkat s nedostatkem finančních prostředků, v roce 1874 úspěšně absolvoval a započal studia na lékařské fakultě vídeňské univerzity.

Na půdě této prestižní univerzity celoevropského významu se Lorenzova materiální situace podstatně zlepšila, neboť si svá studia mohl financovat z poměrně slušného stipendia, jež doplňoval z vlastních prostředků – coby domácí učitel poskytoval kondice dětem z majetných

videňských rodin. K tomu si pilného a nesporně nadaného studenta záhy povšimli jeho profesori, což mu cestu ke vzdělání také výrazně ulehčilo. V únoru 1880 pak svá studia úspěšně završil získáním diplomu v oboru doktor medicíny.

Lorenzova alma mater však o mladého inteligentního lékaře nechtěla přijít, a tak jej zaměstnala jako asistenta na oddělení anatomie. Zajímavostí je, že právě v této Adolf Lorenz ve vídeňské nemocnici. Zdroj: *The World's Work*, 1922, autor neznámý.

době vyučoval Adolf Lorenz o čtyři roky staršího studenta Tomáše Masaryka, jehož tento vědní obor, zabývající se orgánovými soustavami člověka, živě zajímal. Lorenz si i po mnoha letech na Masaryka velmi dobře vzpomínal a tohoto svého studenta popsal mimo jiné jako zajímavého a rozhodného třicátníka a „*melancholicky zirájícího Slovana, jemuž filosofie propůjčila zvlášť vážné vzezření*“. Úsměvným příběhem je pak Lorenzova vzpomínka na to, jak se Masaryk na poslední hodině na pitevně přemohl a rozhodl se vyzkoušet si práci patologa, přičemž se mu podařilo přerážnout „*dva důležité nervy, velkou tepnu a několik šlach*“. S Masarykem zůstal Lorenz nadále v kontaktu, což dokládá jejich vzájemná korespondence.

Díky spokojenosti Lorenzových nadřízených s jeho pracovními výsledky přestoupil mladý lékař na katedru chirurgie jako asistent profesora Johanna von Dumreichera. Ten však zanedlouho zemřel. Na místo přednosty 1. chirurgické kliniky pak císař František Josef I. jmenoval v únoru 1881 profesora Eduarda Alberta (1841–1900), rodáka z českého Žamberka a již tehdy světovou kapacitu v oboru chirurgie, jenž se kromě lékařské vědy aktivně zajímal o českou literaturu a jehož také pojilo přátelství s řadou osobností českého kulturního prostředí. Tento císařův krok se brzy ukázal jako šťastný i pro kariéru samotného Lorenze, neboť si jej v únoru 1882 prof. Albert zvolil za svého asistenta a dokonce zástupce, což v profesní dráze mladého začínajícího vědce nepochybně představovalo významný krok. V roce 1884 požádal Adolf Lorenz o habilitaci, kterou v srpnu bez obtíží složil (posudek mu dodal prof. Albert a prof. Th. Bilroth) a stal se tak docentem „*královské lékařské disciplíny*“, tj. chirurgie. O dva měsíce později vstoupil do svazku manželského s Emmou Lecherovou, dcerou šéfredaktora známého deníku Die Presse, a rok nato se jim narodil první syn Albert (1885–1970).

Lorenzovu slibně se začínající dráhu úspěšného chirurga však již za dob jeho studií výrazně ohrozila nepříjemná událost, která ovšem v konečném důsledku a pohledem dneška byla pro rozvoj medicíny více než šťastnou. Pro-

A. Lorenz při své návštěvě Vidnavy dne 18. 8. 1935. Zdroj: Státní okresní archiv v Jeseníku.

tože ještě na konci předminulého století lékaři operovali bez ochranných rukavic, byli nuceni jako dezinfekční prostředek používat velmi agresivní roztok z kyseliny karbolové, jímž kromě rukou omývali i rány a operační nástroje. U Lorenze se na tento přípravek záhy objevila těžká alergie doprovázená rozsáhlým ekzémem na ruce, kvůli čemuž musel dokonce odejít na zdravotní dovolenou. Přestože odpočinkový čas zužitkoval napsáním své habilitační práce, tato nepříjemná skutečnost mu *de facto* znemožnila pokračovat v dráze chirurga (k operačním zákrokům se mohl vrátit až díky Halstedovu vynálezu gumových rukavic v roce 1889). Lorenz tedy začal uvažovat o možnosti otevření soukromé lékařské praxe a tím vlastně o rezignaci na dráhu perspektivního vědce, k čemuž nedošlo jen díky jeho dlouholetému učiteli Eduardu Albertovi. Prof. Albert, ve snaze neztratit svého nejlepšího studenta a potenciálního pokračovatele, Lorenzovi doporučil, aby se namísto chirurgie zaměřil na obor, jenž byl tehdy zatím v plenkách, ale o nějž se oba lékaři již nějakou dobu živě zajímali – na tzv. „*suchou chirurgii*“, tj. na ortopedii. V tomto oboru se Adolf Lorenz postupně vypracoval na jednoho z největších světových odborníků.

Krátce po radě prof. Alberta se Lorenz vydal na studijní cestu po monarchii, aby na jednotlivých lékařských

pracovištích zkoumal nejnovější poznatky o ortopedii. V této době se dokonce osobně setkal s císařem, jenž se – dle pramenů – mladému doktorovi otevřeně přiznal, že vlastně vůbec netuší, oč v té ortopedii vlastně jde. Lorenz mu pohotově odpověděl, že se jedná o vědu, „*kteřá pokřiveným umožňuje chodit rovně, a těm, kteří jsou upoutáni na lůžko, pomáhá chodit vůbec*“.

Ve svém oboru se Lorenz zaměřil na léčbu vrozených dysplazií kyčelního kloubu, skoliózy páteře, deformit

A. Lorenz při své návštěvě Vídnavy dne 18. 8. 1935. Zdroj: Státní okresní archiv v Jeseníku.

končetin a celkově abnormalit lidské kostry, zejména pak u malých dětí. Zvolil ovšem v té době zcela novátorskou metodu: z důvodu častých úmrtí pacientů na sepsi (otrava krve) se Lorenz rozhodl vyhýbat vnitřním operativním zákrokům a namísto nich se pokoušel vytvořit alternativní způsob léčby těchto poruch. Jeho lékařské postupy se ovšem zpočátku setkávaly s řadou komplikací. Jak uvádí prof. Pavel Dungal ve své publikaci *Ortopedie* (2014), Lorenzovi je někdy přezdíváno „*otec avaskulární nekrózy*“ (z důvodu tukové sraženiny, která zamezí

přístupu krve do kloubu, nedocházelo k potřebnému oksylčování a kost odumírala). Poučen nezdary svých dosavadních lékařských postupů se Lorenz po návštěvě Říma v roce 1894 inspiroval technikou nekrvavé reпозиce, jejímž autorem byl italský lékař A. Paci. Na základě této medicínské teorie svoji techniku léčby Adolf Lorenz postupně zdokonalil (dodnes tato metoda nese název *Pacih-Lorenzova*) a na svém přednáškovém turné po Evropě o ní mezi svými kolegy rozšiřoval povědomí. Svým invenčním přístupem a neutuchajícím úsilím pomoci postiženým tak prof. Adolf Lorenz položil základ metodám novodobé fixace, terapie pomocí speciálních korzetů i moderních ortopedických lůžek. Lze jej zcela právem považovat za jednoho ze zakladatelů ortopedie jako vědního oboru.

V roce 1889 byl na základě doporučení profesorů Alberta a Billrotha jmenován mimořádným profesorem na vídeňské univerzitě a v roce 1901 spoluzakládal Německou ortopedickou společnost. Největší popularity se ovšem dočkal v roce 1902, kdy na pozvání amerického milionáře Jonathana Ogdena Armoura odjel do Spojených států amerických, aby se pokusil vyléčit jeho nemocnou dcerku trpící vrozenou luxací kyčelního kloubu. Lorenz, jemuž Armour v případě úspěchu přislíbil částku závratných 30 000 dolarů, odjel do Chicaga, kde se jeho léčebné metody záhy setkaly s úspěchem, načež se čím dál populárnější Lorenz vydal na vědeckou cestu po Spojených státech. Na tomto neuvěřitelně úspěšném turné objížděl velká města, přednášel, přijímal gratulace a pochvalná slova, především však léčil (kromě Armourovy dcery uzdravil na milionářovy náklady okolo stovky dalších nemocných dětí). Američané, vědomi si úspěchů jeho léčby, vítali sympatického rakousko-uherského lékaře s bouřlivými ovacemi, kamkoliv jen přijel. Když kupříkladu navštívil divadlo ve Washingtonu D. C., zahrál orchestr na jeho počest rakousko-uherskou hymnu; v divadle v New Yorku se dočkal takového aplausu, že herci museli přerušit představení. Pomyslným vrcholem jeho triumfální pouti napříč USA bylo přijetí prezidentem Theodo-

rem Rooseveltem v Bílém domě. Lorenz, velmi skromný člověk, ovšem tuto slávu přijímal s velkou dávkou pokory a nadhledem jemu vlastním.

V době první světové války se Adolf Lorenz aktivně angažoval v pomoci raněným vojákům i válkou poznamenaným civilistům. Po roce 1918 se ovšem ocitl v tísnivé finanční krizi, neboť nešťastně investoval do rakouských válečných dluhopisů a přišel tak o velkou část svého jmění. Odjel proto znovu do Ameriky, která jej kdysi tak vlídně přijala. Tato cesta však zpočátku vůbec nevypadala tak příznivě jako ona první v roce 1902. Silné antiněmecké nálady Američanů se bohužel projeví i v jejich vztahu k této vědecké kapacitě. Prof. Lorenz se doslova na každém kroku setkával s opovržením, nepřátelstvím a dokonce i mediálními urážkami (v jedné novinách se objevil titul s výrazně šovinistickým názvem „Křížáka tu nechceme“). Nakonec si ale značně frustrovaný Lorenz díky pomoci tehdejšího ministra zdravotní péče státu New York zřídil ordinaci, a to přímo v prvním patře budovy, kde měl ministr svoji kancelář. Začal opět léčit a jeho renomé jednoho z největších profesionálů ve svém oboru opět v povědomí Američanů vzrostlo. Obnos, který Lorenz svojí léčbou utržil (přibližně 25 000 dolarů), poslal do Vídně s tím, aby tato částka byla přerozdělena mezi instituce pomáhající dětem zasaženým světovou válkou. Spojené státy pak, společně se synem Albertem, taktéž věhlasným chirurgem, navštívil Lorenz v průběhu 20. a 30. let ještě mnohokrát.

V roce 1923 byl Adolf Lorenz nominován na Nobelovu cenu. Ta mu však unikla rozdílem pouhého jednoho hlasu (laureáty se tehdy stali F. Banting a J. Macleod za objev léčivých účinků inzulínu). Jako jistý druh satisfakce, kterou by Lorenz, kdyby žil, nepochybně přijal, bylo, že přesně o 50 let později získal Nobelovu cenu za fyziologii a lékařství jeho mladší syn Konrad (1903–1989), zakladatel moderní etologie (podobor zoologie, jehož základ spočívá ve výzkumu vrozeného chování zvířat), který se svými filozoficko-přírodovědnými úvahami radí mezi největší ekologické myslitele 20. století.

V roce 1935 kontaktovali Adolfa Lorenze představitelé jeho rodné obce Vidnavy, aby jej pozvali na sraz absolventů tamní školy. Při této příležitosti zamýšleli zhotovit svému nejznámějšímu rodákovi pamětní tabu-

Lorenzova pamětní tabule ve Vidnavě umístěná na zdi Domu pokojného stáří sv. Hedviky č. p. 66. Foto: Matěj Matela.

li, k jejímž zhotovení přirozeně potřebovali Lorenzovu podobiznu, nejlépe pak profesora samotného. Ten však zrovna pobýval ve Spojených státech a nemohl se tak na pozvání osobně dostavit. Nechal proto do Vidnavy zaslat svoji fotografii, na jejímž základě jesenícký sochař Josef Obeth, významný tvůrce plastik a pomníků do dnes zdobících řadu míst severní Moravy a Slezska, vytvořil Lorenzovu mramorovou pamětní desku. V srpnu téhož roku Lorenz skutečně do Vidnavy zavítal a osobně se zúčastnil slavnostního odhalení pamětní tabule, jež je dodnes umístěna na vidnavském náměstí na stěně domu č. p. 66. Jak uvádí publikace *Čítanka z Jesenícka* (2001), vídeňský lékař měl u tohoto aktu s humorem sobě vlastním prohlásit, že tak činí zejména z toho důvodu, „aby se na něj nezapomnělo, když už na něj všichni zapomenou“.

Konrad a Adolf Lorenzovi. Zdroj: Steingrass N. Hofr: Dr. Adolf Lorenz-Orthopädische Chirurgie. Vienna: Vienna Medical Academy; 1997.

Poslední roky svého života strávil A. Lorenz v Altenbergu, v domě, jenž se díky zoologickým výzkumům jeho syna Konrada doslova hemžil nejrůznějšími druhy zvířat. To se ovšem „starému pánovi“, jak svého otce Konrada Lorenz ve svých vzpomínkách nazývá, velmi líbilo. Zvláště pak si oblíbil husy divoké, které si dennodenně zval na verandu, aby s nimi posvačil. Jednou si dokonce starý pan profesor pozval své milované husy do pracovny, aby mu při čtení novin dělaly společnost, za což spokojeně opeřene odměňoval kousky chleba.

Jeho slova o tom, že by postupem doby mohlo jeho jméno zcela upadnout v zapomnění, se však nenaplnila. V lednu 1959 byla po Lorenzovi pojmenována ve Vidni ulice (*Adolf-Lorenz-Gasse*), v roce 1992 pak vznikla Společnost Adolfa Lorenze (*Adolf-Lorenz-Verein*), díky níž a mnoha dalším dobrovolníkům se podařilo v profesurově někdejší ordinaci otevřít malé muzeum nacházející se na Rathausstraße 21, kam se Lorenzovi přestěhovali v listopadu 1909. Tento Lorenzův památník (*Lorenz Gedenkstätte*) věrně zachovává podobu původního interiéru profesora bytu s pracovnou a přibližuje také život a dílo Lorenzova syna Alberta.

Svoji celoživotní nezdolnou pílí a zejména pak díky tisícům těch, kterým jeho ortopedické techniky pomohly a pomáhají, si Lorenz vybudoval ten nejpevnější pomník, jakého se člověk může dostat. Když se v roce 1912 stala ortopedie samostatným lékařským oborem, jednu z největších zásluh na tom nesl právě tento stále usměvavý doktor s bílým plnovousem, rodák z podhůří Jeseníků prof. Adolf Lorenz.

Matěj Matela se narodil 28. února 1992 v Bruntále, vyrostl však v nedalekém Vrbně pod Pradědem. V současné době studuje balkanistická studia na FF UK v Praze, příležitostně překládá ze srbštiny a publikuje literární recenze. Kromě kultury, historie a literatury území jihovýchodní a střední Evropy se stále více zaměřuje na svůj rodný kraj, tedy na oblasti severní Moravy a Slezska, konkrétně pak Jeseníků. Nejčastěji soustředí svůj zájem na výrazné regionální osobnosti a střípky kulturního odkazu původního německého obyvatelstva.

matejmatela@seznam.cz

Kulturní itinerář

Muzeum a galerie v Prostějově, p. o.

Výstavní sály muzea, náměstí T. G. Masaryka 2

Život na jantarové stezce v časech Keltů

(7. dubna – 5. června 2016)

Jedinečná archeologická výstava, která bude ke zhlédnutí ve výstavních prostorách Muzea a galerie v Prostějově, seznámí návštěvníky s osídlením Prostějovska v době laténské. V regionu jsou zastoupeny hned dvě klíčové moravské lokality; jednak již dobře známé oppidum Staré Hradisko a dále především teprve v nedávných letech objevené obchodní centrum v Němčicích nad Hanou. Právě druhé zmíněné naleziště překvapilo odborníky obrovským množstvím cenných nálezů, jako jsou zlaté a stříbrné mince, drobné zvířecí a lidské plastiky, bronzové šperky a zlomky skleněných náramků (druhý nejvyšší počet v Evropě). Přímo v této lokalitě byla zjištěna výroba skleněných korálků, a jedná se tak o nejstarší doloženou sklozpracující dílnu v Evropě. Dále zde probíhala ražba našich prvních mincí a výroba opasek.

Kolekce mincí je zajímavá nejen počtem (více než 1000 kusů), ale zejména svojí skladbou, která dokládá kontakty se vzdálenými oblastmi z téměř celého Středomoří. Na početných archeologických nálezech můžeme pozorovat výrazné vazby na oblast Slovinska, severní Itálie i Karpatské kotliny, čímž se toto výrobní a obchodní středisko výrazně odlišuje od pozdějšího oppida Staré Hradisko (k. ú. Malé Hradisko, 1. století př. n. l.). Jedná se o naprosto nový druh lokality, který tvoří jakýsi prototyp sídelní formy předcházející oppidům. Poprvé tak bude mít široká veřejnost možnost prohlédnout si archeologické nálezy z místa, které nepochybně plnilo funkci mocenského centra nadregionálního významu.

Mimo to budou vystaveny šperky a amulety z nejvýznamnějšího moravského depotu z Ptení a ně-

které další vybrané artefakty ze středomoravských nalezišť. Početná kolekce keltské keramiky, skla i bronzových artefaktů pochází z Klenovic na Hané, podobně jako z Biskupic, odkud se kromě výše uvedených předmětů podařilo získat unikátní bronzovou figurální plastiku. Raritou je také zákolník ze Smržic, který je zdoben lidskou hlavičkou a nemá na našem území obdobu. Pěkný soubor předmětů z mladší doby železné byl dále objeven při záchranných archeologických výzkumech v Dětkovicích a Ohrozimi. Mezi drobnými nálezy nechybí zboží na tehdejší dobu luxusního charakteru (zlomek skleněné perly, jemná malovaná keramika, kostěná hrací kostka), které se spíše než na běžných sídlištích vyskytuje hlavně na oppidech.

K výstavě bude realizován doprovodný program, více informací bude vyvěšeno na stránkách muzea www.muzeumpv.cz a na facebooku. Programy pro školy lze přihlásit na e-mailu jsvozikova@muzeumpv.cz.

Hana Čizmarová

Postava ve výtvarném umění

(7. dubna – 5. června 2016)

Výstava prestižní a početné kolekce výtvarných děl ze sbírky soukromého sběratele, na které se návštěvníci setkají například se jmény takových malířských osobností, jako jsou František Bílek, Othon Coubine, Josef Čapek, František Kobliha, Rudolf Kremlička, Josef Lada, Pablo Picasso, Stanislav Sucharda, Max Švabinský, Toyen, Andy Warhol, Jan Zrzavý. Výstava je přehlídkou nejen těchto zvučných jmen, ale také širokou plejádou výtvarných technik, jejichž společným jmenovatelem je „Postava“.

Tvrdej chleba

(9. června – 17. července 2016)

Výstava s názvem *Tvrdej chleba* prezentuje práce pedagogů uměleckých oborů, kteří působí na Střed-

ní škole designu a módy v Prostějově. Jejím cílem je ukázat širší veřejnosti vlastní uměleckou činnost pedagogů, kteří jsou zároveň aktivními umělci. Společná výstava pedagogů výtvarníků z oborů užitá malba a multimediální tvorba představí díla napříč nejrůznějšími médii – malba, kresba, fotografie, video. Název výstavy *Tvrdej chleba* je míněn jako metafora naznačující jistý diskomfort provázející osobní snahu všech vystavujících sladit své umělecké aktivity s profesí pedagoga.

Pod hladinou vědomí

(9. června – 17. července 2016)

Výtvarná prezentace mladého regionálního autora Milana Kubeše, který má za sebou již bohatou výstavní činnost. Pro výstavu v Muzeu a galerii v Prostějově vybral ze své tvorby velkoplošné obrazy, které vznikly v posledních dvou letech. Jejich inspirací je městská i venkovská krajina, pole, lesy, mosty a ulice, z jejichž částí jsou složeny nové obrazy podléhající vlastní estetice. Figury, zasazené do interiéru, nebo probleskující městskou architekturou, vypráví příběh o neuchopitelnosti vzpomínek či pomíjivosti okamžiku. Obrazy jsou malovány akrylem v kombinaci se sprejem na papír a plátno.

Špalíček, Uprkova 18

Vzpomínky na Prostějov

(do 3. dubna 2016)

Výstava výtvarníka Zdeňka Horáka, který se narodil v Bystřici pod Hostýnem, ale přesto cítí největší sounáležitost k městu Prostějov, kde prožil své mládí a kam se nejen ve vzpomínkách, ale i ve svých kresbách často vrací. Později odchází do Olomouce a následně do Šternberka. S uměleckou tvorbou, která zahrnuje řezby, kresby i olejomalby, začal jako samouk. První náměty čerpal z krajiny a architektury. Jeho nejznámější a nejpočetnější kresby zahrnují pohledy do prostějovských uliček a zmizelých zákoutí, jež přinášejí atmosféru zapomenutých časů.

Příběh obrazu

(7. dubna – 29. května 2016)

Projekt *Příběh obrazu* je spojen se stejnojmennou literárně-výtvarnou soutěží pro děti a mládež ve věku 11–18 let. Celý projekt se skládá ze dvou částí: výtvarné a literární. Soutěžící – žáci škol v České republice – si vyberou jedno literární dílo na dané téma od libovolného známého, či méně známého autora. Ve výtvarné části se jej mají pokusit nakreslit či namalovat. V literární části je úkolem vymyslet k danému obrazu či dílu text. Tento text je právě oním příběhem obrazu, který má popisovat, co se na obraze odehrává, nebo co vedlo autora k vytvoření daného díla. Výstava je tvořena vítěznými pracemi z roku 2014–2015, jejichž společným tématem byla „Postava ve výtvarném umění“.

Zaniklá zahrada života

(Druhý židovský hřbitov v Prostějově; 2. června – 8. srpna 2016)

Panelová výstava doplněná mapami, obrazy, úločky náhrobků, s elektronickou projekcí historických fotografií hřbitova v plánu připomene židovský hřbitov v dnešní Studentské ulici, zničený za druhé světové války. Výstava, koncipovaná jako putovní a určená pro školy, může v komornějším prostředí v muzeu vystavit i nalezené náhrobky, které původně stály na hřbitově. K pohřbívání sloužil v letech 1801–1908 a za tuto dobu se tam nashromáždilo 1924 kusů náhrobků. Dnes je plocha hřbitova proměněná v park před Základní školou a reálným gymnáziem města Prostějova.

Informační panely seznámí návštěvníky se symbolikou obvyklou na židovských náhrobcích a s židovskými zvyklostmi při pohřbívání. Naváže stručný přehled dějin židů v Prostějově a historie původních míst židovských pohřbů, zaniklého hřbitova ve Studentské ulici i toho existujícího v Brněnské ulici. Prostřednictvím textů, fotografií a plánek se budete moct vrátit na místa, která už většinou neexistují. Hlavní pozor-

nost se soustředí na nalezené náhrobky a příběhy osob, jimž patřily. Texty připomenou i osobnosti, které měly pro Prostějov a židovskou obec zvláštní význam a našly zde místo svého posledního odpočinku, i když se jejich náhrobky zatím nepodařilo nalézt. Patřili mezi ně např. lékař Gideon Brecher (1797–1873), rabín Josua Charif Horowitz (1735?–1816), rabín dr. Emil Hoff (zemř. 1897), továrník Feith Ehrenstamm (1764–1827), majitel sirkárny Markus Ries (zemř. 1896), různí židovští podnikatelé a další osoby – mezi jinými 21 členů rodiny Hamburgerovy, 37 osob z rodiny Hirschovy, 42 členů rodiny Husserlový, dokonce 72 příslušníků rodiny Pollakovy a 25 členů rodiny Wolfovy.

Marie Dokoupilová

Od četnictva a stráže bezpečnosti k Policii České republiky (2. června – 7. srpna 2016)

Výstava bude uspořádána u příležitosti 25. výročí vzniku Policie České republiky. Jejím cílem je přiblížit široké veřejnosti, jak probíhala bezpečnostní služba na území naší republiky v proměnách času. Návštěvníci uvidí stejnokroje včetně výstrojních doplňků, služebních pomůcek, dobových příruček, fotografií, zbraní, odznaků, vyznamenání a dalších zajímavostí ze života strážců zákona. Zájemci mohou porovnat, jak se vyvíjely stejnokroje i každodenní služební pomůcky od konce 19. století do současnosti.

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

2. Festival Olmützer Kulturtage

Vědecká knihovna v Olomouci a Univerzita Palackého uvedou v dubnu multižánrový festival Olmützer Kulturtage s podtitulem *2. Olomoucké dny německého jazyka*. Ve dnech 4. až 8. dubna 2016 jej pořádá Vědecká knihovna v Olomouci ve spolupráci s Goethe-Institutem, Rakouským centrem UP, katedrou germanistiky FF UP, katedrou německého jazyka PdF UP a Europe Direct Olomouc. Festival nabídne nové

německé filmy, výstavy, autorská čtení, přednášky a prezentace, koncerty a také soutěže pro žáky základních a středních škol. Cílem je představit nejen aktuální německou a rakouskou kulturu, ale také propagovat němčinu jako atraktivní jazyk, který má v našem regionu nezastupitelný význam.

Festival bude zahájen 4. dubna v 18 hodin v Divadelním sále Uměleckého centra UP novým německým filmem *Victoria*, který byl oceněn nejen na Berlinale 2015, odkud si odvezl cenu za umělecký přínos, ale také při nominacích na německé filmové ceny s příznačným názvem *Lola*, kde snímek získal ceny za nejlepší film, režii, kameru, ceny za nejlepší ženský a mužský herecký výkon v hlavních rolích. Film bude promítán v německém znění s českými titulky.

Návštěvníci festivalu se budou mimo jiné moci seznámit s mladým překladatelem Tomášem Dimterem, který pracuje jako redaktor překladové literatury v nakladatelství Mladá fronta a na Ústavu translologie vyučuje moderní německou literaturu a literární překlad. Dimter přeložil z němčiny pětadvacet titulů, mimo jiné romány Thomase Bernharda, Christiana Krachta, Daniela Kehlmana, Inga Schulzeho, Flo-

Žáci ZŠ během *Stadtrallye* na Dolním náměstí v rámci loňského ročníku festivalu *Olmützer Kulturtage*. Foto: Zuzana Vaidová.

riana Illiese či Saši Stanišiče. Dimter přečte ukázky ze svých překladů a pohovoří o svých zkušenostech. Pořad proběhne v češtině a některé z překladů bude možno zakoupit na místě.

Svámi díly se představí také mladý berlínský ilustrátor Lasse Wandschneider, jehož práce vynikají jednoduchostí a expresivitou. Jeho kresby a ilustrace jsou velmi naivní a zároveň neuvěřitelně chytré. Lasse kombinuje klasické ruční techniky a tisk s možnostmi počítačových aplikací. Sám vydal několik autorských publikací. Mezi ty nejlepší patří sítotiskem tištěná *Allem Anschein*, která popisuje příběh objevování a mizení.

Jiným pozoruhodným filmem je snímek *Wir sind jung. Wir sind stark*. Strhující drama zachycující rasové nepokoje, které před více než dvaceti lety zachvátily Německo, neodráží jen staré události, ale i přetrvávající problém xenofobie. V srpnu 1992 napadl v německém Rostocku rozbouřený dav sídliště obydlené imigranty. Stefan, Robbie a jejich parta se poflákují po okolí a potyčky s policií i uprchlíky jsou vítaným zpestřením jejich nudných dní. Tři pohledy

Literární procházky německou Olomoucí s Veronikou Opletalovou a Oldřichem Břenkem. Foto: Lucie Soukopová.

na jednu událost jsou spojené v napínavém dramatu plném silných hereckých výkonů. Snímek získal v roce 2015 tři nominace na *Německou filmovou cenu*, Joel Basman byl oceněn jako nejlepší herec ve vedlejší roli. Také tento film bude uveden v německém znění s českými titulky.

Zvláště mladé publikum nadchne koncert olomoucké skupiny *Akne auf der Stirn* alias „německé kapely z Hané“. *Akne auf der Stirn* je alternativní zábavová kapela s prvky kabaretu. Bere si to nejlepší z tuzemské i světové hudební scény napříč žánry a ze známých písní tvoří svým svébytným přístupem písně neznámé. Vokální výkony realizují v němčině. Pop, rock, disco, eurodance, jazz nebo grunge zaznívají v aranžmá pro kytaru, violoncello, fingerdrums, dětský xylofon, hračky nebo ukulele.

Literární procházky německou Olomoucí je název publikace Veroniky Opletalové a Lukáše Motyčky vydané v roce 2012. Autorka sama odhalí zájemcům další zajímavá místa spjatá s německy mluvícími obyvateli města.

Nezapomínáme ani na školou povinné a studenty
Speciální program je připraven pro žáky základních škol. Studenti pedagogické fakulty pro ně připravili zážitkovou hodinu němčiny v ZOO Olomouc. Žáci si osvěží své znalosti biologie a zeměpisu a na několika stanovištích budou plnit připravené úkoly v němčině. Kdo nebude chtít soutěžit, může využít nabídky promítání pohádky *Dornröschen* (*Šípková Růženka*). Film bude uveden německy s českými titulky.

Obdobná soutěž v centru města je připravena také pro studenty středních škol. Během tzv. *Stadtrallye* musí skupiny splnit úkoly na téma olomouckých pamětihodností a u každého stanoviště se setkají také s historickou osobností. Pro studenty 3. a 4. ročníků středních škol připravili doktorandi katedry germanistiky FF UP motivační přednášku *Olomoucká germanistika se představuje*.

Festival pamatuje také na studenty středních odborných škol, pro něž si přichystal Oldřich Břenek přednášku *Proč je důležitá němčina?* Studenti se dozví nejen něco málo o historickém vývoji němčiny na našem území, ale zejména se jim dostane informací o praktických výhodách, které jim tento jazyk přinese v profesním životě.

Program všech akcí a bližší informace budou k dispozici na webových stránkách VKOL a na facebookové stránce festivalu.

Miroslava Dvorská

Březen – měsíc čtenářů

Každoročně se naše knihovna připojuje k celorepublikové akci na podporu čtenářství *Březen – měsíc čtenářů*. Letos čtenářům nabídneme krásy Olomouce z jiného pohledu, neboť Galerie Biblio bude hostit výstavu olomouckého fotografa **Jakuba Hutýry** s názvem *Časy se mění, krásy zůstávají*. Tento mladý umělec je znám obyvatelům Olomouce již z dřívějších let jako autor oblíbených časosběrných videí z hanácké metropole *Olomouc in motion*. Video tehdy na YouTube zaznamenalo několik desítek tisíc zhlédnutí.

Noc literatury 2016

Již potřetí se Vědecká knihovna v Olomouci spolu s dalšími partnery zapojí do celorepublikové akce *Noc literatury*. Letos je svátek milovníků veřejných čtení plánován na 11. května 2016 od 18 do 23 hodin.

Cílem oblíbené akce, na níž se v Olomouci podílí také Knihovna města Olomouce, Moravské divadlo, Český rozhlas Olomouc, Vlastivědné muzeum a nově i literární kavárna Druhý Domov, je ukázat netradiční místa naší krásné hanácké metropole v unikátním spojení s literaturou. Herci z Moravského divadla budou číst předem připravené příspěvky toho nejlepšího ze světové literatury. Většinou se jedná o díla, která byla čerstvě přeložena do češtiny, nebo se jejich vydání v českém překladu připravuje.

Podrobný program a rozpis míst se zájemci dozví z facebookových stránek *Noc literatury Olomouc 11. května 2016* nebo z webových stránek jednotlivých partnerů.

Chrám věd a múz. 450 let Vědecké knihovny v Olomouci
Vědecká knihovna v Olomouci v letošním roce slaví výročí 450 let od svého založení. Toto jubileum si knihovna připomene výstavou *Chrám věd a múz. 450 let Vědecké knihovny v Olomouci*, kterou připravuje ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc a Vlastivědným muzeem v Olomouci a která bude probíhat od 7. dubna do 12. června 2016.

V Muzeu umění Olomouc budou návštěvníkům představeny středověké a rukopisné památky z fondu VKOL. Z rukopisů se návštěvníci mohou těšit mimo jiné na čtyři manuskripty, které mají statut kulturní památky, tj. na *Bibli Boskovickou*, *Bibli olomouckou*, *Graduál loucký* a *Evangeliář zábrdovický*, nebo na nejstarší rukopis, zlomek *Otonského evangeliáře* z počátku 11. století, který VKOL uchovává. Ze sbírky cca 2000 inkunábulí, mezi nimiž najdeme řadu uměleckých a historických artefaktů, budou k vidění například *Slavné ženy* od Giovanniho Boccaccia, *Kronika světa* Hartmanna Schedela a nebudou chybět ani tři olomoucké prvotisky.

V prostorech Vlastivědného muzea v Olomouci budou popsány faktory, které ovlivnily podobu a vývoj dnešní VKOL. Výstava bude rozdělena do několika okruhů, kde bude představeno jezuitské dědictví knihovny, role povinného výtisku, mecenáši knihovny, cenzura či budovy, ve kterých knihovna sídlila.

Expozice v obou muzeích doplní menší výstava přímo v prostorách VKOL, v Galerii Biblio, která bude zaměřena na zajímavosti z historie VKOL a osobnosti, z nichž některé v knihovně působily jako bibliotekáři, vedoucí pracovníci nebo ředitelé, jiné se do knihovny dostaly souhrou historických okolností; expozice přinese výběr těch nejvýznamnějších a podá základní informace o jejich životě a díle.

Vlastivědné muzeum v Olomouci

nám. Republiky 5

Uničovský zlatý poklad. Utajený příběh šibeničního vrchu. (24. 3. – 15. 5. 2016; Handkeho sál)

Výstava Vlastivědného muzea v Olomouci vůbec poprvé představuje unikátní zlatý poklad, který po tři sta let ukrýval šibeniční vrch u Uničova.

V roce 1911 byl na katastru města Uničov odkryt ojedinělý nález 352 zlatých mincí, převážně dukátů, z nichž se 177 kusů dochovalo ve sbírce Vlastivědného muzea v Olomouci. Unikátnost depotu spočívá mimo jiné v místě jeho původního uložení na kopci Šibeník nedaleko Uničova, jež je historicky svázáno s městským popravištěm. Spojení více než jeden kilogram vážícího zlatého pokladu s „nečistým“ místem, jakým šibenice nebo její okolí bylo, představuje v kontextu českých zemí doposud nevídaný jev. Rovněž velikost a obsahová rozmanitost pokladu z něj činí objekt zvláštního významu. Krátce po jeho vy-

Část uničovského zlatého pokladu. Foto: Pavel Rozsival.

zvednutí se podařilo litovelskému lékaři Janu Smyčkoví, zastávajícímu současně funkci konzervátora vídeňské Centrální komise pro výzkum a zachování starých památek, celý poklad zdokumentovat, a tím zachránit pro budoucí numismatický popis a vyhodnocení.

Poklad byl v duchu tehdejší legislativy rozdělen mezi nálezce, kterým byl zaměstnanec uničovské cihelny Petr Petřík, a majitele pozemku, místního stavitele Zdenko Vodičku. Do dnešních dnů se dochovala pouze první z obou uvedených částí, osud druhé není bohužel známý. Kromě četného zastoupení uherských ražeb Rudolfa II. Habsburského (1576–1611) a Matyáše II. Habsburského (1611–1619) si zasluhují pozornost také ražby uherského krále Matyáše Korvína (1458–1490), které si v peněžním oběhu na počátku 17. století stále udržovaly výrazné zastoupení. Uherskou mincovní produkci doplňuje z hlediska svého geografického původu nezanedbatelná část ražeb sedmihradských knížat, jež spolu s ní tvoří téměř polovinu nálezu. Z kvantitativního pohledu je v uničovském pokladu specifická také složka 25 osmanských ražeb, kterou lze, podobně jako složku uherskou či sedmihradskou, zařadit do kontextu ražeb pronikajících na Moravu z jihovýchodu.

Druhou velkou množinou zlatých mincí zastupují v nálezu ražby směřující k nám ze severozápadní Evropy pod vlivem porýnského a baltského obchodu. Jedná se především o mince Spojených nizozemských provincií, které rovněž dominují v řadě jiných zlatých pokladů z Čech a Moravy. V podstatně menší míře doplňují nizozemské dukáty ražby anglické, falc-simmernské, lübecké, gdaňské, polské a pruské. Třetí skupinu mincí obsaženou v uničovském pokladu bychom mohli označit s trochou benevolence za regionální. Nacházejí se v ní ražby české, slezské a rakouské. Zvláštní význam si přitom z hlediska celkové interpretace původu nálezu uchovávají čtyři dukáty olomouckého biskupa a kardinála Františka z Ditri-

chštejna, které dokládají moravský charakter pokladu. Jako okrajové, nikoliv však nezajímavé, se jeví ražby ze severní části Apeninského poloostrova, zastupující území Savojska, Messerana, Modeny a Benátek. Messeranský dukát markraběte Francesca Filiberta Ferrero Fieschi (1584–1629), který napodobuje ražbu dukátu Rudolfa II. Habsburského z pražské mincovny, představuje doposud zcela ojedinelou ražbu v českých a moravských nálezech raného novověku.

Hodnota uničovského pokladu dosahovala, vyjádřeno v dobové peněžně početní jednotce, výše 857 rýnských zlatých, což představovalo sumu, za jakou bylo možné v Uničově na počátku 17. století koupit měšťanský dům. Lze se tedy domnívat, že majitelem takové sumy peněz byl nejspíše příslušník vyšších společenských kruhů, například zámožný měšťan nebo šlechtic.

Svou podstatou vykazuje uničovský depot, ukrytý někdy po roce 1614, shodné rysy s obdobnými nálezy zlatých mincí, jaké známe například z Prahy – Karlova náměstí, Plzně nebo Kamenice nad Lipou, které byly uloženy v přibližně stejném období. Mnoho společného má i s největším známým zlatým pokladem 17. století z Košic. V řadě ohledů tak uničovský poklad náleží k nejvýznamnějším raně novověkým nálezům, které byly doposud na území Čech a Moravy odkryty. Kompletní zpracování a numismatické vyhodnocení nálezu včetně popisu a vyobrazení všech zachovaných mincí přináší obsáhlá publikace vydaná olomouckým nakladatelstvím Kaligram v roce 2015.

Filip Hradil

Otevření zámku Čechy pod Kosířem veřejnosti
(od 2. dubna 2016)

Po mnohaleté rekonstrukci bude veřejnosti zpřístupněn zámek v Čechách pod Kosířem. Místo, hojně navštěvované pro svůj unikátní park, blízká muzea i krásnou přírodu „hanáckého Mont Blancu“ – Kosíře, bude zase o něco atraktivnější. Na zdejším zámku

Čechy pod Kosířem – letecké foto. Foto: archiv VMO.

se 2. dubna 2016 otevře zbrusu nová zámecká expozice zaměřená na šlechtický mecenášský rod Silva Tarouců a jejich nejslavnějšího chráněnce, českého malíře Josefa Mánesa.

Silva Taroucové vlastnili zámek od 2. poloviny 18. století, kdy panství Čechy pod Kosířem koupil Manuel Telez da Silva de Menezes e Castro hrabě Tarouca. Původem iberský rod Silva Tarouca, který odvozuje své předky až od bájných králů Alba Longy, vlastnil panství do 2. světové války. V roce 1949 byl zámek vyvlastněn československým státem, jenž zde zřídil dětský domov a otevřel tzv. Pamětní síň Josefa Mánesa, která byla zrušena na podzim 2011 v souvislosti s plánovanou rekonstrukcí.

Na zámku v loňském roce skončila III. etapa rekonstrukce, jejímž cílem bylo zpřístupnění jeho části veřejnosti. Od jara díky tomu návštěvníci uvidí interiéry prvního patra jižního a západního křídla. Vyba-veny budou mobiliářem i obrazy, které zde mají svůj původ, avšak po znárodnění skončily na svozových místech po celé republice. Během chystání nové expozice byly nalezeny mnohé unikáty – obraz visící v kapli zámku byl určen coby neznámé dílo barokního malíře Petra Brandla, v prostějovském muzeu

byly nalezeny dětské obrázky Silva Tarouců a jedna ze skříní, která se po mnoha letech vrátí na zámek, má velmi vzácné zdobení kování, které dnes ovládá pouze jediný člověk.

Vedle zámecké expozice si návštěvníci budou moci prohlédnout dlouhodobou výstavu v západním křídle zámku věnovanou filmům Jana a Zdeňka Svěrákových nebo si projít park a vystoupat na tzv. Červenou věž se zasvěceným komentářem průvodce.

Martin Váša

Zámek – prostor schodiště. Foto: archiv VKOL.

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 1 – zámek

Z koupelen a ložnic aneb O čem se nemluví (do 9. října 2016; výstavní sály ve druhém patře přerovského zámku)

Přelomové období konce 19. století a první poloviny 20. století přináší radikální změny v životě obyvatel města – dochází k zavádění kanalizační a vodovodní sítě, stejně jako moderních sanitárních zařízení, která používáme v téměř nezměněné podobě dodnes. Právě v této době dochází k masivnímu rozšíření splachovacího záchodu, který již nebyl jen výsadou bohatých měšťanů. Stejně tomu bylo i s dnes tak samozřejmou věcí, jako je umyvadlo nebo vana, která se postupně začala objevovat v bytech všech vrstev obyvatel. Do konce 19. století si majitelé bytů museli chodit pro vodu do studny, ti šťastnější měli tekoucí

vodu na pavlačích. Proto bylo zavádění vodovodu do bytů vítaným ulehčením života obyvatel města.

V této přelomové době se také dovršuje míra intimnosti soukromých pokojů. Již nejsou místem společenského setkávání, jako tomu bylo před polovinou 19. století, ale stávají se ryze soukromým místem určeným k odpočinku. Typologie nábytku byla již ustálena v předešlém století, proto kromě změn v dekorech se dalšího vývoje nábytkové kusy nedočkaly.

Zcela jiná situace však byla v odívání. Široké sukně vystřídaly úzké šaty obepínající postavu majitelky. To si samozřejmě vyžádalo kompletní proměnu spodního prádla a dámských doplňků. Stejně dramatickými změnami jako dámská silueta či negligé prochází i účesy a kosmetika.

Připravovaná výstava přináší informace a odpovědi na otázky: Jak se v tomto období proměnily koupelny, ložnice a jiné intimní pokoje měšťanů? Které novinky se ujaly a které skončily v propadlišti dějin? Byly výtobytky moderní civilizace pro každého?

Budete mít příležitost prohlédnout si dobové pokoje a jejich vybavení (koupelnu, ložnici, šatnu, pokoj služky), odhalit tajemství pavlače a zjistit, jaké spodní prádlo, kosmetika nebo sanitární keramika se v této době používala.

Součástí tohoto výstavního projektu bude i lektorovaný a samoobslužný edukační program pro děti a mládež a řada doprovodných akcí, včetně přednášek, komentovaných prohlídek, muzejní noci (20. května 2016) a derniéry. Výstava potrvá do 9. října 2016 ve Velkém výstavním sále a v přilehlých sálech druhého patra přerovského zámku. Více informací naleznete na www.prerovmuzeum.cz.

Kamil Lukeš

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Hlavní třída 22

Koupaliště a plovárny

(27. 5. 2016 – 11. 9. 2016; Hollarova galerie)

V letních měsících se návštěvníci Vlastivědného muzea v Šumperku mohou osvěžit na výstavě o koupalištích

a plovárnách. V první části se výstava bude věnovat historii koupališť a s nimi spojeného fenoménu trávení volného času tímto způsobem. V textové části zmapujeme vybraná koupaliště v regionu. Texty doplníme fotografiemi ze sbírkového fondu a fotografiemi získanými na základě výzvy pro širší veřejnost, kterou takto zapojíme do tvorby výstavy. Ve druhé části budou prezentovány trojrozměrné sbírkové i nesbírkové předměty, které budou dokumentovat kulturu trávení volného času na koupalištích a plovárnách. V ní uvidíte koupací úbory a doplňky, pomůcky k plavání nebo pro rekreační sporty, vztahující se k těmto volnočasovým aktivitám. Nezbytnou součástí plováren byly převlékací kabinky, a tak na výstavě nebude chybět ani tento prvek a návštěvníci si budou moci vyzkoušet různé plavecké úbory.

Pavλίna Janíčková

Plovárna starého koupaliště „U Zélingerů“ na mlýnské strouze; Loštice 1915 - 1916. Zdroj: Sbirka Havelkova muzea v Lošticích H 2406.

„Svetom, moje, svetom...“ O slovenských drátenicích
 Výstava ze sbírek Slovenského národního múzea v Martine
 (do 5. června 2016; Hollarova galerie)
 Výstava ze sbírek Slovenského národního múzea v Martine podává stručný přehled o historii slovenského drátenictví, přes rozšíření a rozkvět na konci 19. století až po jeho postupný zánik. Prostřednictvím textů, obrazové dokumentace a originálních

Mísa, Ladislav Jurovatý, 1989; Slovenské národní múzeum v Martine.
 Foto: archiv SNM.

exponátů představuje kraj dráteníků, jejich život, práci, cesty, ale i rozmanitý sortiment výrobků, který se měnil a vyvíjel podle vkusu a požadavků zákazníků. Z drátu vyráběli především háčky, věšáky, košíky, podnosy, z plechu pak nejrůznější lopatky, struhadla, pekáče. Zhotovovali nejen užitkové, ale i náročné dekorativní předměty, a mnozí z nich dosáhli osobitého výtvarného projevu.

Za prací dráteníci vandrovali jednotlivě, nebo ve skupinkách, usazovali se natrvalo, nebo pokračovali dál, zakládali malé drátenické dílny, z nichž některé se postupem času proměnily ve velké průmyslové firmy. Velmi úspěšní byli v tehdejší carské Rusku, kde vzniklo na osmdesát dílen označovaných jako „mistrovské“, dále se usazovali na území dnešního Polska, Maďarska, České republiky, Rakouska, Německa, Švýcarska, Francie, Belgie, Nizozemí a Anglie. V jihovýchodní části Evropy působili v dnešním Bulharsku, Rumunsku, Slovinsku, Chorvatsku a Srbsku. Někteří pokračovali dále do Malé Asie, nebo naopak do Ameriky.

I když se situace po první světové válce výrazně změnila, dráteníční mistři našli pokračovatele, kteří

dali tomuto řemeslu nové formy i kvalitu, což na výstavě dokazují exponáty Ladislava Jurovatého z Bratislavy, ale i práce současných neprofesionálních umělců Ladislava Fapša ze Žiliny, Róberta Hozáka z Čadce nebo drátěné šperky Marty Filovej z Rosiny u Žiliny.

Výrobky Ladislava Jurovatého: *Nevěsta, Goral a Goralka*; 1987 a 1988, Slovenské národné múzeum v Martine. Foto: archiv SNM.

Výstava ve Vlastivědném muzeu v Šumperku bude doplněna o sbírkové předměty z vlastních sbírek, které po sobě slovenští drátěníci v krajině pod Jeseníky zanechali.

Daša Ferlová a Mária Kudelová

Lovecko-lesnické muzeum v Úsově

Zámecká 1, Úsov

Slavnostní zahájení sezóny

(sobota 2. dubna 2016; 9:00–15:00)

Lovecko-lesnické muzeum v Úsově tradičně zahajuje svou sezónu v pohádkovém duchu. Stejně tak i letos se mohou naši návštěvníci bez rozdílu věku setkat s rozličnými pohádkovými postavami, které pro ně nachystaly bohatý program. Nejenže Vás naše milé pohádkové bytosti provedou kouzelným zámkem Úsov, zanotují si s Vámi notoricky známé melodie z Vašich nejoblíbenějších pohádek, ale navíc Vám z nich i sehrají některé humorné scény. Nádvoří zámku pak bude patřit dětem, které se vyřádí na každoročně vyhledávaných atrakcích, jako je kolotoč nebo koníček, a prověří svou mušku při střelbě z kuše.

Úsov v moci čarodějnice Bludimíry

(sobota 30. dubna 2016; 9:00–15:00)

Čarodějnice Bludimíra svými kouzly začarovala celý zámek a při prohlídkách se samozřejmě pokusí očarovat i Vás... a až budete mít plnou hlavu jejich čar a kouzel, užijete si zábavné odpoledne na nádvoří zámku, kde si ze všech přítomných „kreatur“ zvolíte tu svou jedinou Miss Čarodějkou. A kdo by občas nechtěl vyřknout nějaké to mocné zaklínadlo nebo přímo umět čarovat? K tomu účelu jsou pro Vás připravené dílničky, škola kouzel a další zajímavé aktivity. Čarodějnický rej to rozjede na čarovné diskotéce a zvědavci lačnící po výjevech z budoucnosti se vše dozví v tajemné věštině. Příchozí v kostýmu dostanou za svou píli a originalitu malou odměnu.

A to by v tom byl čert, aby Vám ze všeho toho hraní, řádění a čarování nevyhládlo! Pro tyto případy pro Vás bude nachystané vynikající občerstvení v našem zámeckém bufetu.

Marcela Musilová

Život

NA JANTAROVÉ STEZCE

v časech Keltů

7. dubna - 5. června 2016

Muzeum a galerie v Prostějově, nám. T. G. Masaryka 2

muzeum
VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V OLOMOUCI

Uničovský zlatý poklad
Utajený příběh šibeničního vrchu

24. 3.–15. 5. 2016
Handkeho sál

Chrám věd a múz

450 LET
VĚDECKÉ KNIHOVNY
V OLOMOUCI

7. 4. – 12. 6. 2016
Vědecká knihovna v Olomouci
Muzeum umění Olomouc
Vlastivědné muzeum v Olomouci

